

MUUSEUM
Eesti Muuseumiühingu ajakiri
NR1 (21) 2007

PEATOIMETAJA
Piret Õunapuu

TEGEVTOIMETAJA
Heli Nurger

TOIMETAJA
Ivi Tammaru

TOIMETUSE KOLLEEGIUM
Piret Õunapuu, Marge Rennit,
Aivar Põldvee, Tiina Abel,
Mariann Raisma

TÕLGE
Tiina Mällo

KÜLJENDUS
Indrek Sirkel

KUJUNDUSMAKETT
Kristjan Mändmaa, Indrek Sirkel

TRÜKIKODA
Triip

ESIKAANEL:
Félicien Rops
PORNOKRATES
1896. a.
Bertrand'i helio-
gravüür F. Ropsi
originaali järgi

TAGAKAANEL:
Järva-Jaani
Tuletõrje-
muuseumi
vanatehnika
varjupaik

PEATOIMETAJALT

Piret Õunapuu

Ilmunud on ajakirja Muuseum 21. number. Natuke teistmoodi kui varem, sest tegijad on teised ja eks iga meeskond sätib omad suunad ja sihid. Püüame teha ajakirja, mis pakuks erialast huvi eelkõige meie muuseumitöötajatele, kuid samuti inimestele, kes armastavad muuseume ja kellel muuseumide tegemised korda lähevad. Ajakiri loodab olla inimsõbralik, mitmekülgne ja ka kriitiline. Me ei rahuldu ainult faktide tutvustamisega, vaid püüame esile tõsta erinevaid arvamusi, vastuolusid ja võimalusi.

Erinevalt varasemast katsume iga numbri puhul lähtuda ühest läbivast teemast, millises võtmes eri valdkondi avada. Kontrastid muuseumis – selline on meie käesolev number.

Museoloogiamaaailmas toimuvaga paremaks kursis olemiseks ilmub igas numbris üks teoreetiline tõlkeartikkel mõnelt oma ala tipptegijalt. Seekord saab lugeda kokkuvõtet ICOMi asepresident Martin R. Schäreri ettekandest ICO-FOMi aastakoosolekul 2006 Argentiinas, kus ta filosofoeri-des ajaloo eksponeerimise üle toob näiteid ka Eestist ja Lätist.

Karin Hallas-Murula vaagib kontarstseid muuseume laias maailmas, arutledes erinevate võimaluste ja väljundite üle. Paratamatult hakkad otsima paralleele ka meie väikesel Eesti muuseumimaastikul, kus kontrastid kindlasti väiksemad, kuid mitte olematud.

Eesti Vabaõhumuuseumi direktorit Merike Langi usutleb muuseumi juubeli künnisel Mariann Raisma ning tulevikuski on plaanis igas numbris

tutvustada kedagi meie hulgast, kes oma tegemistega mingi rajajooneni on jõudnud ning kelle kogemustest ka laiemat kasu võiks tõusta.

Ajakiri püüab tutvustada mõningaid huvitavamaid näitusi, sest keegi ei jõua igale poole. Et mitte jääda väga enesekeskseks, loodame saada arvamusi ka kõrvaltvaatajatelt.

Infovahendajana püüab ajakiri tutvustada ka muuseumides ilmunud suuremaid trükiseid. Anname ülevaate olulisematest olnud, ja mis eriti tähtis, tulevatest sündmustest nii meie muuseumides kui ka kaugemal. Siinkohal ka palve kõigile, et teist saaks kirjutada, andke aegsasti teada!

Muuseumid ei ole tolmused ja igavad paigad, sest muidu me seal ei töötaks. Muuseumitöö on tohutult võimalusterohke ja mitmekülgne: me saame uurida seda, mis meid huvitab, me saame mängida oma mõtetega tehes erinevaid näitusi, me saame suhelda inimestega, kogudes neilt materjali, teha filmi, pilte jne. Ma olen kindel, et ükski inimene ei tööta muuseumis raha pärast, vaid sellepärast, et talle meeldib muuseumis töötada. Meie püüame teha ajakirja, mis oleks muuseumitöötaja vääriline!

SISUKORD

— LK 5 —
MUUSEUMIDEST TARBIVAS MAAILMAS
— KARIN HALLAS-MURULA —
— LK 9 —
PROVOKATIIVNE ESSEE: MUSEOLOOGIA JA AJALUGU
— MARTIN R. SCHÄRER —
— LK 13 —
PARADOKSIDE LOOMULIKKUSEST
— TIINA ABEL —
— LK 16 —
KUIDAS AVARDADA NOORTE INIMESTE SILMARINGI?
KAS KUMU, ERMITAAŽ JA LOUVRE ON VÕIMALIK TEHA KÄTTESAADAVAKS IGALE EESTIMAA ÕPPURILE?
— ÜLLE KRUUS —
— LK 19 —
EESTI MUUSEUMIDE HARIDUS- POLIITIKA ARENGUKAVAST
— VIRVE TUUBEL —
— LK 20 —
MÕTTEID MUUSEUMITÖÖTAJATE KOOLITUSSEMINARIST
— HELGI PÖLLO —
— LK 23 —
KANNA SEE KOOLITUSKULUDESSE!
— VAIKE REEMANN —
— LK 24 —
MUUSEUMINÕUKOGU 2003–2006
— SIRJE KARIS —
— LK 27 —
VÕSAKLAASIST KRISTALLINI JOHANNES LORUP – EESTI RAHVUSLIKU KLAASITÖÖSTUSE RAJAJA
— ANNE RUUSSAAR —
— LK 29 —
KUMMARDUS LORUPILE
— KARIN PAULUS —
— LK 30 —
TAMMSAARE MUUSEUMI UUS PÜSINÄITUS “TÕDE ON INIMESES”
— MAARJA VAINO —

— LK 33 —
INFORMATSIOON & ATRAKTSIOON
— MIRJAM PEIL —
— LK 34 —
RAKVERE – VÕIM JA VAIM LÄBI AEGADE
— PILVI PÖLDMA —
— LK 34 —
ÄRATUNDMISRÕÕMUS NÄITUS
— INNA GRÜNFELDT —
— LK 37 —
MUUSEUMIROTT 2007
— VAIKE REEMANN —
— LK 39 —
MERIKE LANG DIREKTOR, KES TAHAB SAADA TARGAKS
— MARIANN RAISMA —
— LK 43 —
VALGUSTUSEST MUUSEUMIDES JA GALERIIDES
— JÜRI KARM —
— LK 46 —
VILDE MUUSEUM MUUTUVAS AJAS DIREKTORI MÄLESTUSI II
— ELEM TREIER —
— LK 50 —
METALLANUMAGA KÄRU “APOLLO”
— HELGI PÖLLO —
— LK 51 —
KINNISVARAFIRMA “MALEK” ÜLLATAS MUUSEUMI
— TIIU PUKK —
— LK 52 —
KAANTE VAHEL
— LK 54 —
ENGLISH RESUME
— LK 55 —
JUUBELDAME!

Schaulager –
muuseum
kunstikogule
FOTO: Karin
Hallas-Murula

MUUSEUMIDEST TARBIVAS MAAILMAS

— KARIN HALLAS-MURULA —
EESTI ARHITEKTUURIMUUSEUMI DIREKTOR

Me peaksime elama nii, et ei võtaks võlgu oma lastelt – kõlavad säästvaid tulevikustsenaariume propageerivad üleskutsed. Tegelikkus tõestab vastupidist: globaalkatastroofid, loodusõnnetused ning ühiskonnaelu kriisid on sagenenud ja puudutavad meid järjest rohkem. Loodusvarade pillamise ning tarbimismentaliteedi vastu on ühiskonnas resoluutselt protesteeritud juba aastakümneid. 1990. aastatel hakkasid kostma üleskutsed ka maailma ühe jõulisemalt areneva majandusharu – turismitööstuse ohjamiseks.

Töötati välja säästva turismi kontseptsioon, mida Maailma turismiorganisatsioon (World Tourism Organisation) ning ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) oma dokumentidega propageerima hakkasid, nimetagem siin maailmaturismi eetikakoodeksit („World Global Code of Ethics for Tourism”) ning ICOMOS-i dokumenti „The Principles of International Cultural Tourism Charter”.

Maailmaorganisatsioonide mure tuleneb turismitööstuse eduloost, millega on kaasnenu

tõsiasi, et miljonite inimeste sõna otseses mõttes trampimine mälestistel on muutunud maailmapärandile üheks kõige suuremaks ohuks. On aeg tõsiselt mõelda, kuidas minna turismiäri kvantiteedilt üle kvaliteedile ning kuidas pärandi hinnalisemat osa publikule mitte järjest usinamalt ette sõõta, vaid hoopis kaitsta. Väljapääsu nähakse turismi kvaliteedi tõstmises, eriti aga individualiseerituma kultuuriturismi arendamises. Teemat käsitlevad jõuliselt maailma muinsuskaitse organisatsiooni Europa Nostra

Karin Hallas-
Murula

viimased dokumendid “European Heritage Counts for Europe” ning “The Encouragement of Cultural Tourism and the Mitigation of its Effects” (nov, 2006). Massturismi kriitika oli teravalt esil ka 2006. aastal Krakowis toimunud konverentsil „Cultural Heritage in the 21st Century”, kus minulgi oli võimalik ettekandega osaleda. Tarbijalt viimast võttev turismitööstus on orienteeritud vaid kvantiteedile ja kes siis veel, kui mitte meie siin Eestis peaksime hästi teadma, et nii soome vodkaturistide kui inglise poissmeeste Eestisse-tulekud on kaugel nende huvist meie kultuuri vastu. Ega ükski muuseum ka purjus lärmitseja üle rõõmustaks, pakkugu nad muuseumipileti eest kasvõi jootraha.

Keda Akropol või Panteon ikka üldse ei huvita, neid pole mõtet sinna vägisi vedada. Teisalt on selge, et ükski õitsev äri ennast vabatahtlikult piirama ei hakka, ja nii sõltub olukorra muutmine just mälestiste- ja muinsuskaitseorganisatsioonidest. Kas ka muuseumidest? On ju ka muuseume kiidetud-laidetud just lähtudes nende valmidusest turismitööstusega kaasas käia ja sellest kui palju publikut nad endast läbi suudavad kanaliseerida.

FIRENZE UFFIZI – PUBLIKUST HELLITATUD JA KURNATUD

Nagu paljudesse Itaalia (ja muidugi mitte ainult Itaalia) turismiatraktsioonidesse, nii ei pääse täna naljalt sisse ka Firenze Uffizi galeriisse. Vaatamata logistilisele konveierile, ei mahu publikuvool sinna ära, sest tung on suur. Muuseumisse

Keda Akropol või Panteon ikka üldse ei huvita, neid pole mõtet sinna vägisi vedada. Teisalt on selge, et ükski õitsev äri ennast vabatahtlikult piirama ei hakka, ja nii sõltub olukorra muutmine just mälestiste- ja muinsuskaitseorganisatsioonidest. Kas ka muuseumidest?

pääsemiseks on sisse seatud eelregistreerimise süsteem, külastaja saab broneerida pileti järgmiseks päevaks kindlaks kellaajaks. Neist tulijatest moodustub jooksvalt teine paks järjekord. Kui järgmisel päeval tulla pole võimalik, siis pole muud teha kui ära seista tundidepikkune (meie puhul kolmetunnine) saba.

1970. aastate lõpust oli Uffizist jäänud helge elamus, paljude maalidega sündinud esmakordne ja sügavalt isiklik side. Olid nad seal nüüdki, kuid ei tundunud enam pooltki nii säravad ja tähtsad kui siis. Katkematus massis tunglemine võttis ära elamusliku suhte tekkimise võimaluse armastatud maalidega. Igast teisest saalist oli midagi restaureerimisele viidud ning ekspositsioonis haigutasid tühjad seinad, kusjuures isegi maalide jälgi poldud seinalt viitsitud puhastada. Ka ei tohiks ju olla suur probleem leida kogust sama autori või koolkonna mõni teine töö asemele, on ju teada, et restaureerimine ei kesta päevi, vaid kuid ja aastaid. Kui maale endid mõistetavalt hämaruses hoidma peab, siis on täiesti arusaamatu, miks etiketid lausa pimeduses asuma peavad.

Välja pääseb Uffizist loomulikult läbi muuseumipoe, kuid kuna seda vanas hoones polnud võimalik loogilisse kohta paigutada, siis on tekitatud väljapääsutee läbi keldrikoridoride labürindi. Välja jõuab muuseumikülastaja mitte enam tänavale, vaid robustsesse tagahoovi. Muuseumiskäiku jäi saatma tunne: külastaja on lihtsalt rahateenimise ühik. Vaevalt siin keegi viitsib välja mõelda teraseid üritusi, mille nimel paljud teised muuseumid pingutavad. Miks peaks Uffizi juhtkond pingutama, kui massid tulevad niikuinii. Külastatavuse poolest on see kindlasti edukas muuseum, kuid nagu kahetsusega kogesin, on tundlikumal kunstisõbral seal elamuse saavutamisega tõsiseid raskusi.

Teine hiljutine pettumus oli Rotterdami Kunstihalli külastamine, seda mitte ebaõnnestunud logistika pärast, mis ammu tuttav (tegemist on Euroopa nimeka arhitekti Rem Koolhaasi noorpõlvetööga, millel ebaõnnestunult väike sisepääs, üksteist segavad publiku ristiliikumised, liigkitsas poeriba, ülipikk vestibüül-konverentsiruum, mille tagumine kolmandik pole kasutatav jne.). Pettumuse valmistas seekord näitusepoliitika. Õnnelikul häälel rääkis muuseumi direktor näituseprogrammi mitmekesisusest ning Kunstihalli peakorrustel oligi suurepärane Henry Moore'i näitus. Ülemisel korrusel aga sellega üldse mitte haakuv erootiline väikegraa-fika näitus, kõige tipuks aga keldrikorrusele laste rõõmuks toodud dinosauruste näitus. Saan hästi aru vajadusest raha teenida, kuid dinosaurused Rotterdami Kunstihallis, mida pidasin seni tõsiseks kunstiasutuseks, oli liig mis liig. Kui Uffizil pole külastajatehulga pärast muret, siis Rotterdami Kunstihall pingutab külastajate nimel liigagi kõvasti. Kuhu tõmmata publiku

lõbustamise piir – selle teema üle on jätkuvalt diskuteeritud ning vaidlused pigem ägenevad kui vaibuvad.

Firenze Uffizi ja Rotterdami Kunstihalli taustal mõjus eriti suure kontrastina Baseli suhteliselt uus (2003) muuseum, mis külastavusest üldse numbrit ei tee, vastupidi, kuhu iga külastaja üldse ei pääsegi, sest muuseum on endale püstitanud hoopis teised eesmärgid.

SCHAULAGER – MUUSEUM KUNSTIKOGULE

Pääsemine Šveitsi rikkasse eramuuseumi Schaulagerisse on sama komplitseeritud nagu 18. sajandil Briti Muuseumi. Kui Briti Muuseum 1753. aastal ukсед avas, siis tuli sinna minekuks kõigepealt kiri saata ja kaks nädalat vastust oodata. Muuseumi direktsiooni nõusoleku puhul avanes võimalus pooleks tunniks muuseumitöötaja kannul kiiresti muuseumi ruumid läbida.

Ka Schaulageri külastamiseks tuleb eelnevalt luba taotleda. Seejuures ei pruugita külastamis-soovile üldse jaatavalt vastata, rääkis kolleeg, Baseli arhitektuurimuuseumi direktor. Uurijate lubamisel kogudesse vaadatakse hoolega, mis eesmärgil nad seda teevad ja kas neil piisavalt pädevust on. Leebemalt suhtutakse õpetajatesse. Õpetajategruppi saadab muuseumigiid ja turvatöötaja, kes ette-taha uksi avab ja sulgeb. Leebem režiim on vaid I korruse galeriis, kus toimuvad vahetatavad näitused.

Schaulager on miljardär Maja Hoffmann-Stehlini (nüüd Maja Sacheri) kaasaegse kunsti eramuuseum, mis sai alguse tema liiklusõnnetuses hukkunud mehe Emanuel Hoffmanni mälestusfondi loomisest 1933. aastal. Kui 2000. aastal hakati suureks paisunud kunstikogule ehitama uut muuseumihoonet, siis sai selle juhtlauseks „A Different Place for Art”. Alates 1980. aastatest oli ostetud palju moodsat kunsti (Joseph Beuys, Bruce Nauman, Ilja Kabakov, Katharina Fritsch, Jeff Wall, Robert Gober jt.), mille suured formaadid ja erinevad materjalid (ja eriti installatsioonid) vajasis uusi ruume ja spetsiifilisi hoiutingimusi.

Šveitsi nimekaimalt arhitektuuribüroolt Herzog & de Meuron tellitud muuseumihoone peaeesmärgiks oli tagada kunstikogule ideaalsed säilitustingimused. Arhitektidele anti piiramatu eelarve (no budget) ning vaid üks range piirav tingimus: ei mingit klaasi. Aknaid tohtis teha minimaalselt, seda nii turvalisuse kui säilitusrežiimi pärast. Herzog & de Meuronil on küll väärtuslik kogemus juba Londoni Tate Moderni projekteerimisest, kuid siiski võeti Schaulageri puhul lisaks neli konsultanti: akustika, fassaadi-materjalide, logistika ja ehitusfüüsika spetsialistid.

Muuseumihoonet tellides ei pidanud erakolleksionäär mõtlema avaliku sektori

Riik ei peaks mõtlema nagu uusrikas, kes kulutab oma raha üksnes välise külje üleslöömiseks, vaid pigem õppima kogenud miljonäridelt, kuidas raha eesmärgipäraselt ja perspektiivitundega paigutada, seejuures loomulikult investeerima ka muuseumitöötajate lojaalsusesse.

muuseumi kategooriates, mis kokkuleppeliselt eeldavad tänapäeval avatuse ja külalislahkuse nõuet, kindlasti busside parklat ja head asukohta. Schaulager ehitati Baseli üsna ilmetusse äärelinna Münchensteini, kus seda ümbritsevad transpordisõlmed ja tööstusmaastik. Hoone esifassaad on lahendatud lavaportaali-kujuliselt, mille keskosas on akendeta valge sein. Selle taha jääb täismaja kõrgune (28 m) fuajeeosa. Külge ja tagafassaadi katab robustne pruun krohv otsekui oleks maja mullaga kaetud ja tegelikult on seda fassaadil ka kihtideks kasutatud. Avausi pole, vaid vasakut külgešina läbibstab kitsas, elegantselt lainetav aknariba.

Nime poolest on tegemist „Vaadeldava laoga”, mis pole ei muuseum ega ka hoidla, vaid selle ristsugutis. Muuseumitöötajad tõlgivad selle mõttes ehk automaatselt „avatud fondiks”, kuid nagu öeldud, pole see fond nii väga avatud, teisest küljest aga sisaldab eksponeerimisprintsipe, mida tavalises fondis ei rakendata. 16 500 m² suurusest hoonest moodusavad põhi-osa 4 ja 4,8 m kõrgused hoidlad, kokku 7200 m², näitusepinnaks arvatakse tinglikult 4300 m², kuid üleminekut näituse- ja hoidlapinna vahel õieti pole. Rütmieliselt mooduliteks jagatud hoidlates ei ole riiuleid ega lükandseinu ning tööd pole kokkupakitult riulites, vaid on eksponee-

Uffizi galerii
sissepääsu-tä-
naval tungleb
pidev rahvavoog.
FOTO: Karin
Hallas-Murula

ritud hoidla seintel. Ka kõik installatsioonid on täpselt sellised nagu nad peavad olema näituse-
saalis, vaatamata sellele, et kokkupakituna võtak-
sid nad kümneid kordi vähem ruumi. Robert
Goberi installatsioonile „Nimetu” on siin näiteks
hoidlas eraldatud 261 m² ja Katharina Fritschi
„Rotikuningale” 393 m². Printsiiibi läbiviimise
kvintessentsiks on ruum, kus hoitakse videoid.
Enne hoidlasse sisenemist käivitatakse kaugjuh-
timisega videod ning siseneja näeb neid juba
täpselt nii nagu näitusel. Nii on kaheksa video
hoidmiseks eraldatud ei vähem ega rohkem kui
ca 80 m² hoidlaruumi. No budget.

MUUSEUMIDE TUGEVSUS ON NENDE IDENTITEEDIS

Schaulageri põhjalikke smart-juhtimisega niis-
kus- ja turvarežiime vaadates tekkis tahtmatult
mõte, kas riiklikud muuseumid oma kogude
säilitamise missiooni siiski liiga pealiskaudselt
ei suhtu. Vaid uuemad muuseumid suudavad
tehnikat saavutustega kaasa minna, enamik
muuseumide kogusid, vähemasti meil, on
siiski kahetsusväärselt algelistes tingimustes.
Muuseumide turvalisus tuleb avalikuks teemaks
tavaliselt siis, kui midagi juhtub. Siis üllatatakse,
et muuseumidel polegi igas vitriinis kaamerat ja
igas saalis relvastatud valvet.

Riik ei peaks mõtlema nagu uusriikas, kes
kulutab oma raha üksnes välise külje üleslõomi-
seks, vaid pigem õppima kogenud miljonäridelt,
kuidas raha eesmärgipäraselt ja perspektiivitun-
dega paigutada, seejuures loomulikult inves-
teerima ka muuseumitöötajate lojaalsusesse.
Lõputult räägitud muuseumitöötajate palgad
ei peegelda kuidagi nende suurt materiaalselt
vastutust riigi varade eest.

Rahahädas muuseumid on sunnitud ise
pidevalt raha teenima ja siin on libe tee kerge
tulema. Schaulageri hoidlakorrustel ei tuleks

kõne allagi mistahes vastuvõtu korraldamine.
Olen kurvastanud, nähes juba pool tundi enne
sulgemist catering-laudade veeretamist Briti
Muuseumis ja tundnud piinlikkust mõnegi
vastuvõtu pärast, mis otse näitusesaali toodud.
Professionaliseerunud peokorraldusfirmad
tahavad muuseumides järjest enam vahvaid
vastuvõtte teha, kuid kui korraldaja soovideks
on ehitada eksponaatide ette tootetutvustussein
või tuua ekspositsioonisaali maastur, siis peaks
muuseum küll keelduma. Ma ei räägi ohtudest
eksponaatidele, mis kaasneda võivad – mis see
siis restauraatoril nii väga oleks see torditükk
maalipinnalt eemaldada – vaid ohust muuseumi
identiteedile.

Kui Šveitsi muuseumide hinnataks publiku
arvu järgi, siis oleks hinnalise koguga Schau-
lager vist viimaste hulgas, Uffizi Itaalias aga
kindlasti kusagil esireas. Ühiste retseptide ja
üleüldiste „muuseumide mõõdupuude” raken-
damine muuseumide puhul enamasti efekti ei
anna, nagu ei saaks koostada ka loomade või
taimede edetabeleid. Kui edukuse kriteeriumiks
kuulutada läbilöögivõime, siis haaraksid edeta-
beli tipu muidugi kiskjad, kui eluea pikkus, siis
hoopis kilpkonnad, inimintellektile lähimal on
vist endiselt delfinid jne.

Ei saa kõik muuseumid olla korraga edu-
kad publikumagnetid ja teadusetegijad. Mõni
muuseum võiks piirdudagi kogude hoidmise ja
konserveerimisega, mõni keskenduda teaduste-
gevusele, kui muuseumi teadurpotentsiaal seda
hetkel võimaldab. Mõnigi väikemuuseum on
seda võluvam, mida vähem ta üritab „kaasaegne
muuseum” olla ja kõik muuseumid seda meeldi-
vamad, mida vähem nad üritavad Euroopa suuri
publikumagneteid imiteerida, rääkimata taotlu-
sest saada Uffizi-taoliseks „muuseum müügiks”.
Euroopa kultuuri unifitseerimise pealetungis
muutub üha tähtsamaks iseeneseks jäämine ja
julge mitte ummisjalu üldiste voolude ja menta-
liteetidega kaasa minna. Mida omapärasemad ja
erinevamad on meie muuseumid, seda rikkam
on muuseumimaastik tervikuna.

PÄEVATEEMA

PROVOKATIIVNE ESSEE: MUSEOLOOGIA JA AJALUGU

— MARTIN R. SCHÄRER —
ICOMI ASEPRESIDENT, ŠVEITS

Naljaga pooleks võiks öelda, et on olemas ainult ajalooa tegelevad
muuseumid. Määratledes olevikku äärmiselt lühikese ajaperioodina,
saavad muuseumid tõepoolest esitada minevikku ainult varasematest
aegadest pärit esemete kaudu.

Siiski ei ole see nii lihtne. Sooviksin käsitleda
järgnevalt teemat „Muuseum/museoloogia ja
ajalugu” teoreetilisemal tasemel kui vaid viidates
konkreetsetele ajaloo-alastele näitustele.

Enne kui alustada ajaloo ja minevikuga, luba-
tagu mulle mõned lühikommentaarid oleviku ja
mineviku kohta.

Olevik on kõik see, mis aset leiab. „Oleviku”
– pidevalt liikuva terviku kontseptsiooni võib
tõlgendada väga erinevalt. Teaduslikus mõttes
on see tunnetatav ühik, mis kestab kaks kuni
kolm sekundit. Filosoofilises mõttes on see faas,
mis on ebamäärase pikkusega, kusagil „mitte
enam” ja „mitte veel” vahel või (eriti mitteline-
aarselt mõtlevates idamaistes filosoofiates) üks
poolus „praegu / mitte praegu” duaalsuses. Siin
soovime me „olevikku” mõista inimese seisuko-
halt, kes näeb seda psühholoogilises tähenduses
varieeruva pikkusega subjektiivselt kogetud
ühikuna, antud reaalsusmomendina, kogemus-

liku toimingu kestvusena, tunnetatavate ideede
samaaegse esinemisena, nagu näiteks söömine,
näitusekülastus, teatrietendus jne.

Analoogselt sellega on tulevik kõik see, mis
hakkab juhtuma. See on põhiliselt tundmatu,
seda on võimatu teada. Teaduslikult öeldes
saame rääkida ainult oleviku või mineviku (mis
on tunnetatav oleviku kaudu) olukordadest, mis
on seotud tulevikuga.

Üks võimalik definitsioon on „ajalugu kui
mineviku olukordade lavastus olevikus”, kus
„olukorrad” hõlmavad mõtteid, sündmusi ja
asju. Vastavalt sellele on minevik kõik see, mis
on kunagi kusagil aset leidnud. See on igaveseks
kadunud; seda pole võimalik tervikuna tunda
ega saa seda ka iialgi rekonstrueerida.

On oluline mees pidada, et minevik, mis
siin on võrdsustatud ajalooa, ei eksisteeri
iseenesest, vaid seda saab konstrueerida üksnes
oleviku mõtteprotsesside ja ajalooteaduse mee-

Martin R. Schärer

toditega. „Rekonstruktsioon“ on seega täiesti võimatu. Seetõttu on see alati ainult lähenemine võimalikule, kuid mitte kunagi tõestatavale minevikule – st mineviku olukordade lavastamine olevikus. See kehtib endastmõistetavalt nii üksikisiku kui ka ühiskonna kohta. „Ajalooline reaalsus, mille kohta saame kindlalt öelda üksnes seda, et see on olemas olnud, ja võib-olla ka seda, kuidas see ei ole olnud, kuid mitte kunagi seda, kuidas see on olnud, eksisteerib ainult meie peas tänu meie kujutlusvõimele.“

Abstraktse konstruksioonina, ideena ei saa „ajalugu“ musealiseerida (see on võimalik vaid tema materiaalsete kajastustega, nagu näiteks asjad, pildid, raamatud, filmid jne.), kuid seda saab kindlasti visualiseerida näitusel – eelkõige esemete kui märkidega, mis viitavad mineviku olukordadele. Sama kehtib ka „looduse“ kohta. Seega on inimesel alati ainult ebatäielik ja provisoorne arusaam mineviku olukordadest, arusaam, mis kõigele lisaks kogu aeg muutub. See põhineb sellel, mida on edasi antud: jutud, dokumendid, esemed. Vastavalt ei ole olemas ühte kindlat, kinnitatud ja objektiivset ajaloolist tõde, on ainult ajutised väited. Ajaloopildid on niisiis alati väljamõeldised, mis aga samas ei välista väga kõrget tõenäosusastet.

Üks peamistest põhjustest, miks selliseid üldtunnustatud tõsiasi on raske aktsepteerida, on muuseumide kui institutsiooni äärmiselt usaldusväärne maine. Kui eksponeeritud objektid on autentsed, peab tõi olema ka jutt, mida nendega seoses räägitakse! Aga just nimelt siin peame me jälle viitama juhusele ja subjektiivsusele objektide valikul.

Muuseumiesemed annavad äärmiselt vähe informatsiooni algupärasest reaalsusest. Seda saab selgitada ainult subjektiivselt ja teatud aja-piirangutega, olemasolevate teadmistega kogutud materjali taustal. Oluline põhjus on selles, et tänu füüsilisele vastupidavusele elavad asjad tihti kauem oma esimese elu tähendussüsteemidest. Informatsioon, mida me saame kasutada, on tavaliselt pärit ainult meie aja tähenduste maailmast ja märgisüsteemidest. Erandi võib siinkohal teha suulisele informatsioonile, mida edastavad inimesed, kes elasid koos nende asjadega. Kuid ese ise on alati tumm. Ese vajab selgitusi just seetõttu, et ta on musealiseeritud ja seepärast „kättesaadav“, kuna ta ei ole enam oma esialgses ainulaadses kohas ja ajas.

Lõpuks just seetõttu, et muuseum musealiseerib mitte ainult asju, vaid ka inimese ja asja suhteid (omistatud väärtusi, seega „informatsiooni“ kõige laiemas tähenduses), ei saa ta selgitada lihtsalt asju ega ka üksnes väärtusi, mis on teatud mõttes samuti minevikku käsitlevad müüdid. Tõsiasi, et iga ajalooline esitus on lõpuks ikka interpretatsioon, tähendab seda, et valed interpretatsioonid on näitustel samuti võimalikud.

Seetõttu võib näitusel olla ka tähtis anda vihjeid näituse keele kohta, st teha esitus arusaadavaks (teatud mõttes tõlgendamise abimaterjaliga). Muidugi tajub selliseid sisemisi näpunäiteid iga kogenud pilk, kuid tavakülastaja ei suuda neid kohe avastada, või kui, siis ehk ainult emotsionaalsel tasandil. Asjakohased selgesõnalised vihjed on kasulikud didaktilise näituse keeles. Sellega seoses nõuab Duncan Cameron, et külastajate arusaamist tuleks kontrollida tagasisidega ja et neile peaks õpetama näituse leppekeelt: „Esimene muuseumipedagoogika ülesanne on õpetada inimesele muuseumi keelt, nii et ta saaks muuseumist kõige suuremat kasu lõigata.“ See takistab näitusekülastajat vajumast näilisse reaalsusse. Ehk teisiti öeldes: „ajaloolise tõe paatos tuleks asendada katkendlike ajaloopiltide irooniaga“.

Muuseum oma kogudega on paratamatult sunnitud konstrueerima terviku kildudest, mille puhul on loomulikult alati tegemist subjektiivse otsusega. „Killustumine,“ kirjutab Steen, „on musealiseerimise eeltingimus. Ese on teaduslikult süstematiseeritud fragment.“

Institutsioneeritud musealiseerimine muuseumis puudutab ainult osa museaalidest, mis omakorda esindavad vaid kaduväikest osa kõigist asjadest, mis eales on olemas olnud. Muuseumikogude seisukohalt on valikuprobleem ja sellega seotud vastutus erakordselt tähtsad: millist asja nähakse (tähtsa, tüüpilise) tõendusena vaadeldava piirkonna seisukohalt? Muuseumis tehtav valik järgib sotsiaalselt määratletud kriteeriume. Igasugune kogumispoliitika, ükskõik kuidas seda ka määratleda, on alati valitsevate teaduslike ja esteetiliste kriteeriumide ajast sõltuv väljendus. Kogude esitamisel ja määratlemisel ükskõik millise temaatilise ja/või geograafilise kriteeriumiga – autentse, näidiliku, tüüpilise, esindusliku, elementaarse, fundamentaalse, innovatiivse või mudelil põhinevaga – toimib valikuprotsess, millega tehakse ajalugu.

Sellest lähtuvalt ei tohiks muuseumi jõupositsiooni alahinnata, sest maailmavaated on anonüümsed ning neid esitatakse kontekstis, mis annab neile mõjuvõimu. Lisaks sellele on olemas oht, et muuseumi kasutatakse valed, mitteasjassepuutuval otstarbel, mis ei sobi kokku tema ülesannetega. Mõelgem näiteks ajaloo vägivaldsele käsitlemisele natsionaalsotsialismi ja kommunismi poolt. Poliitiliselt segastel aegadel ei likvideerita tihti rahvuslikke ajaloomuuseume, vaid kujundatakse ümber.

Eetilised põhimõtted nõuavad vastutustundlikku suhtumist minevikku. Muuseumid on kollektiivse mälu osa ja seega osaliselt vastutavad ajaloopiltide edastamise eest. Ei ole olemas ühtainust õiget, n-ö ametlikku ajalooversiooni, on vaid palju erinevaid tõlgendusi. Milline rahvuslik, paikkondlik või kohalik muuseum julgeb neid näidata? Kahjuks on ikka veel reeglits see,

et „võitja kirjutab ajalugu“. Ja loomulikult võib sellele lisada: see, kes maksab! Siiski on olemas mõned teretulnud tendentsid, eelkõige ajutistel näitustel, mis tutvustavad mineviku varjukülgi. Kuid isegi kui on olemas hea tahe, võib selline ettevõtmine ebaõnnestuda lihtsalt seetõttu, et alles pole jäänud ühtki asja. Pärast (poliitilist) murrangut ei tahtnud keegi enam tegemist teha vihatud minevikuga ja asjad visati lihtsalt minema.

Lubage mul tuua tõendamaks vastupidist kaks tabavat näidet kommunismi kokkuvarisemisest. Paljudes linnades võeti Lenini kujud maha ja heideti tavaliselt kolikambrisse. Kuid õnneks mitte igal pool! Narvas viidi Lenini kuju linnast välja Hermann linnusesse (teiste sõnadega, otse Euroopa Liidu uuele välispiirile), kus ta nüüd, teatud irooniaga, seisab, põrnitsedes ida poole, rusikas püsti. Cēsises viidi Lenini kuju peaväljakult ordulossi piiratud osasse, kus seda nüüd nagu lahtises hauas lamavana võib vaadata. Selle

kõrval on stend fotodega, mis dokumenteerivad kuju transportimist. Siin pole vihatud minevik mitte välja visatud, vaid seda eksponeeritakse kriitiliselt distantsilt ilma hirmuta ajaloo ees.

Seoses ajaloo nii ülistatud kui vihatud kujutamisega kerkib üles küsimus representatiivsusest. Kas rahvuskangelased, keda muuseumides ülistatakse, on tõepoolest nii kangelaslikud kogu rahva arvates? Kas tõepoolest tahavad kõik inimesed unustada varjatavat minevikku? Tahan kaitsta ajaloomuuseumi, mis korjab kokku ja dokumenteerib kõik mineviku tunnistajad. Ja kui aeg pole veel küps ka mineviku varjatud külgede kujutamiseks, on asjad olemas tuleviku tarbeks, väiksema taagaga põlvkondadele. Ajaloolised näitused peaksid püüdma olla nii objektiivsed kui vähegi võimalik kõnealusete perioodide kujutamisel, samal ajal mitte unustades, et objektiivsus on eelpoolmainitud põhjustel võimatu.

Just seetõttu, et ajalugu on alati oleviku

Nõukogudeaegsed monumendid Eesti Ajaloomuuseumi Maarjamäe lossi hoovil ootavad ekspositsiooniks seadmist. FOTO: Eesti Ajaloomuuseum

Ajalooline ekspositsioon peaks rohkem arvestama kohalike, piirkondlike ja globaalsete omavaheliste seostega. Meie linn keskajal – aga mis toimus samal ajal mujal maailmas? Lisaks sellele on tähtis, et esile toodaks ka etnilised, usulised ja sotsiaalsed vähemusgrupid.

konstruktsioon, tuleb püüelda mineviku mitmepalgelise kujutamise poole. Mulle tundub, et on hädavajalik eemalduda puhtalt manitsevast suhtumisest – nii „korrektsete” näituseteemade kui ka vaieldavate aineste puhul. Kui paljud Euroopa muuseumid näitavad näiteks Rooma keisririigi aega mittekriitilises, jaatavas ja sõltumatus võtmes? Meie linn Rooma keisririigi ajal – just niisugune ta välja nägigi, ilma kui’de ja aga’ deta! Kas muuseum kaotab usutavuse, kui me ütleme, et praegune ajalookäsitlus sisaldab endas kõrget tõenäosustaset, mis tugineb tuntud esemetele, kirjakelele dokumentidele ja loomulikult ka ajalooteaduse meetodite rangle kasutamisele? Või kui ta näitab ka erinevat tõlgendust mõnel näitusel, mis on täpselt sama hästi koostatud?

Võtmemõisteks on siin „suhteliseks muutmise”. Toidumuuseum Alimentarium Vevey’s Šveitsis proovis seda teha 1991. aastal, kasutades näitusekeskkonna kujutamisevõimalusi ja erinevaid näitusekeeli. See oli aasta, mil Šveitsi Konföderatsioon tähistas oma 700. aastapäeva. Poliitikute jaoks oli see tähtis, identiteeti toetav sündmus, ajaloolastele aga pigem võimalus anda kriitilisi hinnanguid. Üheaegselt eksponeeriti seitset väiksemat näitust, kusjuures igaüks neist käsitles teemat erinevalt, kõik aga väitsid end kujutavat just seda ainukest toidu ja toitumise ajalugu alates keskajast. Ajaloo kujutamine oli seejuures tehtud suhteliseks. Ei puudunud ka näide ajaloo esteetiliseks muutmisest, st selle kahandamine mõne üksiku „ilusa” objektini. Igapäevaste esemete esitamine nagu objets d’art on mitteajalooline, sest see on väljaspool aega ja kohta, teeb igasuguse ajaloolase kriitilise arutelu võimatuks. Üks teine lavastus demonstreeris

suurt hulka toiduga seotud esemeid 700-aastasest perioodist ilma ühegi selgitava märkuseta, lastes külastajatel seega kogeda tumma objekti.

Ajalooline ekspositsioon peaks rohkem arvestama kohalike, piirkondlike ja globaalsete omavaheliste seostega. Meie linn keskajal – aga mis toimus samal ajal mujal maailmas? Lisaks sellele on tähtis, et esile toodaks ka etnilised, usulised ja sotsiaalsed vähemusgrupid. Niisiis veelkord – mitte ainult „riiki toetavate kihtide” ülistamine, vaid vähemalt katse kujutada holistiliselt.

Tähtsaks peetakse ka ajaloo rolli n-ö postmodernismis. Mina eelistan terminit „teine modernism”, kuigi ka see ei suuda välja tuua ajastu erisugusust. Rosmarie Beier tõlgendab järjest kasvavat ajalooarmastust teise modernismi raames (kus kesksed elemendid on globaliseerumine, individualiseerumine ja teaduslike teadmiste üha kahanev tähtsus) ja seoses näituse kolme keske funktsiooniga: orientatsiooni, integratsiooni ja hariva meelelahutusega. Kasvav huvi ajaloo vastu paaril viimasel kümnendil on äärmiselt positiivne. Selle põhjuste kohta on olemas palju huvitavaid teooriaid, millesse me siin ei saa paraku süveneda. Muuseumid peaksid selle tendentsi enda kasuks pöörama.

Õhkkond ajalooliste väljapanekute korraldamiseks on suurepärase. Kuid see esitab suuri nõudeid autoritele. Me ei tohi kunagi unustada tõsiasja, et näitused aitavad kujundada arvamust ajaloost, mis tähendab muuseumi jaoks suurt vastusekoormat. See väide omandab kahekordse tähtsuse ajaloolise teadmise suhtelisuse ja iga näituse kui fiktsiooni taustal.

KASUTATUD KIRJANDUS:

– Heinisch, Severin: *Ausstellungen als Institutionen (post-)historischer Erfahrung. Zeitgeschichte 15 (1987): 337–342, 340.*

– Cameron, Duncan F.: *A Viewpoint: The museum as a communication system and implications for museum education. Curator 11 (1968):39*

– Heinisch, Severin: *Ausstellungen als Institutionen (post-)historischer Erfahrung. Zeitgeschichte 15 (1987): 337–342*

– Steen, Jürgen: *Kategorien der Darstellung von Gesehichte im Museum. Museumskunde 60 (1995):24*

– Schärer, Martin R.: *700 Years of Food. Or the 7 Exhibition Displays. Food in Switzerland from the late Middle Ages to the present day and ways of depicting the history of food in a museum. Exhibition in the Alimentarium, Vevey 1991. Selle näitusega seoses peeti ka ICOFOMi kollokvium näitusekeele teemal: ICOFOM Study Series 19 ja 20.*

– Beier-de Haan, Rosmarie: *Erinnerte Geschichte – Inszenierte Geschichte. Ausstellungen und Museen in der Zweiten Moderne. Frankfurt 2005*

LUUBI ALL

PARADOKSIDE LOOMULIKKUSEST

— TIINA ABEL —
KUMU

Veel enne kui Kumu kunstimuuseum avas 2006. aasta novembri lõpul belgia-prantsuse dekadendi ja sümbolisti Félicien Ropsi loomingu näituse, olid Namuris asuva Ropsi muuseumi kolleegid meid hoiatanud. Me teadsime, et Ropsi silmakirjalikkuse vastu suunatud teoseid peeti provotseerivateks ja pühadust teotavataks viktoriaanlikul 19. sajandil, mil tema teoseid nautis eelkõige dekadentliku maitsega kollektsionääride kitsas ring.

Ropsi tööd olid kunstniku eluajal, piltlikult väljendudes, “kappi” peidetud. Kolleegide kogemus kõneles aga sellestki, et üllataval kombel on Ropsi inimese seksuaalsusest, naisest kui Saatana teenrist kõnelevad pildid täis suguelu ja -elundeid suutelised moraali teemat üles tõstma ka tänapäeva avalikult erootiliste kujunditega laetud maailmas. Ettevaatlikkusest panime näituseruumi uksele tagasihoidliku sildi, mis juhtis

Tiina Abel

Félicien Rops
ÔDE MARIE
ALACOQUE'I
EKSTAAS
Ofort

tähelepanu sellele, et näitusel on teoseid, mis võivad tunduda lastele sobimatud. Tagantjärele on raske hinnata selle delikaatse tähelepanu juhtimise tegelikku mõju. Me ei tea, kui paljud jätsid näitusel käimata või kui paljusid lapsevanemaid see abistas või kas silti üldse märgati. Kui mõelda hiljutistele kaasaegse kunsti projektidele (nt. Tallinna Kunstihoone väljapanekule “Kehaturg” või Jaan Toomiku näitusele Kumus)

Félicien Rops
OHVERDUS
1882
Heliogravüür,
pehmelakk

pidi 19. sajandi “erootiku” Ropsi looming ka suurimatele moralistidele tunduma süütu ja esteetilisena. Ent näitusega seoses kerkis üles hoopis laiem ja huvitavam muuseumikeskkonna vaimse turvalisuse küsimus. Kui otsustada diskussioonide sisu põhjal, häiris eriti ajakirjanikke häbitu alasti keha “sissetung” kunstiklassikat eksponeerivasse näituseruumi, sest seda peeti harjumuspäraselt esteetilise naudingu saamise, ajatu ilu, meisterlike joonte ja kaunite värvide kohaks. Seksi, kannatuse, füüsilise inetuse, surma ja prostitutsiooni (loetelu võiks jätkata) sissetung muuseumi ekspositsioonisaa li tundus otsekui kahandavat külastajate turvatunnet.

Nende vastukajade tõttu tuli tunnistada, et mõte sellest, et kunst kui eksponeerimismaterjal ei ole väärtushinnang, vaid nimisõna, juurdub endiselt väga visalt. Paljud mäletavad kindlasti nõukogude koomiku Arkadi Raikini vaimukat sketši muuseumikülastajast, kes tahtis, saalivalvureid vapustades, “v gretšeskom zale” konservi-karpi avada ja mõnusasti einet võtta. Veel üsna hiljuti käsitleti muuseumi pühapaigana, mis on

loodud selleks, et külastajat vaimselt ülendada. Labase elu sissetung tundus eriti kohatu kunstimuuseumis, mida on tänu eksponaatide unikaalsusele ja tõhusale tarbimisväärtuse puudumisele alati saatnud templi metafoor. Vaga ettekujutus, et inimene muutub kunstiga kokku puutudes õilsamaks, oli ja on ikka veel väga levinud. Sellest hoolimata, et muuseumis ruulib tänapäeval publik ja me räägime akadeemilistest kõrgustest allalaskumise, meelelahutusliku ja õpetusliku keerulisest suhtest. Kommunikatsiooni nimel oleme leppimas teadmisega, et tuleb rohkem kui iial varem kujutleda oma külastajat ja arvestada tema ootustega.

Kuidas toimida aga siis, kui vaataja eeldab respekti traditsiooni ja väljakujunenud ootuste suhtes, muuseum peab aga oma kohuseks neid nihutada ja uue sisuga täita? Kuidas juhtida seda kultuurihedonismi (ka siis kui selles puudub massikultuuri vulgaarsuse münt) uutele radadele? Ühelt poolt peame me oma ülesandeks tekitada kaasa haarata, emotsioone, avardada maailma ja kujutlusvõimet, ärgitada avastama, luua tähendusi, vaatajat mõjutada. Me soovime tõstatada probleeme, osutada ühiskonna valupunktidele, tekitada sünergia t. Teisalt, nagu uurimistöo on näidanud, rahuldab vaatajat kõige rohkem selline näitus, mis resoneerib ta senise kogemusega ja kinnitab ta maailmapilti. Pole midagi parata, kõigest hoolimata õpivad inimesed näitustel tundma eelkõige iseennast, et nad kogevad seda, mida nad on suutelised kogema. Muuseumid on selles mõttes konservatiivse enesejaatuse tootjad ja seega ühiskondliku stabiilsuse hoidjad. Selles suhtes mõjub veenvalt kümme aastat tagasi esitatud mõte, et muuseumi üheks olulisemaks funktsiooniks on olla turvaline koht. Nagu rooma saun või keskaegne katedraal.

Tõepoolest, muuseum on täis vastuolusid. Kuidas käsitleda muuseumis rasketena tunduvaid teemasid nii, et ei tajutaks ohtu oma vaimsele turvalisusele? Kuidas kujundada publikut, kes aktsepteeriks kunsti ja muuseumi õigust ellu sekkuda? Kuidas muuseum suudaks üheaegselt tagada vaimset turvalisust, luua stabiilsust ja edastada sõnumeid, mis on institutsioonile tänu selle missioonile olulised? Mida peaks tegema, et nõutud turvalisusest ei kujuneks hauarahu? Neile küsimustele ei ole väga lihtsaid vastuseid, kuid ilmselt ei kujuta me alati ettegi, kui tõhus on meie institutsioon töös paradoksides tingimustes. Muuseumiteoreetikud on juhtinud tähelepanu asjaolule, et just tänu sellele, et muuseum on kompleksne, on sel suurepäraseid eeldusi institutsiooni programmeeritud vastuolusid ületada. Ka Ropsi väljapanek kinnitas, et piisava institutsionaalne enesekindluse ja professionaalsuse puhul on võimalik, et näitusel hakkab tööle allotroopia, et see võtab erinevate külastajate gruppide jaoks

erineva kuju, et üheaegselt töötavad erinevad koodid: massitarbijat tõmbab alasti keha kui vihje seksuaalsusele ja selle kunstisaalis nägemise magus põlgus, ilunautleja uurib graafikajoone ja -tehnikate elegantsusest, paadunud intellektuaal naudib näitusel kaardistatud 19. sajandi Prantsuse kultuurimaastiku rikkust, erotomaan tunneb rõõmu, et eluline asi on “kapist” välja toodud. Osavates kätes on muuseumil hirmuäratav manipuleerimisvõime, ka erinevate vaimse turvalisuse tsoonide loomisel.

Félicien Rops
TANTSIV SURM
1865
Pliats, pastell,
valge kriit

SIRVILAUAD

MUUSEUMIDEGA RAHULOLU UURING

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ja Kultuuri-ministeeriumi eestvedamisel viis Turu-uuringute AS 2006. aasta teisel poolel läbi Eesti muuseumikülastajate ja muuseumitöötajate uuringud.

Küsitlusele vastas 2260 muuseumikülastajat, kellest 41% olid välis turistid. Enamus vastajaist külastas muuseume seetõttu, et neid huvitas antud muuseumis tutvustatav temaatika või tunnevad nad üldiselt huvi muuseumide vastu. Kolmandik vastanutest otsustas muuseumi minna sõpradelt-tuttavate lt saadud soovitude või info põhjal. Eesti elanikud saavad tihti info meediast ning välis turistidele mõeldud reisijuhist. 97% vastanutest leidis, et muuseumi külastuseks kulunud aeg oli hästi veedetud. Peamiste probleemidena toodi välja vöörkeelse info vähesus muuseumides, aga ka laiema taustainfo vähesus konkreetset teemat vähe tundva külastaja jaoks.

Muuseumitöötajate uuringuga selgitati välja nende arvamus muuseumides parandamist vajavatest valdkondadest ning muuseumitöötajate koolitus- ja arendamisvajadusest. Vastanud pidasid oluliseks koostööd teiste muuseumidega ekspositsiooni arendamisel ning messidel osalemisel, aga ka ühiste ümarlaudade ja seminaride korraldamist ning õppereise teistesse muuseumidesse või arhiividesse. Uuringus osales 35 muuseumi.

TALLINNA LINNAMUUSEUMILE OMISTATI ISAQI RAHVUSVAHELINE KVALITEEDIAUHIND

— Kalmar Ulm —

Käesoleva aasta jaanuarikuus omistas Madridis resideeruv BID-ekspertnõukogu (Business Interactive Directions) oma istungil Pariisis Tallinna Linnamuuseumile rahvusvahelise kvaliteedi kuldauhinna. Kõrge autasu pälvis Linnamuuseum külastajate rahulolu seire tulemusel, mis selgus 2006. aastal läbiviidud küsitluste põhjal. Linnamuuseumi esitasid kvaliteediauhinna kandidaadiks Madridi Ülikooli museoloogia spetsialistid, kes 2006 a. Linnamuuseumi külastasid.

BID on alates 1986. aastast autasustanud rahvusvahelise kvaliteediauhinnaga (ISAQ) ettevõtteid 173 riigist. Sellisel kombel tahetakse tunnustada neid ettevõtteid ja äriühinguid, kes, olles panustanud kvaliteedi tõstmisele, on saavutanud tunnustuse oma toodete või teenuste kvaliteediga ning on konkurentsivõimelised Euroopa turul.

2003 a. pälvis Linnamuuseum nominendi tiitli Euroopa Muuseumi Foorumilt (EMYA).

KUIDAS AVARDADA NOORTE INIMESTE SILMARINGI?

KAS KUMU, ERMITAAŽ JA LOUVRE ON VÕIMALIK TEHA KÄTTESAADAVAKS IGALE EESTIMAA ÕPPURILE?

— ÜLLE KRUUS —
ADAMSON-ERICU MUUSEUMI DIREKTOR
EESTI MUUSEUMIÜHINGU ASEESIMEES

2007. aasta märtsi ja aprilli vahetusel, ajal kui jutud keerlesid uue poliitilise koalitsioonilepingu, ühiskonnas aktsepteeritavate ühiste väärtuste, erakondade rahastajate ja lähiaja prioriteetide ümber ning ministrid polnud veel ametivannet andnud, vaatasime arutlevalt mõned kuud tagasi toimunud vestlustele haridus- ja teadusministeeriumis (HTM). Talvel tõusid esile idealistlikud ideed eestimaalastest noorte silmaringi avardamiseks aktiviseerida koolide ja muuseumide koostöökontakte ning käivitada uusi algatusi. Poleemikat tekitanud mõte – korraldada järgneval perioodil hool- sasti muuseumide külastamist nii Eestis kui ka naaberriikides ja Prantsusmaal – pakuti minister Mailis Repsi poolt välja aasta algul toimunud ümarlaua koosolekul ja päevalehed koos raadio ning televisioonikanalitega võtsid teema kiiresti ka oma eetrisse ja lausa esilehele. Kolme kuuga on asjaolud mõneti muutunud ja visioonid koostööst pole siiski üheselt mõistetavad.

Haridus- ja teadusministeeriumi Tallinna esindusse oli 8. jaanuaril kutsutud kunsti ja aja- loo ekspertide professionaalne vestlusring, kuhu kuulusid Eesti Kunstimuuseumi peadirektor Marika Valk, Kumu kunstimuuseumi direktor Sirje Helme, Tallinna Ülikooli professor David Vseviov ja artikli autor Eesti Muuseumiühingu esindajana. Vestlusring kestis üle poolteise tunni ja kahtlemata oli spetsialistidele selle ajaga selge, et minister on otsustanud valimiseelsel perioodil meediat kaasates paisata koos oma pressiesinda- jaga avalikkusele välja lennukas idee, mida võib lühidalt kokku võtta pilootprojektina käivitatud nimetusega “Iga laps Kumusse, Ermitaaži ja Louvre’sse”

Ametiisikute seisukoht muuta õppekavas senisest olulisemaks muuseumide keskkond ajaloo, kunsti, kirjanduse jmt. valdkondadest teadmiste omandamiseks ja kinnistamiseks oli ju põhimõtteliselt positiivne. HTM-i poolt olid lisaks eelpool nimetatud ministrile ja pressi- esindajale koosolekulaua taga veel nõunik Urve Läänemets ja paar õpetajate mittetulundusorga- nisatsioonide esindajat. Muuseumide poolt juba ammugi praktiseeritavaid haridusprogramme polnud ministeeriumile keeruline tutvustada. Mõistmine, et pea poolsada Eestimaa muuseumi nii linnades kui maakondades suudab erinevates valdkondades pakkuda spetsiaalseid programme koolinoortele, sai kiirelt selgeks ka hariduspoole esindajatele. Lepiti kokku konkreetsete arvu- tuste vajalikkuses ja otsustati taas kohtuda 30. jaanuaril, et konkreetsemaid sihte seada.

Valimiseelne periood eeldab aga suuri publikuarve ja väljapaistvaid esinejaid ning kiiret ideede levitamist. Nii seisis ka selle koos- oleku lõpus TV3e reporter mikrofoni- ga kori- doris ja küsitles nii ministrit kui ka ekspertide poole pealt Marika Valku. Idee oli ju üllas ja eeldus, et koole hakatakse toetama rahaliselt

Kooliprogramm
“Kumu eksp-
ress” näitusel
“Varamu”
FOTO: KUMU
hariduskeskus

TEE EESTI MUUSEUMINI I.

— Piret Õunapuu —

17. jaanuaril toimus Eesti Rahva Muuseumis Jakob Hurdale ja Eesti Rahva Muuseumi tulevale 100. aastapäevale pühendatud konverents “Tee eesti muuseumini I”. Sel päeval 100 aastat tagasi, Jakob Hurda matusepäeval, ütles Villiem Reiman välja mõtte eesti muuseumi asutamisest. Nii oli Eesti Rahva Muuseumil põhjust alustada oma juubeliü- rituste sarja juba 2007. aastal. Esimesel muuseumi aastapäevale pühendatud konverentsil olid kõne all sündmused ja suundumused, mis mõjutasid sügavalt eesti kultuuri hilisemat arengut ja Eesti Rahva Muuseumi asutamist. Räägiti nii Õpetatud Eesti Seltsi muuseumist (Kersti Taal) kui Eesti Üliõpilaste Seltsi muuseumist (Piret Õunapuu), Lipharditest ja Raadi mõisast (Tiit Rosenberg), Oskar Kallasest Hurda stipendiaadina (Tiiu Jaago) ja eesti kirjanikest aastal 1907 (Sirje Olesk). Lisaks sai näha ka spetsiaalselt konverentsi tarvis üheks päevaks välja pandud näitust Eesti Üliõpilaste Seltsi ja Õpetatud Eesti Seltsi omaaegsete muuse- umide esemetest. Päeva lõpetas arutelu eesti kultuuri suundumustest möödunud sajandi algul.

KÕNELDI ASJAST

— Ivar Leimus —

9. veebruaril leidis Eesti Ajaloomuuseumi Maar- jamäe lossis aset muuseumi järjekordne teadus- konverents pealkirjaga „Räägime asjast“. Asjast kõneldi seekord nii ülekantud kui ka otseses tähenduses.

Ettekannetes kõneldi Eesti vanima metallkiivri lugu (Jaak Mäll), Oleviste kiriku kerjuse 1556. aasta sandimärgist (Ivar Leimus), Tallinnast leitud kingast (Krista Sarv), 17. sajandi muinsushu- vilisest Johannes Forseliusest (Aivar Pöldvee), etnograafilistest tähelepanekutest muuseumis talletatava baltisaksa kunstikogu põhjal (Epp Kangilaski), 19. sajandi Eesti kirjamehe Alexander von Ungern-Sternbergi allegoorilise komöödia(?) käsikirjast (Ene Hiio), Eesti Apostelliku Õigeusu kiriku lipust (Helle Avila), viiest muuseumis säilitatavast peamiselt juugendstiilis plakatist (Gristel Ramler), lisaku kandi rõivastest ja nende ürgsoome juurtest (Priidu Mikumets), omaa- egsest kohtuministrist Tõnis Kalbusest ja temale kuulunud esemetest (Maia Madar), esimesest Eestis valmistatud poolkristallist esemest (Anne Ruusaar), 1941. aasta küüditamiste suures laines välismaalaste deporteerimisest (Mati Mandel), Siberist kummalisi teid kodumaale jõudnud läkitusest 1940. aastail (Sirje Annist).

Haridusprogramm “Kumu kunstirong” uue maja tutvustamiseks
FOTO: KUMU hariduskeskus

nii transpordi kui ka muuseumide pääsmete ning läbiviidavate programmide osas, pakkus kõneainet. Jaanuari lõpul olid uuel koosolekul veelkord teemaks erinevad muuseumid, mis jaksid vanuselt põhikooli vajadusi katta. Kumu programme väljastpoolt Tallinna tulevatele õppuritele pakuti pilootprojektina 8.–9. klassile ning gümnaasiumile jäi Eestist kaugemate reisi- ning õppesihthide seadmine. Finantsarvutused olid esialgsed ja skemaatilised, aga vajadus planeerida küllalt täpselt nii suurte gruppide voogu muuseumidesse sai selgeks räägitud. Olgugi, et Kumu on oma suure põhikorruse ekspositsioonisali ja kolmel järgneval asuva 18.–21. sajandit katvate kujutava kunsti väljapanekutega hetkel Eestis suurim, on 10 000 õppuri programmidesse kaasamine logistiliseltki üpris keerukas ülesanne, sest toimuvad ju päevast päeva tavaekskursioonid, üksikkülastused ja muuseumi plaanipärased publikuüritused. Nii suurte õpilasrühmade planeerimine ja tegevuste koordineerimine on eraldi projektijuhti nõudev ettevõtmine ning viimasel koosolekul oli selline noor ametnik – Marge Kivinurm – ministeeriumi poolt ka leitud. Väidetavasti olid selleks teiseks kokkusaamiseks juba toimunud õpilaste reisirid Neevalinn Peterburgi ja Moskvasse. Pariisi pidavat sõitma esimene bussitais aprillis 2007. Arutleti pikalt õpetajate eelneva ettevalmistuse vajalikkuse üle ning Kumu kunstimuuseumi direktori Sirje Helme idee korraldada kunsti-

ajaloolastest kolleegide kaasamisel õpetajatele mahukam täiendkoolituskava leidis üldise poolehoidu. Üksiti planeeriti projekti tutvustavate ürituste toimumise vajalikkust peale Tallinna ka Haapsalus, Tartus ja Narvas.

Muuseumi õpikeskkonnana on seni õpetajate poolt kasutatud vähem kui võimalused seda laadi programme kohtadel pakuvad. Eesti muuseumide infokeskusest www.muuseum.ee on võimalik leida suurepäraseid erinevatele vanuserühmadele suunatud tunde ja üritusi muuseumides.

Ainuüksi 2007. aasta esimese kvartali jooksul on Eesti Kunstimuuseumi haridustöö vilju kasutanud 7362 last, neist Kumus on haridusprogrammides käinud 2738 ja saja üheksakümne ühel ekskursioonil juba rohkem kui 6 000 õpilast.

Loodetavasti teevad ka uue ministri alluvad omapoolseid samme, et silmaringi saaks Eestis laiendada nii õpetajad kui õpilased ning et loovuse arendamine oleks üks prioriteete hariduspoliitikas. Eesti Muuseumiühing on otsinud kontakte ja muuseumide õpikeskkonnana kasutamise võimalusi tutvustanud varem juba korduvalt nii parlamendi kultuurikomisjonis kui ka varasematel aastatel teiste ministrite juures. Võrdsed võimalused lastele muuseumide külastamisel ei peaks olema järjekordne valimiseelne loosung, vaid peaks saama läbivaks seisukohaks riigieelarve planeerimise protsessis lähiaastatel.

Kas just Pariis ja Louvre mahuvad sellesse kontseptsiooni, aga Eesti muuseumide paremik Tallinnas, Tartus ja maakondades ning lähiriigid, mille ajalooa oleme nii või teisiti olnud sajandeid seotud, peaksid olema reisi ja õpisihtidena oma kultuuriloo ning suurepärase muuseumikogudega eesmärgiks küll. Peterburi kõrval võiksid noortele eurooplastele, kes elavad ja käivad koolis Maarjamaal, olla kättesaadavad paigad silmaringi laiendamiseks ning kultuuriliste elamuste saamiseks ka näiteks Stockholm, Helsingi ja Riia.

SAMAL TEEMAL:

“Et kultuur jõuaks iga nooreni” – Mailis Reps

“Äripäev” 24. jaanuar 2007 lk. 23

“Haridusminister reisikorraldajaks” – Vambola Paavo

“Postimees” 7. veebruar 2007 lk. 15

Eesti muuseumide hariduspoliitika arengukavast

— VIRVE TUUBEL —
EMÜ JUHATUSE LIIGE,
MUUSEUMIÕPPE KOORDINAATOR

Virve Tuubel

Samaaegselt, kui avalikkust üllatati kooliõpilastele enneolematute kunstiõppimisvõimaluste pakkumisega, käisid läbirääkimised muuseumiõppe kajastamise vajadusest ning võimalustest riiklikus õppekavas. Muuseumiõpiku poole pöördus haridusministeerium juba 2006. aasta kevadel, et selgitada muuseumiõppe osa riiklikus õppekavas. Hetkel on toimunud läbirääkimised ministeeriumi erinevate ametnikega ning on ettevalmistamisel ümarlaud, mille kokkukutsumine riigikogu valimiste tõttu on lükkunud 2007.

aasta aprillikuusse. Positiivsete arengute korral peaks meie muuseumide jaoks lõpuks valmima hariduspoliitika arengukava, kus on vajalikud suunised muuseumiõppe jaoks.

Rõõm on olnud märgata, et haridusministeeriumis on muuseumiõpet käsitletud kui üht mitteformaalse hariduse osa, mille eesmärgiks on erinevate õppimisvõimaluste kaudu mitmekülgse õppija kujundamine, kes oskab teadmisi ka iseseisvalt muuseumikeskkonnas saada.

Veel üht võimalust formaalõppes osalemiseks pakub meie muuseumidele hetkel koostamisel olev pärimusõpetuse ainekava, kus muuseumiõppel on samuti oluline osa. Ainekava valmib 2007. aasta kevadel ning kokkuleppel haridusministeeriumiga lisatakse valikainena riiklikusse õppekavasse.

ÜLESKUTSE: NUKUD „NUKUBUDUAARI”! KOOSTÖÖNÄITUSEST MÄNGUASJAMUUSEUMIS

— Anneli Aavastik —

Tartu Mänguasjamuuseumil on plaanis koostada käesoleva aasta lõpus või järgmise aasta alguses näitus, milles pakutakse lastele pildikesi uhkest nukumaailmast. Esitleme väikestele külastajatele „Nukubuduaari”.

Selleks, et eksponeeritavate nukkude maailm oleks võimalikult mitmekesine, võiks näitus saada teoks koostööna. Hetkel käivad läbirääkimised Rakvere Linnakodaniku Majamuuseumiga kahe nuku ja nende garderoobi näitusele deponeerimise asjus. Ootame näituse teostamisel osalema ka teisi muuseumi, kelle kogudesse kuuluvad muuhulgas hästi säilinud ilusate riietega nukud, nuku- ja lastemööbel (nt hällid, kummutid, peeglid, jms), nukunõud, õrnad pitsilised nukkude ja väikelaste riietusesemed jne.

Koostööst huvitatutel palume ühendust võtta tel. 7361 553 või meili teel: anneli.aavastik@mm.ee.

PÕLTSAMAA MUUSEUM 10

Põltsamaa linnuse õuel endises laohoones avati muuseum 9. augustil 1997. Oma 10. sünnipäeva tähistame pidulikult 9. augustil 2007, mil ootame kõiki sõpru ja huvilisi kell 13 linnuse juurde. Päevakavva kuuluvad Põltsamaa lossi, linna ja muuseumi teemalise raamatu tutvustus, väike kontsert ja suur tort.

TALLINNA RAEAPTEEK MUUTUB TEGEVMUUSEUMIKS

Tallinna Kesklinna valitsuse, SA Communa Bonum ja MTÜ Revali Raeapteegi Muuseum esindajad otsustasid, et senisest muuseumitoast Euroopa vanimas tegutsevas apteegis saab tegevmuuseum. Teadaolevalt on ligi 600 aastat samas hoones tegutsenud Raeapteek vanimaid tegevapteeke Euroopas.

Tööle on asunud Raeapteegi muuseumi projektijuht Indrek Sarapuu, kelle ülesandeks saab senise ekspositsiooni laiendamine. Plaanis on luua omalaadne muuseum-apteek, kus saaks ühtlasi osta arhailisel retseptuuril põhinevaid medikamente ja terviseteesid, sealhulgas ainulaadset jooki klaretti, mille retseptuur pärinebki omaaegsest Raeapteegist.

15. mail toimival Tallinna päeval võtab apteek-muuseum vastu külalisi programmiga „Tervendav rohupood”.

MÕTTEID MUUSEUMITÖÖTAJATE KOOLITUSSEMINARIST

— HELGI PÖLLO —
EMÜ ASEESIMEES

Et korralikku koolitust teha, on vaja oskustega koolitajaid. Aga kust neid leida, eriti muuseumitöötajatele? Probleem süveneb aastatega. Mõnel alal saame koolitajat sisse osta, enamasti juhtudel, kui tegu on marketingi, klienditeeninduse, juhtimise ja muu sellisega muuseumis. Aga muuseumitöö põhivaldkondades? See on asi, millele tõsiselt mõelda.

Koolitajate turg on Eestis praegu üldse nagu kevadvesi – voolab igas suunas, kaob ja tuleb, oskuste kontroll pädevaks koolitajaks olemise üle on kasin. Sageli juhtub, et ükskõik, kuidas sa proovid seletada, mida vaja oleks, ei pruugi esi- neja seda ettepanekut või selgitust lõpuni mõista või ei taipa ta kogemuse puudumise tõttu just väikemuuseumi praktikust töötaja vajadusi. Jär- jest suurem on ka lõhe suurte ja päris pisikeste muuseumide soovide vahel, töötajate teadmiste ja reaalsete õppimisvõimaluste vahel.

Kui kutsume esinema tublisid muuseumi- töötajaid, ei ole asi ju niivõrd selles, kas esineja tunneb oma eriala, vaid pigem ikka selles, kuidas ta oskab olulisemat targalt ja huvitavalt teistele edasi anda. Ja kellele võikski midagi ette heita, sest koolitamine ei ole muuseumitöötajate põhitöö. Vast seetõttu jääb mõnikord mulje, et meie seminarid ei olegi päris tavalised koolitus- päevad, pigem teemast huvitatute kokkusaami- sed kogemuste vahetamise eesmärgil. Tegelikult on üksteiselt õppimine üks olulisemaid täiskas- vanute koolituse printsiipe. Teisalt võiksid EMÜ ja Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse ühispingutuse toel sündinud koolituspäevad kujuneda uute mõtete kasvatavaks, virgutavate muuseumiteemaliste diskussioonide alguseks.

Just sellisena oli mõeldud ka märtsikuu semi- nar teemal „Odav ja/või kallis näitus” Mingil kummalisel moel juhtusid olema kuidagi erili- sed päevad või koos sellised inimesed, kes jäid uskumatult vaoshoituiks. See on ju kaunis oma- dus, kuid hinge jäi kripeldama, et ehk ei osanud ma esitada õigeid küsimusi, tuua õigeid näiteid või püstitada probleemi. Kas jäi käsitus osavõt- jaile liialt teoreetiliseks, kaugeks, lihtsustatuks? Nende kokkusaamiste üheks positiivseks asjaks on ikka olnud mõningane praktiline tegelus. Seekord oli selleks uhke ja hariva klaasinäituse külastamine Maarjamäel (Anne Ruusaa), aga ka endise väikese Viru-Nigula muuseumi näitusetegemise materjalid: ideest plaanide ja kuluarveteni mitmes koondatud kaustas (Ene Ehrenpreis). Mõte oli tõsiselt diskuteerida ka etikettide ja näitusesiltide üle, kuid siin ei haka- nud esialgselt kavandatud koostööprojekt Tartu Kunstikolledžiga 100%-liselt tööle (vähe oli silte osalejate poolt kaasa võetud ja ka tudengid ei suutnud/tahtnud meie palvel lisatööd teha). Ootustes oli ka ülevaade huvitavatest ning otstarbekatest materjalidest, mida muuseumi- des, ennekõike just rändnäituste valmistamiseks kasutada saaks, kuid seegi esitus jäi suures osas teoreetiliseks. Ilmselt professionaalsed eksposit- sioonitegijad nagu OÜ Laika, Belka ja Strelka liikmed on, ei usu, et niisugust enesestmõiste- tavat asja peaks üle rääkima ja näitama. Pealegi on tänapäeva kaubamaailm pakkumistest ümar. Uudsed võimalused ilmnevad aga sageli just koostöös. Häid näiteid koostööst muuseumide vahel on teadagi palju, kuid noorte inimeste

Helgi Põllo

Eesti Vabaõhu- muuseumi ränd- näitus “Kadunud talupojamaailm. Vestfaali majad ja taluõued.” Hiiumaa Muu- seumis 2005. aastal. FOTO: Urmas Liit (Hiiumaa muu- seum)

TEEÕHTUD TARTU ÜLIKOOLI AJALOOMUUSEUMIS

— Urmet Paloveer —

2007. aastal jätkab TÜ ajaloomuuseum popu- laarteaduslike teeõhtute sarja “Huvitavat teadusest ja elust”. 2007. aastal muutub teeõhtute algusaeg tavapärasest tunni võrra hilisemaks. Uueks algusajaks on kell 17.15. Populaarteadus- likud teeõhtud toimuvad TÜ ajaloo muuseumi konverentsisaalis (Lossi 25).

EUROOPA MUUSEUMIDE ÖÖ 2007

Kolmas Euroopa muuseumide öö toimub laupä- eval, 19. mail 2007 päikeseloojangust (Kesk-Euro- opas kohalik aeg u. 19.30) kuni u. kella 1-ni öösel. Algatusega võivad ühineda kõik muuseumid, suured või väikesed, kes on valmis sel ööl oma uksi (tasuta) avama ning korraldama laiemale publikule, eriti noortele ja perekondadele huvi pakkuvaid sündmusi.

Osalevatel muuseumidel paluti registreeruda 1. veebruariks 2007 aadressil [www.nuitdes- musees.culture.fr/inscription](http://www.nuitdes-musees.culture.fr/inscription) (prantsuse/inglise keeles) või täita registreerimisvorm (PDF) kirjali- kult ja saata see vormil toodud aadressil.

Osalevad muuseumid saavad kasutada sünd- muse logo ja plakati, mis on saadaval digitaalsel kujul.

ICOMI KONVERENTS VIINIS

19.–24. augustini 2007 toimub Viinis järjekordne rahvusvahelise muuseumide organisatsiooni ICOM konverents, kus käesoleval aastal käsit- letakse teemat „Muuseumid ja ülemaailmne pärand”.

2007. aastal korraldab ICOM konverentsi juba 21. korda. Peakonverents korraldatakse igal kolmandal aastal.

Samal ajal, 20.–23. augustini, korraldab ICOM koostöös CECA (Committee for Education and Cultural Action) organisatsiooniga Viinis koolituse teemal „Heritage Learning Matters”. ICOM/CECA töötavad rahvusvaheliselt ja professionaalselt muuseumihariduse ja -õppe teemadega, tegeldes aktuaalsete küsimuste ning uurimistööga.

PRANTSUSE SEMINARID

2007. aastal korraldab Maison des Cultures du Monde koostöös Prantsuse Kultuuriministeerium- iga seminarid programmide Courants ja Courants du Monde raames. Programmi Courants raames toimuv Euroopa muuseumikuraatorite seminar

Koolitajate turg on Eestis praegu üldse nagu kevadvesi – voolab igas suunas, kaob ja tuleb, oskuste kontroll pädevaks koolitajaks olemise üle on kasin.

sihipärane kaasamine õppetöö kaudu näitusetegemisse on seni laiemalt kasutamata, kuid põnev ja mõlemapoolselt kasulik. Seminaril jagas omi kogemusi selles vallas Vaike Reemann ning ühena partnerite esindajatest ka Kadi Pajupuu (põhiteemana küll eseme ja etiketi suhe näitusele). Samas sai sel seminaril mõneti uudsenäituse päevakorda tõstetud rändnäituste teema (Helgi Põllo).

Muuseumid muutuvad meil järjest kaasaegsemateks, külastajate kohalemeelitamiseks kasutatakse üha lennukamaid ideid, järjest rohkem oodatakse majja uusi ning põnevaid näitusi. Meie näituseturg on tegelikult Narvas. Me kõik loodame, et just muuseumide festivalilt leiame selle, mida oma muuseumisse nõ. sisse „osta”. Ometi ei ole näituse rändamisvõimekus Narvas seni üldse arutluse teemaks olnud. Kuna seal on tegemist ikkagi näituste festivaliga, auhindade jagamisega, sobitatakse väljapanek Narva ruumidega või tehakse lausa selle jaoks valmis. Kas see on ikka mõistlik?

Meie muuseumide näituseruumid on sootuks erinevad. Ma ei kutsu siinkohal üles kõiki Narva viidavaid näitusi ühesuuruseks tegema või muul moel ühelaadseks. Olen endiselt seda meelt, et enamasti on just idee, mis vaatajaid köidab, tähtis, mitte kallid vitriinid või näituse suurus. Seepärast soovitan hakata välja andma eraldi auhinda parimale rändnäituseks sobivale väljapanekule (või selle osale, mis rännata võiks). See tähendaks teemat, mis huvitab laiemat ringkonda, see tähendaks mobiilsust, head pakendamist jms. Olles varsti juba ligi 10 aastat

oma muuseumis rändnäitusi vastu võtnud, olen nii mõndagi läbi katsetanud, et näitusi meie ruumidesse ja kohalikele inimestele meelepäraseks sobitada. Õpilaste retsensioonid rändnäitustest on andnud samuti olulist lisa mõistmaks seda, mida vahel ise tähele ei panegi. Õige mitmel koolitusel on nii psühholoogid oma uurimuste põhjal kui ka muuseumitöötajad ise analüüsides väitnud, et üle 8–12 rea teksti muuseumikülataja järjest ei loe. Ometi iseloomustab enamikku rändnäitustest tekstide ülisuur maht. Seda määrgiti seminarilgi eraldi ära, kui mitmete Narva võidunäituste puudust. Sageli on probleemiks rändnäituste stendide füüsiline suurus, nii et auto leidmine sinna ja tagasi transpordiks tuleb mõttetult kallis. Selliste suurte näituste puhul peaksime analüüsima, kui palju Eestis üldse on ühele või teisele teemale sobivaid avarate ruumidega muuseume. Õnneks ikka järjest rohkem. Rändnäitustel võiksid teadagi olla alusmaterjalid pedagoogiliste programmide koostamiseks või lihtne valmis programmg.

Võib-olla saaksime teha teatud vaikivaid kokkuleppeid, et rändnäitusteks mõeldud seinapannood, pildid või stendid ei ületaks mõõtu, mis oleks mahutatav näiteks mitmetes muuseumides kasutusel olevasse kaubikusse ja keskmistesse ruumidesse, tehnilised vahendid oleksid väga lihtsad või veel parem – näitusega kaasas. Arutamist siin jätkuks.

Tehniliste vahendite kasutamise teema seminaril tekitas ometi üksjagu elevust. Eks Aare Baumeril ole juba kogemust neist asjust mitteasjatundjatega rääkida. Klassitoas tundus kõik imelihtne, kui aga igapäevaellu sukelduda, on tehnikaga jamasid kui palju. Ja mõni näitus kindlasti kannatab, sest oli mõeldud ühtmoodi, välja aga kukkus teistmoodi. Ja tuleb tunnistada, raske on leida neid pühendunud „taibusid”, kes tehnikaprobleemid lahendaksid. A. Baumer soovitas vaadata tänaval kõrvaklappidega noori. Hea idee, kas pole – või kuidas? Nii see seminar sujus. Mõni küsimus jäi õhku, mõni leidis vastuse.

Kanna see koolituskuludesse!

— VAIKE REEMANN —
EESTI RAHVA MUUSEUM

Vaike Reemann

Nii ütleb tänapäevane rahvataarkus ebaõnnestumise puhul. Et koolituskulud liiga suureks ei paisuks, on minu meelest arukas õppida ka võõrastest hädadest, mitte ainult oma vigadest ja ühine kordaminek võimendub alati suuremaks kui ükski nokitsedes saavutatu.

Muuseumitöötajate koolitused ja kokkusaamised, olgu need siis suurüritused (Narva festival või EMÜ organiseeritud muuseumipäevad), ühe muuseumi poolt korraldatud konverentsid ja seminarid või väikemuuseumidele mõeldud õppepäevad, annavad suurepärase võimaluse kogemuste vahetamiseks ja ühistöö võimaluste leidmiseks. Isegi siis, kui nn ametlik osa jääb lahjaks ning diskussiooni ei teki. Vahetu suhtlemine kolleegidega, olgu või lõuna- ja kohvilauas, paneb info ja mõtted intensiivsemalt liikuma. Seda laadi jutuajamistest on alguse saanud näiteks Baltica’89 suur soomeugri rahvakunsti näitus, auditav ühistöö viinapuuväädi teemal ja mitmed muud ettevõtmised.

Koolitajate leidmise probleem mõjub aga kuidagi formaalselt – assotsieerub sõrmeviibutav õpetaja tarkade ja andekate õpilaste ees. Mee-nub mitmeid kordi, kui oleme pärast välislektori loengut

õlgu kehitades laiali läinud. Loengust edasiviivam lahendus oleks kindlasti aktiivõpe, kus kõik osalejad peavad tegelema püstitatud ülesandega ja seda analüüsima. See oleks protsess, mis nõuaks vaeva ettevalmistamisel, kuid arendaks kõiki osapooli. Laiemas ringis võiks kaaluda seminaril tehtud ettepanekuid organiseerida ühisnäitus etteantud teemal või sarnaselt 90.aastate alguses 40 Rootsi muuseumis toimunud rootsi ajaloo näituste projektiga korraldada üle-eestiline näituseprojekt, mis edendaks muuseumimõtet nii tegijate kui ühiskonna silmis.

Märtsi koolitusseminaril oli kõneks ka ühistöö Tartu Kõrgema Kunstikooli üliõpilastega, kellega koos on saanud teoks mitu näitust ja suure publikuga seminari. Üliõpilaste kasutamine näib ahvatlev ja odav. Tegelikult vaagides, mida ma toele au andes ilma ülesandeta koolitusel esineda poleks teinud, jõudsin järelduseni, et väga oluline motiivatsioon ja õnnestumise suur garantii on olnud ainepunktid ja arvestus. See on üliõpilase tasu ja õppejõuna tegutseva kuraatori hoob. Parema tulemus – kõrgem hinne. Tähtaegadest, professionaalsuse ja vastutustunde vähesusest jms tulenevad riskid nõuavad muidugi energiat protsessi käivitamisel ja ohjamisel, aga seda korvab enamasti vahva seltskonnaga ühise tegutsemise lust. Sisuliselt on tegemist aktiivõppe vormiga, mille tulemuslikkus ja mõju on võrreldes loengutega märkimisväärselt kestvam.

on mõeldud kuraatoritele või riiklike muuseumide kollektsioonide haldajatele. Seminarikultuuritööstustest Euroopas ja Euromedi riikides sihtgrupiks on muusikalistes või audiovisuaalsetes valdkondades vastutusrikkastel kohtadel töötavad professionaalid, kelle eesmärgiks on arendada koostööd Prantsusmaaga.

Rohkem infot:
— http://www.ccf.ee/tid-U8dltDV5Xy/est/article_id-1439
— <http://www.mcm.asso.fr/site02/courants/programme/index.htm>

Programm Courants du Monde toimub Prantsusmaal 19. november – 6. detsember 2007. Programm algab kahepäevalise ühisüritusega, millest võtavad osa ligi 100 kultuuritöötajat üle maailma. Seejärel valivad osalejad kultuurikohutumiste või kultuuriseminaride programmi vahel. Programmidesse registreerumine lõppes 01. märtsil 2007.

BALT MUSEOLOOGIAKOOL 2007

Käesoleval aastal toimub Balti Museoloogiakooli suvekool 1.–8. juulini Jurmalas Lätis. Keskseks teemaks on muuseumitöö korraldamine (museum management). Külalislektorid on Anja Dauschek Saksamaalt ja Lynne Teather Kanadast. Osalemissoovist teatamine kuni 30. aprillini 2007. Lähemat informatsiooni saab kodulehelt www.bms.edu.lv.

PÕHJAMADE KONVERENTS LIGIPÄÄSETAVUSEST

— Pertti Pyhtilä —

Kultuuripärandiga tegelevatele institutsioonidele mõeldud konverentsil 11.–12.10.2007 Helsingis uuritakse ligipääsetavusega seotud eesmäärke. Ettekannetes vaadeldakse tuleviku sihtgruppe ja siiani tähelepanuta jäänud. Ühiskonnad ja rahvustruktuurid muutuvad. Kellel on õigus kultuuripärandile? See küsimus on suurimaks väljakutseks tulevikus. Milliseid ootusi on kultuuripärandi ligipääsetavusele? Kes on siiani tähelepanuta? Tutvutakse ka seni läbiviidud projektide mõjudega ja edendatakse põhjamaade koostööd.

Konverentsi korraldavad Soome Kunstimuuseum, Soome Rahvusmuuseum ja Soome Muuseumiliit ning see on osa Soome kui Põhjamaade Ministrite Nõukogu eesistujamaa kavast. Konverentsi finantseerivad Soome haridusministeerium, Põhjamaade MN ja korraldajad. Konverents on osa projektist “Ligipääsetavus Põhjala muuseumides”. Konverentsile sõiduks on võimalik taotleda toetust Põhjamaade Ministrite Nõukogu stipendiumiprogrammi Closer Culture Neighbours kaudu www.norden.ee.

MUUSEUMINÕUKOGU 2003–2006

— SIRJE KARIS —
MUUSEUMINÕUKOGU LIIGE
EESTI AJALOOMUUSEUM

Merike Lang, Sirje Karis, Heivi Pullerits, Aivar Põldvee, Kriste Sibul, Urmas Selirand, Anton Pärn, Ants Leemets, Jaak Pihlak, Sirje Helme, Toomas Kivimägi, Jaanus Plaat, Ülle Reimets.

Sirje Karis

Muuseumi nõukogu on kultuuriministeeriumi juurde moodustatud nõuandev kogu, mis teeb ettepanekuid ning avaldab arvamust Muuseumi seadusest tulenevates küsimustes.

Neli aastat tegutses Muuseumi nõukogu koosseisus, kuhu kuulusid liikmed muuseumidest, Muuseumiühingust, ennistuskajast Kanut, kultuuriministeeriumist ja üks maavanem. Ilmselt oleks mõttekam, et nõukogu koosseis oleks laiapõhjalisem ja uus nõukogu seda ka on. Praeguseks hetkeks on uus muuseumi nõukogu kinnitatud koosseisus: Ants Leemets, Sirje Helme,

Sulev Vare, Kriste Sibul, Anton Pärn, Marika Valk, Krista Aru, Piret Õunapuu, Siiri Toomik, Endel Püüa, Indrek Tarand, Lea Sillart ja Sirje Karis. Kuigi nõukogu on ainult nõuandev kogu, oleks vajalik ka vähemalt kord aastas kohtuda kultuuriministriga, et selgitada probleeme ja ka arenguid muuseumimaastikul.

MILLEGA NÕUKOGU TEGELES NELJA AASTA JOOKSUL?

Üheks teemaks oli üpris keeruline probleem maakonnamuuseumi funktsiooni delegeeri-

Muuseumi nõukogu kõige mahukamaks tööks nelja aasta jooksul kujunes muuseumide arengustrategia koostamine.

misest sihtasutusele. Küsimus oli konkreetselt Sihtasutuses Virumaa Muuseumid, kus sihtasutus peab lähtuma muuseumiseaduse riikliku maakonnamuuseumi definitsioonist. Arutamisel oli ka riigile kuuluva kogu sihtasutusele kasutada andmise leping. Paraku selles küsimuses on tänaseks päevaks tekkinud probleeme, mis vajavad veelkordset läbiarutamist, paikapanemist ja ilmselt ka uute lepingute sõlmimist.

Arutati ka muuseumide akrediteerimise teemat. Kultuuriministeeriumi juurde on loodud muuseumide akrediteerimise töögrupp, kes andis sellest ülevaate. Arutelu teemadeks olid akrediteerimine kui võimalus kaardistada muuseumimaastiku olukorda ning hea muuseumi kriteeriumid.

Muuseumi nõukogu kõige mahukamaks tööks nelja aasta jooksul kujunes muuseumide arengustrategia koostamine. Selle dokumendi üksikasjalik arutelu toimus läbi paljude koosolekute ja nõupidamiste. Alustati struktuurist ning valdkonniti eesmärkide ja indikaatorite paikapankust. Samuti viidi läbi muuseumide SWOT analüüs ning mitu avalikku arutelu. Praeguseks hetkeks on dokument “21.sajandi Eesti muuseumid – arengustrategia aastateks 2005–2015” valmis ja kaante vahel ja aluseks muuseumidele sõltumata omandivormist. See strateegia ja sellest tulenev tasevuskava on aluseks muuseumide arenguks vajalike ressursside taotlemisel.

Arutatavaks teemaks on olnud ka inventuuride läbiviimine muuseumides. Muuseumi nõukogu tegi ettepaneku muuta täisinventuuri tsükkel pikemaks, kuid samal ajal tuleb läbi viia erakorralised inventuurid materiaalselt vastutava isiku vahetumisel, kolimise ning sissemurdmise või mingi muu ekstereemjuhtumi puhul.

Kuulati vastava komisjoni ettepanekuid muuseumispetsialisti kutseküsimustes ja nõudeid kutsekvalifikatsioonile ning tehti ettepanek informeerida ka sellest muuseumitöötajaid.

Arutati arengukava “Maa-arhitektuur ja maastik. Uurimine ja hoidmine. 2007–2010”. Selle eesmärgiks on säilitada Eesti maa-arhitektuuri ja maastike omapära selle uurimise, väärtustamise ja hoiu kaudu. Antud arengukava rakendusasu-

NÄITUS „MUUSEUMITEATER” TARTU KUNSTIMUUSEUMIS

4. mail avati Tartu Kunstimuuseumi näitusemajas Raekoja plats 18 fotokunstnik Eve Kiileri näitus „Muuseumiteater”.

Kunstnik esitab Eesti ja Euroopa mäluasutustes – ajaloo-, loodusloo- ja kunstimuuseumides pildistatud fotoseeriaid. Teda on huvitanud muuseumitesse talletatud enamasti elutu ainese ja selle eksponeerimise omapärad, muuseumides loodud kunstlike maailmade ning muuseumipubliku suhted. Näitus jääb avatuks 10. juunini 2007.

RAHVUSLIKUD MUUSEUMIPÄEVAD JA SOOME MUUSEUMILIIDU 84. AASTAKOOSOLEK

22.–24. maini 2007 toimuvad Kuopio muusikakeskuses muuseumipäevad teemal „Muuseumid – identiteet ja hea elu”. Ürituse korraldavad Soome Muuseumiliit ja Kuopio muuseumid.

Muuseumipäevadel arutatakse muuseumide kui identiteedi ülesehitajate teemal ning selle üle, milline on muuseumide võimalus olla hea elu edendajaks. Õpitubades keskendutakse identiteedile kogudest lähtuva ning Kuopio muuseumide näituste taustadega teemal muuseum kui nähtus – nähtus kui muuseum. Ekskursioonid toimuvad Haminalahti kultuurimaastikule, Ylä-Savosse ja Puijosse. Võimalus on tutvuda ka Valamo ja Lintula kloostritega. Lähem info koolituste rubriigis www.museoliito.fi.

XV RAHVUSLIKUD LOODUSTEA- DUSLIKUD MUUSEUMIPÄEVAD

17.–19. septembrini 2007 toimub Soomes Punkaharjul loodusteaduslike muuseumide spetsialistide kokkusaamine päevakorralistel teemadel. Ühel päeval väljasõit. Koostööpartner on Lusto-Soome Metsamuuseum. Lähem info koolituste rubriigis www.museoliito.fi.

ARMAS OTTO VÄISÄNENI IV SÜMPOOSIUM

7.–9. juunini 2007 toimub Soomes Savonrantas muusikule ja teadlasele A. O. Väisänenile pühendatud sümpoosium. Lähemat infot saab aadressilt <http://kulttuuriagentit.wordpress.com>. Osalemissoovist teatada Hilka-Liisa Pitkänenile aadressil kulttuuriagentit@savonranta.fi

tuseks sai Eesti Vabaõhumuuseum, kelle juhtimisel programm juba edukalt teostub.

Teoks peab saama ka lähiajaloo uurimise ja talletamise programm, mille tulemuseks oleks teaduslikult läbitöötatud materjal lähiajaloo kohta ning järjepidev ja teaduslikult põhjendatud kogude täiendamine. Rakendusasutuseks saab olema Eesti Ajaloomuuseum, kus käivad praegusel hetkel programmi ettevalmistavad nõupidamised koos kostööpartneritega.

Arutlusteemaks on viimasel ajal olnud maakonnamuuseumid. Mis on maakonnamuuseumi funktsioon? Kas maakonnamuuseum peab olema riiklik asutus? Mida nad pakuvad regioonile? Kas neis on olemas geograafiline, ajalooline või kultuuriline identiteet? Edasised tegutsemisvõimalused on erinevad: riigimuuseum, riigi osalusega sihtasutus, munitsipaalmuuseum jms. Vajalik on juriidilise staatuse otsus. 14. septembriks kutsuti kokku maakonnamuuseumide direktorid, nõukogu liikmed ja ministeeriumi esindajad. Arutati teemat mitme külje pealt ning nüüd oodatakse ka maavane-mate seisukohavõtte.

Muuseumide näituste tunnustamiseks otsustati välja andma hakata Muuseumiroti auhinda. Välja antakse suur Muuseumirott ja väikesed rotid. Selle eesmärgiks on muuseumide igapäevase töö ühe osa – näituste koostamise tunnustamine. Pandi paika auhinna statuut ning valiti välja skulptor Tiit Kirsipuu poolt esitatud kavand. Nüüdseks on saanud Muuseumiroti auhind ihaldatavaks tunnustuseks igale muuseumile. Siiani on parimateks näitusteks nimetatud Tartu mänguasjamuuseumi ja Eesti Maanteemuuseumi ekspositsiooni.

Arutatud on muuseumiaasta korraldamise temaatikat, ettepanek on kuulutada 2009. aasta Eesti Muuseumi Aastaks, programmi juhtnõukogu võiks olla Muuseuminõukogu, kes koguks muuseumidelt kokku erinevad ideed ning korraldaks ümarlaua.

KÜLASKÄIGUD MUUSEUMIDESSE

Nelja aasta jooksul tutvuti erinevate muuseumide tööga, kuulati nende arenguplaane ja kavandatavaid projekte ning püüti üheskoos otsida lahendusi kitsaskohtadele. Kõikides nendes muuseumides oli väga tore vastuvõtt ja tõsiselt tõised arutelud. Loodetavasti oli neil muuseumidel ka mingi kasu nõukogu külas-käigust. Muuseuminõukogu üks koosolekutest toimus Pärnu Muuseumis, kus muuseumi uue hoone projekti tutvustasid arhitektid Renee Vallner ja Tarmo Maiste. Direktor Aldur Vunk tutvustas uue püsiekspositsiooni põhimõtteid. Muuseumi arenguplaanidest rääkides rõhutas arendusdirektor Tiit Kask koostöö vajadust Pärnu linna ja maakonnaga ja seal paiknevate kultuuriasutustega .

Seoses Tartus Eesti Rahva Muuseumis peetud koosolekuga otsustas Muuseuminõukogu toetada ERMi kompakset paiknemist Raadil, järve lõunakaldal. Võeti vastu otsus kuulutada välja uus arhitektuurikonkurss ERMi uue hoone ehituseks Raadile, mis tänaseks päevaks on ka läbi viidud. Viimaste arvestuste kohaselt valmib 2012. aastaks Raadile terviklik Eesti Rahva Muuseumi kompleks.

Käidi tutvumas Narva Linnamuuseumi tegevusega, kus tõdeti, et muuseumi eelarve kujunemise protsess ei taga kindlust muuseumi tegevuse tõrgeteta jätkamiseks, töö korraldamise alusdokumendina oleks vajalik koostada ka muuseumi arengukava, mis tänaseks päevaks on enamikel muuseumidel olemas.

Muuseuminõukogu ühel väljasõiduistungil külastati Eesti Ringäälingumuuseumi ja Türi Linnamuuseumi. Mõlemad muuseumid on suurepärasteks näideteks entusiasmist välja kasvanud headest muuseumidest.

Tutvuti Läänemaa Muuseumiga ning külastati 4. juunil 2006. a. avatud Ilon Wiklandi galeriid “Iloni imedemaa”, mis on esimeseks järguks Läänemaa Muuseumi valmivast loomingu- ja huvikeskusest. Väljaehitamist ootavad loomingu-liste tegevuste toad ja atraktsiooniõu. Tutvuti ka Haapsalu Piiskopilinnus sihtasutuse tegevusega, konserveeritud tornide ja müürialadega ning kuulati ära tulevikuplaanid.

Nõukogu külastas ka Viimsi Vabaõhumuuseumi ja Koduloomuuseumi. Tutvuti ekspositsiooniga ja anti soovitus koostada üheskoos omanikuga uus arengukava, mille kaudu jõuda järelduseni, kas jääda munitsipaalmuuseumiks või muutuda sihtasutuseks.

Nõukogu tööperioodi käigus külastati ka Eesti Vabaõhumuuseumi ja KUMU.

Uus Muuseuminõukogu tuli kokku esimesele koosolekule 2007. aasta aprillis, mil pandi paika edasised tööplaanid. Kavandatakse tõhusamat koostööd kultuuriministeeriumi juures tegutsevate töögruppidega, kus on ühised kokkupuutepunktid kultuuripärandi kaitsel ja säilitamisel. Kindlasti on vajalikud kohtumised muuseumide erinevate spetsialistidega – peavarahoidjate, näituste spetsialistide, pedagoogidega jne ning ka koostööpartneritega teistest ministeeriumidest. Uued tööplaanid koostatakse uue nõukogu poolt ja seda eesmärgiga, et muuseumide areng Eestis oleks pidev ja tulevikku vaatav ning inimesed, kes teevad muuseumides oma igapäevast tööd, oleksid rahul ja motiveeritud.

NÄITUSED

VÕSAKLAASIST KRISTALLINI

JOHANNES LORUP – EESTI RAHVUSLIKU KLAASITÖÖSTUSE RAJAJA

— ANNE RUUSSAAR —
EESTI AJALOOMUUSEUM

Maarjamäe lossis oli 2. detsembrist 2006 kuni 1. aprillini 2007 avatud näitus Eesti rahvusliku klaasitööstuse arengust ning klaasitootmise suurmehest Johannes Lorupist, lisaks Ajaloomuuseumi ja Tallinna Linnamuuseumi kollektsioonidele olid seal esmakordselt välja pandud ka paljudes erakogudes peituvad haruldused.

Esiplaanil Mare Mikoff skulptuur “Klaasipuhuja” (pronks, 1977), taamal suured pudelid

RAAMATUST NÄITUSENI

Näituse idee tekkis 2004. aasta kevadel Eesti Kunstiakadeemias kaitsnud magistritöö põhjal raamatut „Võsaklaasist kristallini. Eesti klaasitööstused ja -disain 1920.–1930. aastatel” kirjutades. Kuna ühe osa raamatust moodustas Eesti Ajaloomuuseumi klaasikogu baasil koostatud Johannes Lorupi vabrikus toodetud esemete kataloog, siis tundus loogiline seda süstematiseeritud kollektsiooni ka publikule esitleda. Näituse mõte aga arenes edasi parallelselt raamatuga ja algne idee, näidata vaid Eesti Ajaloomuuseumi kollektsiooni, jäi kitsaks. Nii tuli eksponaate otsima hakata ka väljaspoolt oma kogusid. Paraku aga ei kuulu suur osa Eesti klaasiajaloo pärlitest ühegi muuseumi kollektsiooni, vaid hoopis eraisikutele. Töö muuseumi klaasikoguga on mind aastate jooksul paljudega neist kokku viinud, paljudega aga olen tutvunud peale näituse avamist ja raamatu ilmumist. Kui seni olid teada peamiselt erakollektsionäärid, siis nüüd on neile lisandunud hulgaliselt inimesi, kellel seni aimugi polnud, et vanaema

Anne Ruussaar

Etsinguga kristallesemed.

Klaasikonverentsi osavõtjad näitusel.

Pudelid ja pressklaasist nõud. Taamal foto Lorupi klaasivabriku töolistest 1930. aastatel.

ajast kappi jäänud klaas- ja kristallesemetel ka laiem ajalooline tähtsus võiks olla. Kasu on sellest tõusnud nii muuseumile kui omanikele – Eesti klaasiajalugu on üha paremini jälgitav ja paljudes kodudes osatakse nüüd ka mõraga vanast klaaskannust rõõmu tunda.

ÕRN!

... on esimene omadus, mida me klaasi iseloomustades kasutame. See oli ka üks läbivaid probleeme näituse koostamise-planeerimise jooksul. Enam kui 400 eseme transport ja eksponeerimine pani proovile kogu muuseumi näitusteosakonna alatest kunstnikust ja kuraatorist lõpetades saalivalvuritega. Kui transpordimured lahenesid üllatavalt ladusalt, sest suurem osa erakolleksionääridest tõi abivalmilt oma asjad ise kohale, siis esemete turvaline ja hästivaadeldav eksponeerimine valmistas tõsist peamurdmist. Avatud poodiumide kukkumis- ja vargakindlaks muutmiseks ehitasime klaasikiluvõõndid, peenete graveeringutega kristall- ja poolkristallnõude “nähtavaks” tegemiseks tellisime aga Eesti Kultuurkapitali rahalisel toetusel spetsiaalse valgustussüsteemi. Õnneks tasusid meie jõupingutused end ka kuhjaga ära – klaasikillud poodiumide ümber mitte üksnes ei hoidnud vaatajaid piisavas kauguses, vaid need moodustasid koos eksponeeritavate esemetega kauni terviku, kataloogimustrid seinapannoodel said loetavaks hästivalgustatud vitriinidesse paigutatud nõudel.

PRETENSIOONIKAS PEALKIRI

Näituse pealkiri “Võsaklaasist kristallini. Johannes Lorup – Eesti rahvusliku klaasitööstuse rajaja” tundus algul küllaltki pretensioonikas ja seletamistnõudev.

Eestis on klaasi valmistatud alates 1628. aastast, mil alustas tegevust Hüti klaasikoda Hiiumaal. Läbi aegade on Eestis tegutsenud vähemalt 54 suuremat või väiksemat klaasitööstust, mis erinevatel perioodidel tootsid nii lihtsaid rohekast – nn võsaklaasist pudeleid kui lihvitud peegleid ja peeneid kristallesemeid. Eesti rahvusliku klaasitööstuse sünniks võib aga pidada Eesti iseseisvumisele järgnenud aega, mil seni klaasi valmistanud peamiselt sakslastest meistrid lahkusid ja tekkis vajadus eesti rahvusest koolitatud oskustöölise järele. Olulisim roll Eesti klaasitootmise ajaloos oli Johannes Lorupil, kes 1924. aastal võttis rendile poollagunenud ja kiratseva Meleski klaasivabriku, viis selle kiiresti kasumisse, hakkas korraldama eestlastest meistrite väljaõpet ning ajas pankrotti teised konkureerivad väiketööstused. 1934. aastal avas ta juba oma isikliku vabriku Tallinnas Koplis, mis oli esimene moodne klaasi tootmise ettevõtte Eestis, kus pidevalt tegeldi tootmise moderniseerimisega ja toodangu sihipärase arendamisega. Esimesena Eestis hakati Lorupi vabrikus valmistama

poolkristalli ja kristalli, anti välja tootekatalooge ja – hinnakirju, märkimisväärne osa ettevõtte toodangust turustati välismaal.

Vastavalt pealkirjale tahtsimegi näidata, et kogu 1920.-1930. aastate Eesti klaasi- ja kirstallitootmine on suuresti seotud ühe isikuga, samas sai Johannes Lorupi kaudu näidata ühe tööstusharu arengut tervikuna – alates primitiivsetest rohelistest purkidest ja pudelitest lõpetades aga filigraansete lailihvis kristallnõudega. Ekspositsiooni jaotuse dikteeris nagu ikka näituseruum – esimene saal andis ülevaate Johannes Lorupi Meleskis töötamise perioodist ja esemetest, mida algajad meistrid valmistasid ning 1920.-1930. aastatel masstoodangus valmistatud liht- ja pressklaas, teises saalis olid väljas juba Kopli vabrikus toodetud poolkristall- ja kristallnõud. Seintel toetasid ekspositsiooni väljavõtted Johannes Lorupi vabriku 1939. aasta kataloogist.

KÕIGE PIMEDAM AEG

Külastatavus on näitust tehes üheks olulisimaks eesmärgiks. Avada pretensioonikas teemanäitus aasta pimedaimal ajal Maarjamäe lossis, kuhu buss viib harva, aga tugev tuul puhub talvel kogu aeg, oli juba iseenesest pretensioonikas ettevõtmine ja nõudis lisaks sisulisele näitusetööle ka tugevat meediakampaaniat. Meedia sõi õnneks aplalt ära meie teated ja nii algas huvi näituse vastu juba enne selle avamist. Vaataja võitmiseks korraldasime ka mitmeid üritusi – klaasiajaloolaste ettekannete päeva, kus lisaks ajaloolastele ja klaasikunstnikele said sõna kollektsionäärid; lastele temaatilisi perepäevi, võimalusega ise klaasi maalida; Eesti Ajaloomuuseumi pood Börsi käigus müüs aga Tallinna antiigiäridest väljavalitud Johannes Lorupi vabrikus toodetud esemeid. Neil erinevatel üritustel tuli välja üks sarnane joon – huvi ajaloos osalemise vastu, kas kollektsionääri või omanikuna või siis lihtsalt “Lorupi”-mustreid klaasile maalides.

Erakordselt rõõmustavaks tagasisidemeks oli aga Johannes Lorupi järeltulijate huvi näituse vastu. Kuna Johannes Lorup suri vangistuses 1943. aastal ja tema abikaasa koos pojaga emigreerus juba enne II maailmasõda Austriasse, siis polnud meil Lorupite perekonna edasisest käekäigust palju teada. Šveitsis elav Johannes Lorupi pojapoeg Eric Johannes Lorup leidis internetist juhuslikult meie näitusekuulutuse, võttis meiega ühendust ja sõitis esmakordselt Eestisse. Suurema osa oma kahepäevasest lühireisist veetis ta oma vanaisa tegevusele pühendatud näitusel, rääkides meile omalt poolt perekonna hilisemast saatusest.

ALGUS JA LÕPP

Klaasinäitus Maarjamäe lossis ja 17. aprillist Eesti Ajaloomuuseumi Suurgildihoones avatud “Langebraun lauale! Nikolai Langebrauni portselanitööstuses dekoreeritud esemed Eesti

Ajaloomuuseumis” olid planeeritud Eesti klaasi- ja portselanivalmistamist ning -dekoreerimist tutvustava kaheosalise näituseprojektina. Projektiga tahtsime tähistada 1937. aastal aset leidnud Eesti 10. näitusmessi, kus üheks enim vastukaja tekitanud väljapanekuks oli klaasi, kristalli ja portselani ühisesitlus toonases Börsihoones (Suurgildihoone). Just 10. näitusmessil tutvustati esmakordselt Eestis toodetud kristalli.... Paraku sai sümboolset algust tähistavast näitusest ka sümboolse lõpu tähis, sest 2007. aasta märtsis suleti Johannes Lorupi vabrik (hilisem Tarbeklaas, Skankristall, Glasstone) ja hoone lammutatakse.

Kummardus Lorupile

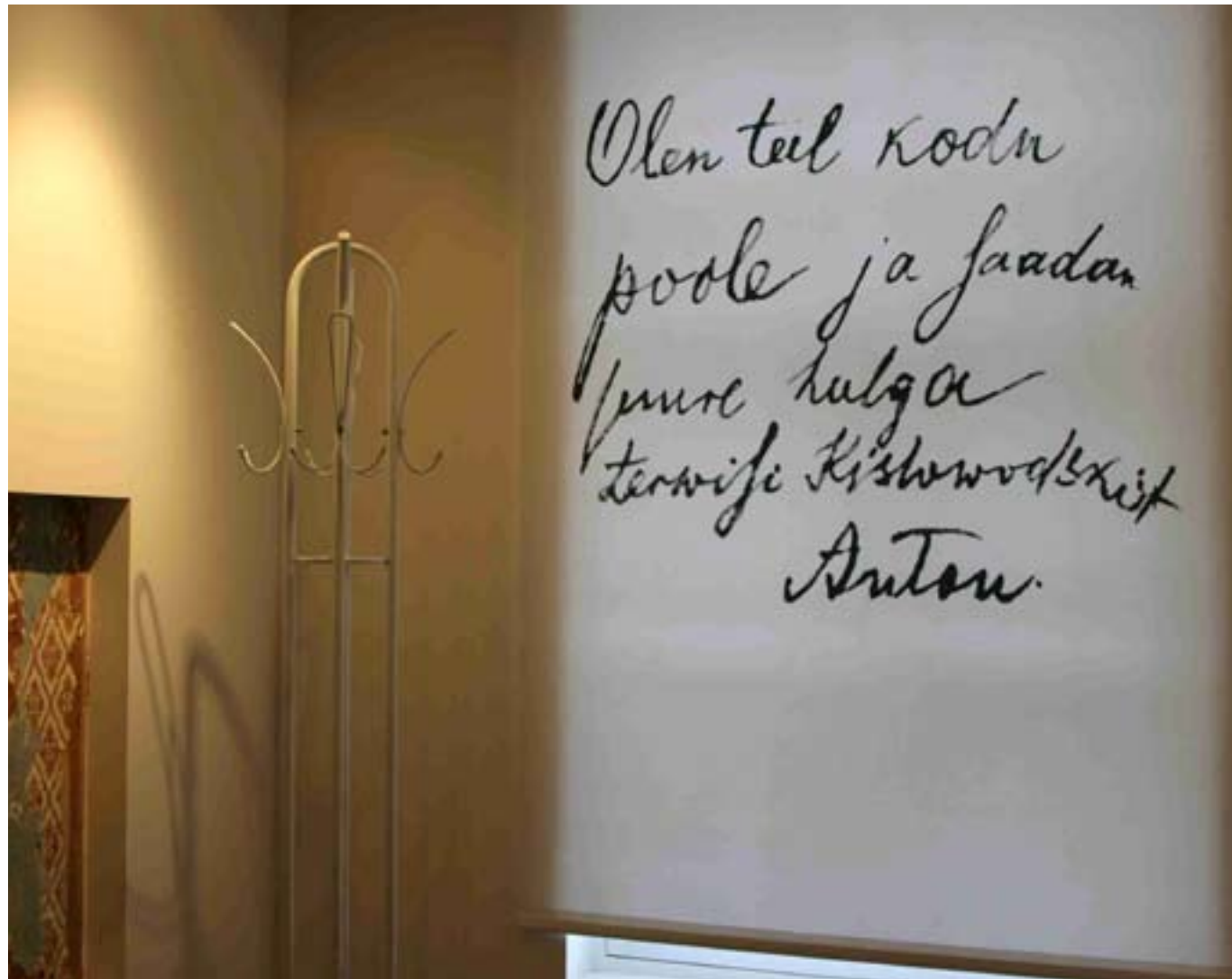
— KARIN PAULUS —

Olles juba varem tuttav Anne Ruussaare tööka uurijana, rüüsi, ei saaks öelda, et Lorupi klaasivabriku loomet tutvustav näitus oleks mind üllatanud. Küll aga said meeldiva sürpriisi osaliseks minu poolt Maarjamäele lähetatud kunstiakadeemia tudengid, kellest enamik sai alles nüüd teadlikuks sellise muuseumi olemasolust (muide, kaasnes ka kriitika, et kuskil pole Pirita teelt nähtavaid silte väljas, et publikut meelitada). Mulle väga meeldib, et väljapanekuga kaasnes ka seminaripäev, ekskursioonid ning korralik kataloog. See on tegelikult muidugi viimasel ajal üsna levinud, aga vaataja jaoks kahtlemata ülimalt tänuväärne.

Laialdast meediakajastust arvestades võib näitus ju isegi tunduda veidi väike, kuid see-eest sisukas ning huvitavamaid ja parimaid objekte esile tõstev. Klaasi kui materjali eripära aitas kenasti esile tõsta ka Aime Andressoni kujundus, kus

„klaasikildudest“ ümbrisetud esemed mõjusid salapärase leidudena aegade hämarusest.

Lorupi klaasivabriku loomingut analüüsid võib tõdeda, et erilise uuenduslikkusega ettevõtte looming silma ei paistnud. Pigem pakkus vabrik konservatiivsele maitsele orienteeritud kvaliteetoodangut. Ometi on 1930ndate art déco oma dekoratiivsuses väga võluv. Iseenesest on tore ära tundmine, et nõukogude repressioonide kiuste jätkus ka peale Teist maailmasõda eesti oma klaasikunst ning masstootmises võis veel aastaid näha täiesti „kodanlikel“ eeskujudel põhinevaid nõusid. Võibolla ideaalis võikski sarnastel näitustel lisaks fenomeni kirjeldamisele tutvustada mõjusid, eeskujusid, laene, jälgendajaid? Seega vähem aupaklikust uuritava teema suhtes ja rohkem kriitilist meelt!

Vajadus luua Kadriorus asuvasse Tammsaare Muuseumisse uus püsinäitus oli teoreetiliselt teada juba aastaid, kuid kui 2005. aasta ühel kevadisel päeval kukkus katki üks massiivne klaasvitriin, oli selge, et vajadusest on saanud hädavajadus. Sama aasta hilissügisel alustatigi muuseumis ehitustööde esimese faasi, lammutamisega.

Muuseum koosneb tegelikult kahest osast. Maja teisel korrusel asuvas ühes tiivas on kirjaniku korter, mis on säilitatud nii algupärasena kui võimalik. Tänu kirjaniku perekonnale ongi see õnnestunud peaaegu täielikult. Seega lammutamine ja ehitamine ei puudutanud korterit, vaid selle vastas olevat ruumi.

Muuseumi teises tiivas asunud eelmine püsinäitus avati 1978. aastal. Näitus võttis Tammsaare elu ja loomingu vaatluse alla kronoloogiliselt – elu ja looming esitati külastajale etappide kaupa. See lähenemine toimus edukalt, eriti meeldis õpetajatele; ning seetõttu tundus alguses iseenesestmõistetav, et ka uue püsinäituse puhul tuleb teostus küll teine, aga kontseptsioon jääb samaks – anda ülevaade Tammsaare erinevatest eluperioodidest “õiges järjekorras”.

Ühel hetkel aga (see valgustuslik hetk tuli ühes Kurmo Konsa säilitamisteemalisel loengus Tartus – siinkohal aitäh!) oli äkki selge, et ka sisuline pool peab tulema täiesti teistsuguse lähenemisega. Ligi 30 aastat ühe kontseptsiooni jaoks on piisav aeg ennast teostada; koos välisega pidi nüüd ennast avaldama ka uutmoodi Tammsaare – vähem rafineeritud, vähem kronoloogiline; rohkem inimene. Kuna giid räägib eluloo niikuinii, aetasime rõhu teistele aspektidele, mitte Tammsaare kui ikooni, vaid kui inimese emotsioonidele, kogemustele ja tunnetusele.

Tammsaare oma klassikustaatusena on kirjanik, kes – nagu teisedki museologiseeritud kirjanikud – ühest küljest on õnnelikus seisus, kuna on pidevas säilitamises ja jäädvustamises; mälu hädavajalik osa. Teisest küljest peitub aga selles oht püsida liiga staatilisena, kaduda ära kõikide märksõnade ja käibetõdede taha, vajuda hoopis raske klassikutolmuga kaetud mäluauku.

Uue püsinäituse esmane eesmärk oli Tammsaare inimlik mõõde. Isikumuuseum toimib ju alati ka omamoodi meediumina, siia tullakse kontakti otsima kunagi elanud inimese ja omaaegse maailmaga.

Algne idee oli läheneda Tammsaarele nii, nagu asuks maailma keskpunkt just temas, esitleda Tammsaaret maailma keskpunktina. Tegemise käigus transformeerus see märksõnadeks, mille kaudu edastada seda, mis Tammsaare kui inimese jaoks oli kõige olulisem. Tammsaare keskpunktiks olemisest jäi tegelikult järgi vaid n.ö virtuaalne idee. Üheks põhjuseks oli ka see, et inimestel on Tammsaarest kindel arusaam kui tagasihoidlikust mehest – ja põhimõtteliselt vastab see muidugi tõele. Sellist lähenemist, kus

Tammsaare on kõige keskmeks, pandi esimese reaktsioonina üldiselt pahaks. Selgitamise käigus – et iga inimene on paratamatult oma maailma keskpunkt, keegi ei saa kogeda ja näha maailma ju muul moel kui vaid iseenda kaudu – selle mõttega küll enam-vähem nõustuti, kuid mingi võõristus idee suhtes jäi. Nii hakkasid pooleldi iseenesest domineerima teised märksõnad; osalt ka seetõttu, et näitus oleks inimeste jaoks ikka huvipakkuv ja meeldiv, mitte negatiivseid reageeringuid põhjustav.

Näituse praktilise teostumise kõige hädavajalikumaks osaks olid uued ruumilahendused.

Vana püsinäitus oli jagatud boksidesse, see oli sopiline ja endasseneelav ruum. Külastaja seisukohalt toimis ta küll hästi – tagas rahu ja keskendumisvõimaluse; kuid samal ajal ka pisut väsitav.

Uute ruumide puhul oli oluline ka see, et juurde tuli luua üks tööruum, samuti arhiiviruum. See võttis püsinäituse jaoks niigi väikeselt pinnalt veelgi ruumi ära. Seetõttu palusime sisearhitektil näitusele jääva pinna puhul lähtuda sellest, et see oleks võimalikult avar ja avatud, ülejäänud ruumist iseseisvaks tuli jätta ainult ruum ajutiste näituste jaoks.

Lammutustööde lõppedes hakati 2006. aasta algul seda uut ruuminägemust ellu viima. Tegelikult pidi juba selles etapis olema üsna selge, kus miski olema hakkab – valgustus, ekraanid, arvutid, vitriinid jne, kuna juhtmed jm tuli vedada seinte tagant. Nii tuligi peas keerelnud mõtted väga konkreetseteks lahendusteks vormistada juba ehitustööde algjärgus.

Kuna näituseruum jäi eelmisest väiksemaks lisaks arhiivi- ja tööruumidele ka riiehoiu võrra (mille küll kujundasime juba näituse osana), siis oli selge, et ainult seinamaterjalide ja vitriinidega ei ole võimalik Tammsaaret ei piisava põhjalikkuse ega atraktiivsusega esitleda. Teiseks oli meie eesmärgiks loomulikult kasu-

Maarja Vaino

**Garderoob
Tammsaare
muuseumis
FOTO: Jaan
Künnap (Tallinna
Linnamuuseum)**

**Anton Hansen
Tammsaare
elutuba
FOTO: Jaan
Künnap (Tallinna
Linnamuuseum)**

TAMMSAARE MUUSEUMI UUS PÜSINÄITUS “TÕDE ON INIMESES”

— MAARJA VAINO —
TAMMSAARE MUUSEUM

Vaade
Tammsaare
muuseumi
ekspositsioonile
FOTO: Jaan
Künnap (Tallinna
Linnamuuseum)

tada ära võimalikult palju kaasaegseid, kõitvaid detaile ja mõtteid, mis muuseumides edukad on olnud. Siinkohal oli probleemiks natuke see, et kirjaniku muuseumis ei saa paratamatult rakendada samasuguseid võimalusi ja nippe kui näiteks mänguasjamuuseumis. Samuti on küllaltki keeruline leida piir atraktiivsuse ja pealiskaudsuse vahel. Tammsaare puhul aga oli meie eesmärgiks kindlasti luua tõsiseltvõetav ja põhjalik näitus (tegemist on ikkagi mitte ajutise, vaid püsinäitusega), sealjuures aga jäämata raskepäraseks, igavaks või stereotüüpseks.

Seetõttu otsustasime kasutusele võtta erinevaid tehnilisi abivahendeid. Esiteks selleks, et oleks võimalik seinamaterjalidele lisada liikuvaid pilte, luua elav üldmulje ning teiseks, et saaks arvutite kaudu võimaldada inimesel, kes tahab Tammsaarest põhjalikumaid teadmisi, neid ka leida.

Kui põhiplaan oli üsna üksikasjaliselt paigas, tuli hakata välja valima fotosid jm materjale, mida näitusele panna. Mööblijoonised ja teised sisekujunduslikud lahendused tulid kujundaja Annes Arro poolt ning jäime nendega väga rahule.

Pärast valmimist nägi meie idee välja järgmiselt:

Esimese ruumi teemaks on maastikud. Seega alustasime siiski n.ö algusest. Maal sündinud Tammsaare jaoks mängis loodus tähtsat rolli, kujundades tema isiksust ning mõjutades tema meeololusid ja mõtteid, selle kaudu muidugi ka loomingut. Tammsaare lapsepõlvkodust Järvamaal on ju saanud omamoodi sakraalmaastik Eesti kultuuriloos. Maastike teema all on näitusel lisaks selle emotsionaalsele tähendusele esile toodud ka kirjaniku lapsepõlv, õed-vennad ja vanemad; ainus välisreis Kaukaasiasse, pikk periood venna juures Koitjärvel elades jm. Fotodele ja tekstidele lisasime elavust just meie muuseumi jaoks filmitud kaadritega Tammsaare kodukohast, Koitjärve loodusest ning Kaukaa-

siast, kõikidele filmilõikudele on lisatud sobivad helitaustad.

Maastikelt liigutakse edasi hoopis teise keskkonda, linnade juurde. Pärast lahkumist Tartusse Treffneri gümnaasiumisse läks Tammsaare kodutallu tagasi vaid paaril korral. Kui välja arvata Koitjärve-periood, elas ta sellest hetkest alates elu lõpuni kas Tartus või Tallinnas. Tammsaare seostest linnadega on välja toodud tema õpingud Treffneri gümnaasiumis ning hiljem Tartu Ülikoolis, töötamine ajakirjanikuna Tallinnas ajalehes “Teataja” ning hilisem elu Tallinnas vabakirjaniku ja perekonnapeana. Ehedust sellele ajale lisavad originaalfilmikaadrid sajandialguse Tartust ja Tallinnast; huvitavad faktid linnade eluolu kohta sel ajal, mil Tammsaare neis elas jne. Materjalid on esitatud nii filmilõikudena kui fotodena, seinatekstile saab lisa lugeda arvutist (nt Narva-Jõesuust, kus kirjanik perega palju puhkas, ülisõpilasseltsist “Ühendus”, mille liige Tammsaare oli, sajandialguse ajakirjandusest seoses Tammsaare ajakirjanikuperioodiga jne).

Kolmandaks märksõnaks näitusel edasi liikudes on inimesed. Selline isiklik teema nõudis ka sisekujunduses pisut eraldatust, mistõttu kujundasime selle kohvikuna, kus omal ajal (ja vist praegugi) palju isiklikke jutte räägiti ja info vahetamiseks kohvitassi taga kohtuti. Seinale panime fototrükkide asemel omaaegses stiilis tapeedi ning olulisemad inimesed vanaaegsetesse raamidesse seinale. Laual on mõned Tammsaare poolt kirjutatud kirjad abikaasale ja tütrele, eraldi sein on pühendatud abikaasale ja lastele. Vitriinis 1930. aastate kohvikuserviisid, koogikarbid ja kommid jm.

Inimeste juurest, kohvikust, tulles satub külastaja aga tolleaegse ühiskonna teema juurde. Kuigi avalikkuse tähelepanust hoiduv, oli Tammsaare siiski kirjanik, kes võttis väga palju sõna aktuaalsetel päevapoliitilistel ja kultuurilistel teemadel, tema publitsistika on väga laiaulatuslik. Samuti oli väga huvitav aeg, mil Tammsaare elas – ta koges oma elu jooksul nii revolutsiooni kui kahe maailmasõja meeololusid, Eesti Vabariigi väljakuulutamist, 1934. aasta riigipööret jpm. Et Tammsaarel tuli ka isiklikus elus korduvalt silmitsi seista väga keeruliste olukordadega, siis muutsime ühiskonna teema juures põrandapinna pehmeks ja ebakindlaks – et märgistada seda, kuidas maailma jalgealune nii kogu ühiskonna kui Tammsaare jaoks sageli kõikuma löi.

Viies märksõna on Tammsaare looming, mis hõlmab enda all ka teatriteemat. Tammsaare oli ise kirglik teatrisõnaja, samuti on tema loomingut väga palju lavastatud nii etenduste kui filmidena. Mõni neist lavastustest käibki kogu aeg ekraanil, nii et külastajal on võimalik seda vaatama jääda või avaldada soovi, missugust Tammsaare loomingu põhjal loodud teost ta

tahaks vaadata. Seinatekstile lisaks võib arvutist lugeda loomingut puudutavaid põhjalikumaid tekste. Vitriinides on väljapanek kõikidest Tammsaare teoste esmatrükkidest, samuti valik raamatuid, mida ta on tõlkinud teistest keeltest ning sellest, mida ja mis keeltesse on tõlgitud tema enda loomingut. Rulodele oleme pannud plakateid ja afišse erinevatest etendustest ja lavastustest läbi aegade (sest see on materjal, mis muidu lihtsalt kogudes hoiul seisaks ning külastajal avastamata jääks). Osa raamatuid – nii eesti- kui muukeelsed – on riulis, huvi korral on võimalik neid verandal istudes lugeda.

Näituse lõpuks, tagasi riietehoidu tulles, saab eraldi ekraanilt vaadata fotosid vm, mis seonduvad Tammsaare kui märgi, ikooniga läbi aegade – näiteks fotod Tammsaare-nimelistest laevadest, Tammsaare pargist, Sampo panga reklaam laulvate 25-kroonistega jne.

Lisaks püsinäitusele on üks ruum eraldatud ajutiste näituste jaoks.

Tükk aega nägime vaeva püsinäituse pealkirjaga. Seegi pidi olema ühelt poolt intelligentne ja kõitev ning samas näituse ideed edasi andev. Lõpuks jäime pidama pealkirja “Tõde on inimeses” juurde. Kui arvestada, et näitused jutustavad üldjuhul üht lugu, siis inimeses on lugusid rohkem kui üks, lõplikku tõde aga ei ole vist kellelgi võimalik kinni püüda. Nii otsustasimegi, et tõde inimeses tähistagu siinkohal nii seda, et iga külastaja oma “tõde” Tammsaarest on omal moel õige; et tõde Tammsaarest jääb ometigi natuke varjatuks ning loomulikult seda, et inimene ja tõde on Tammsaare loomingu ühed kesksed märksõnad.

Informatsioon & atraktsioon

— MIRJAM PEIL —

KUNSTIAJALOOLANE

Mirjam Peil

Isikumuuseumide puhul toimib kurbsageli midagi samalaadset kooli õppekavade kohustusliku kirjandusega. Teoseid loetakse ja muuseumides käiakse, kuid mingi kohustuslikkuse pitser jääb

pikaks ajaks mällu. Tõsi küll, enamasti mäletatakse noid igavate fotode-tekstidega veidi luitunud stende, mille info järgib oma püüdliku kronoloogiaga kirjandusõpikut. Aga ometi, kirjandus- ja kultuuriloo mäletamine peakski ju kohustuslik olema – seepärast on muuseumiekspositsioonide kaasajastamine, värskendamine ja atraktiivsemaks muutmine tänuväärt ning rahalised kulutused selleks enam kui õigustatud. Ikka eeldusel, et see suudaks kõita tänapäeva infovoolus kasvanud püsima-tuid noori inimesi.

Küllap on Anton Hansen Tammsaare Majamuuseumi uueks ekspositsiooniks kulunud nii pingsat mõttetööd kui ka raha. Kontseptsioon on sügavuti läbi mõeldud ja esitus värselt atraktiivne, mis tunnistab kuraatori(te) ja kunstniku ladusat koostööd, õigemini koosmõtlemise võimet. Mis aga peaasi, uue ekspositsiooni kontseptsioon lööb julgelt lahku õpikut kordavast-illustreerivast laadist ja keskendub kirjanikule kui inimesele, kes elas oma ajas ja vaimumaailmas, oma maastikulises ja linlikus keskkonnas, sõprade ja perekonna ringis. Kes arvab, et teave elukäigust ja loomigust niimoodi varju jääb, eksib kindla peale. Vastupidi, Tammsaare asend ja tähendus Eesti kultuuri- ning kirjandusloos tõuseb hoopis reljeefsemalt ja emotsionaalsemalt esile. Pakutavat infot on parasjagu, see ei lämmata rohkusega, kuid ometi ei jää ülevaade pealiskaudseks. Sellel, kes süveneda soovib, on võimalus visuaalsetele muljetele lisaks leida põhjalikku teavet arvutist, samuti pakub emotsionnalsemat lisamaterjali teleprogramm filmidest ja lavastustest. Võib-olla ongi praeguse ekspositsiooni suurimaks väärtuseks informatiivsuse ja atraktiivsuse tasakaal, meeldiv viis jätta külastajale valikuõigus ning võimalus.

Eraldi tuleb tunnustada

kunstnik Annes Arro kaasamõtlemise oskust, paindlikkust ja atraktiivset kujundaja-käe-kirja. Väljapanek on visuaalselt kõitev ja kaasaegne sõna parimas mõttes. Julged fotosuurendused vaheldumisi intiimsete raamitud portreepiltidega, hästi valitud ajastupärased esemed ja raamatute esmatrükid vitriinides, plakatite ja raamatukaante suurendatud väljatrükid rulookardinatele (mis hea mõte!) loovad ruumis keskkonna, millel pilk puhkab: võib lihtsalt silmad sellest üle libistada, aga ka sellesse süveneda. Esitusviiski jätab valikuvabaduse.

A. H. Tammsaare muuseumi põhitrumbiks on ja jääb tema terviklikult säilinud korter. Minu silmis on majamuuseumide üks suuremaid väärtusi nimelt säilitatav interjöö, sisustusviis, mööbel ja olmeesemed, n.ö elu ise. Sel on ajas kasvav tähendus: mida aeg edasi, seda vähemaks jääb neid, kellele nähtav pakub vahetut äratundmisrõõmu. Seda enam muutub ajastutäpne sisustus ajalugu ja eluviisi edastavaks harivaks materjaliks, seda enam kasvab selle tunnetuslik väärtus. Muidugi on kõigis meie majamuuseumides talletatav mööbel just neis majades ja kontekstis tähendusrikkad, kuid vahel ahvatleb mind üks teistsugune mõte. Et kuidas näeks välja ja mõjuks ajutine mööblinäitus, mis koondaks kokku Lutsu, Laikmaa, Tammsaare, Särevi, Vilde jt kunagiste kodude vara? Ehk saaks sellisest näitusest omalaadiline sissevaade eelmise Eesti Vabariigi haritlasperede ellu?

RAKVERE – VÕIM JA VAIM LÄBI AEGADE

— PILVI PÖLDMA —
SA VIRUMAA MUUSEUMID

Rakvere näitustemajas avati 7. juunil 2006 Rakvere linnapäevade ühe avaüritusena näitus “Rakvere – võim ja vaim läbi aegade”.

Näituse saamisluugu on tähelepanuväärne selle poolest, et näitus valmis n.ö tellimustööna ja tihedas koostöös kohaliku kogukonnaga. Eellugu nimelt selline, et Rakvere Majaomanike Selts on linna territooriumi jaganud 19 linnaosaks. Need piirid on kokkuleppelised ja iga linnaosa eesotsas on ühiskondlikel alustel tegutsev linnaosa vanem. Jaotus on tehtud eesmärgiga koondada eri piirkondade elanikke ühiste huvide nimel, lähendada inimesi üksteisele ja aidata kaasa selle piirkonna heakorrastamisele.

Kuna 2006. aasta Rakvere linna päevade üritused olid kavandatud linnaosade tutvustamiseks ja teadvustamiseks, siis tegid Majaomanike Selts ja linnapäevade korraldustoimkond muuseumile ettepaneku koostada vastav näitus. Muuseum haaras mõttest heal meelel kinni. Eelmine linna ajaloo näitus oli olnud 1976. aastal. Peale seda oleme saanud uut teavet ja kogudesse on lisandunud uusi museaale, mida on huvitav eksponeerida.

Nii algas muuseumi ja majaomanike seltsi koostöö. Lepiti kokku tööjaotus: muuseumi poolt näituse sisuline koostamine ja eksponeerimine, linnaosavanemate poolt oma piirkondades materjali ja teabe kogumine ning linnavalitsuse poolt finantseerimine.

Lähtudes eesmärgist näidata linna läbi linnaosade, koostas linna ajaloo parim tundja, muuseumi teadur Odette Kirss näituse kontseptsiooni ja plaani. Koos kuraator Pilvi Põldmaga valiti materjale muuseumi fondidest ning tegeleti täiendava kogumistööga.

Iga näituse koostamine eeldab mingeid valikuid, seda enam veel näitus, mis peab kajastama terve linna lugu.

Materjali kokku koondades ja analüüsides koorus välja kaks üldteemat, mille esitamisega saab linna iseloomustada – võim ja vaim.

Rakvere on alati olnud kohaliku võimu keskus – keskajal foogtkonna-, hiljem kreisi-, maakonna-, rajoonikeskus. Siia oli koondunud piirkonna haldus- ja kohtuvõim, aga ka majanduslik võim – pangad, suured tööstusettevõtted.

Majanduselu alateemana tuli muidugi vaatluse alla võtta kõigile vanadele linnadele omaselt käsitöö ja kaubandus. Loomulikult ei olnud võimalik näidata kõiki käsitööharusid ega kõiki poode. Peatähelepanu pöörasime puu- ja tiseritööle kui ühele olulisele sinsele elatusalale, mis on seotud Virumaa suurte metsadega. Pealegi on see käsitööala, muidugi juba uuel ja kaasaegsel tasemel, olgu mööblitööstusena või uste-akende tootmisena, olemas ka tänapäeva Rakveres. Tänu sellele, et Rakvere muuseum oli nõukogude ajal korduvalt teinud tööstusnäitusi ning seeläbi säilitanud toodangunäidiseid, õnnestus näidata ka muid erinevaid tööstusette-

võtteid. Linnaosavanemate abiga saime teavet ka praegu tegutsevatest ettevõtetest.

Mitmes linnaosas tuli esile ka Rakvere kui sõjaväelinn – ordurüütlid linnuses, tsariaegne kreisi sõjaväeülemas asutus vanalinnas, EV sõjaväeosade kasarmud ning lennuväli, Saksa ja Nõukogude Liidu sõjavägi Rakveres.

Kuid lisaks võimukeskusele on Rakvere alati olnud oluline haridus- ja kultuurielu keskus. Nii on igas linnaosas toodud välja seal asunud ja praegu tegutsevad koolid ning muud vaimuelu asutused. Esile on toodud Rakverega seotud nimekad kultuuritegelased – kirjanikud, kunst-

nikud, muusikud, sportlased – ja teadlased. Viimastest küll vaid Rakveres elanud või õppinud akadeemikud, ja nendestki mitte kõik.

Enamus näitusel välja pandud eksponaate on pärit muuseumi kogudest. Linnaosavanemad kirjutasid ülevaate oma linnaosa tänasest päevast ja tegid praegu töötavates asutustes ning ka

Pilvi Põldma

**Vaated näitusele
“Rakvere – võim
ja vaim läbi
aegade”
FOTOD: Mirjam
Abel**

eraisikute seas kogumistööd. Muuseumitöötajad võtsid ühendust mitemetega siit pärit väljapaistvate kunstnikega, kelle looming meie fondides veel esindatud ei ole ja deponeerisid töid näitusele. Samuti täiendati raamatukogu Rakverest pärit kirjanike teostega. Võib öelda, et näituse koostamine mõjutas väga positiivselt kogumistööd.

Näituse kujundas linna peakunstnik Jule Käen. Iga linnaosa materjal on esitatud kolmnurksetel stendidel, kus on lühike tekst ülevaatega piirkonna kujunemisloost ja tänapäevast ning fotod ja muu illustratiivne materjal.

Stendide kujunduselemendina on kasutatud aerofotosid ja teemade markeerimiseks erinevaid värve. Näitus algab linna plaani, linnaosavanemate fotode ja linna sümboolika eksponeerimisega. Tavapärase külalisteraamatu asemel oleme palunud näitusekülastajal kirjutada oma Rakvere lugu.

Linnapäevade aegu toimusid näitust tutvustavad ekskursioonid Odette Kirsi juhtimisel. Sügisel korraldati kaks viktoriini linna tundmises – üks täiskasvanutele ning teine põhikooli 4.–8. klassile. Muuseumipedagoog Kaja Visnapuu on kasutanud näitust erinevate programmide läbiviimisel. Nii on toimuvad siin tunnid teemal „Kus ja kuidas Rakveres vanasti koolis käidi”; kunsti, muusika ja kirjanduse tunnid teemal „Väikesest linnast suureks kunstnikuks” ning „Eesti Vabariik ja eestiaegne Rakvere”.

Näitus „Rakvere – võim ja vaim läbi aegade” andis üle pika aja linlastele ja linna külalistele võimaluse vaadata linna ajalugu ja täna päeva. Muuseumile andis näituse koostamine ajendi vaadata üle oma kogud linna puudutavate materjalide ja museaalide osas ning teha täiendavat kogumistööd. Üksiti saime ka positiivse kogemuse koostööst majaomanike seltsiga.

Äratundmisrõõmus näitus

— INNA GRÜNFELDT —
VIRUMAA TEATAJA

Inna Grünfeldt

Näitus „Rakvere võim ja vaim” Virumaa Muuseumide Rakvere näitustemajas sisaldab n + 1 huvitavat fakti Rakvere linnaosade aja-, arengu- ja isikute lugudest majandusest muusikani ja linnavõimust spordisaavutusteni.

Äratundmisrõõmu leiab näituselt igas eas vaataja. Kes näpib salakesi oma kunagist koolivormi, kes ümiseb kaasa „Virumaa laulu”. Näituse pealkiri on koostaja Odette Kirsi sõnul tulnud sellest, et Rakvere on alati olnud võimukeskus ja vaimukeskus.

Võim algab Vallimäelt. Vaimupoolle, kuhu pealisehituse loovad Rakverest võrsunud kirjanikud, kunstnikud, muusikud ning kogu sinne kultuurielu kooridest teatrini, alusmüüri on ladunud koolid.

Näitusel on igale neist pühendatud suurem või väiksem kõnekas killuke.

Inimesi, kelle vaimuväge tuntakse

nii Rakveres kui maailmas, leiab vaataja ootamatult palju. Kamaluga kirjamehi, kunstnikke, teadlasi. Suure muusikalooja Arvo Pärdi lastelaulude kõrval seisab tarbekunsti ülistus muusikale – Priit Verlini kuulus tool „Allegro”. Linnapead. Sport läbi aegade.

Tööstusest kõnelevad Norma täpilised kuivainekarbid, mida on tänini koduriiulitel ning rändas omal ajal turistide lemmikostuna kõikjale N Liitu. Rakvere Lihakombinaadi konservid ja Virulase mantlid, kuulsa KITi väikesed tootenäidised, tekstiil. Sõjaväe poolt esindavad lennuväli, suurtükivägi, jalavägi, Nõukogude raketivägi.

Eriline elamus aga on näitusekülustus koos ajalooaheldja Odette Kirsiga, kel igast detailist, isegi voorimehe pahempidi pööratud kasukast vanal fotol, varuks värvikas lugu See on kui sukeldusretk Rakvere tuntud paikadesse, kus argiharjunud veepinna all avanevad ootamatult põnevad vaated.

NÄITUSED

MUUSEUMIROTT 2007

— VAIKE REEMANN —
EESTI RAHVA MUUSEUM

Muuseumirott on uued pesapaigad välja valinud – juba kolmandat korda on aasta parimad muuseuminäitused selgunud. 2004. aasta muuseumipäeval esimest korda välja kuulutatud konkurss on muutunud traditsiooniks, mis tekitab elevust. Kultuuriministeeriumi, Muuseuminõukogu ja Eesti Muuseumiühingu ühine auhind on väärikas tunnustus muuseumide näitustetegijatele, kes siinmail kahjuks väga sageli tundmatuks ja tagasihodlikult tagaplaanile jäävad. Eesti muuseumides tehakse aasta jooksul enam kui kolmsada näitust. Sellest suurest hulgast tõusevad võistlevad näitused vaieldamatult kõik esile. Samas on väga oluline, et konkurss stimuleerib mitmekülgset analüüsi ka üldisemas plaanis kogu Eesti muuseumide ja näituste strateegia ümber.

Kummalisel moel on igal aastal konkursile esitatud 16 näitust.¹ Kahel eelneval korral oli valiku tegemine ilmselt loogilisem ja lihtsam tänu vastvalminud sisult tihedatele, vormilt paeluvatele püsinäitustele. Selle aasta näitused olid märksa tasavägisemad, kuid žüriil oli väga meeldiv tõdeda, et iga näitus oli mingist aspektist vaadatuna parim. Sõelale jäid loomulikult need, mis olid täiuslikkusele lähemal. 8. mail Tartus Eesti Spordimuuseumis toimunud esitlusele paluti üheksa alljärgneva näituse ülevaateid, et silmapaistvamaid saavutusi ka kolleegide laiemale ringile tutvustada.

„Aeg” – parim ideenäitus; küsimusi püstitav; filosoofilistele kategooriatele mõtlema õhutav. Hiiumaa Muuseum, kuraator ja kujundaja Helgi Põllo.

Näitus
„Must pluus
ja valge pluus”
Eesti Rahva
Muuseumis

Püsinäitus „Kirjanik Oskar Luts: elu ja kujutluse piiril” – parim pedagoogiline oskus koduselts kitsas ruumis klassitait rüblilikult innukalt osalema ja kaasa mõtlema võluda; soe ja sõbralik keskkond. O. Lutsu Majamuuseum, kuraatorid

Näitus
„Kavandist
kostüümini.
Rahvusooper
Estonia 100”
Adamson-Ericu
Muuseumis

Liivi Rosenvald, Külliki Kuusk, kujundaja Krista Roosi.

„Elavad ja laulvad pildid. 110 aastat esimesest kinoetendusest Eestis” – parim ajastu hingust edasiandev näitus; elava muusikaga filmiõhtud. Eesti Ajaloomuuseum, kuraator Tõnis Liibek, kujundaja Eero Liivrand.

Viru-Nigula pastoraadi saal – taastatud ajaloolise interjööri parimal moel rakendamine; valgustusliku ajastu võtmes loengusarjad, kus esinejateks on tänapäeva Eesti intellektuaalid. SA Virumaa Muuseumid, kuraatorid Ants Leemets, Uno Trumm, kujundaja Leila Pärtelpoeg.

Väikese Roti auhind omistati neljale näitusele.

Püsinäitus „Tõde on inimeses” – julgelt uuenduslike ideedega interaktiivne väljapanek, mis kaasaegsete vahenditega mitmekülselt täiendamas kirjaniku autentse interjööriga kodu. A. H. Tammsaare Muuseum, kuraator Maarja Vaino, kujundaja Annes Arro.

„Kavandist kostüümini. Rahvusooper Estonia 100” – teatraalselt lavastatud ja huvitavate vestlusõhtutega rikastatud näitus. Adamson-Ericu Muuseum, kuraator ja kujundaja Kustav- Agu Püümann.

„Valge pluus ja must pluus. “Käsitööleht” 1907–1914” – silmapaistva tasemega koostöö

Näitus
„Klassikud.
Leili Kuldkepp”
Tarbekunsti ja
Disaini-
muuseumis

konservaatoritega ja säilitusnõuete eeskujulik realiseerimine näitusel; magistritööst väljakasvanud näitus. Eesti Rahva Muuseum, kuraatorid ja autor Tiiu Muru, Kaie Kukk, kujundaja Jane Liiv.

„Võsaklaasist kristallini. Johannes Lorup – Eesti rahvusliku klaasitööstuse rajaja” – suurepäraselt näituseks, raamatuks ja teaduskonverentsiks vormitud teaduslik uuring; publiku suur huvi ja poolehoid. Eesti Ajaloomuuseum, kuraator ja autor Anne Ruusjaar, kujundaja Aime Andersson.

Esiletõstmist väärib asjaolu, et viimasel aastakümnel on pedagoogilised programmid ja haridustöö saanud Eesti muuseumide ja näituste pärisosaks. Siinjuures tahaksin aga meenutada Ulla Johanseni artiklit „Etnoloogiamuuseum ja selle külastaja Saksamaal²”, kus kirjeldatakse nn pedagoogilist faasi Saksamaal ja mujalgi, lausa maailma tasemel muuseumides, mis vohas 1970–80. aastatel ja näitusemetoodika arenedes 90. aastatel „täisealise külastaja faasiks” kasvas. Autori rõõmuks tõi uus suund hulgaliselt haritud publikut muuseumi. Sellist laadi muuseumitöö eeldab aga lisaks näituse innukale koostamisele, nutikale didaktikale ja muljetavaldavale kujundusele ka eelnevaid põhjalikke uuringuid ja teadustööd. Selle aspekti rõhutamiseks tõstis Muuseumiroti žürii esile kahte vastavasisulistele magistritöödele tuginevat näitust : „Võsaklaasist kristallini” ja „Valge pluus ja must pluus”. Murelik noot kõlas aga mõne näituse puhul hoolimatu originaalesemete eksponeerimise suhtes. On tõesti ootamatu, et leidub muuseumitöötaja, kes soostub originaalfotot stendi külge klammerdama.

Pika vaagimise järel, kus põhjalikult kaaluti kõiki näitusi, jõudis žürii ootamatu kerguse ja üksmeelega otsuseni, kus on järgmise aasta jooksul SUURE MUUSEUMIROTI pesapaik. „Klassikud. Leili Kuldkepp” oli see näitus, millel kõik palju voorusi nägid ja ühtki puudust ei leidnud. Sõnadega on raske kirjeldada seda hinge varjatud soppideni jõudvat elitaarse kunsti näitust: kujund avatud ja valgustatud mäekristalli südames paiknevast ehtest – diskreetne esitus kujundaja poolt; kuraatorite poolt nii delikaatselt suunatud ligipääs loova isiksuse varjatud maailmale; ajutise näituse vormimine ajas kestma jäävaks raamatuks/kataloogiks. Näitus oli eksponeeritud Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis. Vaimse ilu suutsid läbi materiaalse vaatajani tuua kujundaja Inga Raukas, kuraatorid Maria Valdma ja Merike Alber, muusika Sven Grünberg.

1 – Vaata ka: www.kul.ee/index.php?path=0x885&sona=muuseumirott
2 – In: Pro Etnoloogia 2. Eesti Rahva Muuseumi Üllitised. Tartu, 1994

IKKAGI INIMENE

MERIKE LANG

DIREKTOR, KES TAHAB SAADA TARGAKS

— MARIANN RAISMA —
EMÜ JUHATUSE LIIGE

Eesti üks tunnustatumaid museolooge Merike Lang on Eesti Vabaõhumuuseumi direktor juba 14 aastat. Kuidas ta muuseumisse sattus, mida arvab ta vabaõhumuuseumi identiteedist ning millega vabal ajal tegeleb, sellest kõneles Merike Lang ühel märtsikuu õhtul oma hubases kodus.

Sa oled väga pika staažiga muuseumitöötaja. Oma sellealast karjääri alustasid Sa kuuldavasti juba 14-aastaselt. Oli see teadlik valik või vajadus teenida suviti lisaraha?

14. aastaselt alustasin ma giidina Lahemaa Rahvuspargis. Isa oli Võsu Ekskursioonibüroo juhataja ja kuna temal oli range töökasvatuslik meetod, et laps peab hakkama tööle, siis ta arvas, et see töö võiks mulle kontimööda olla. Kuna mul on olnud väga hea võimalus olla sugulane Veljo Rannikule, ta on mu isa vend, siis temast paremat õpetajat leida oli raske. Mina alustasin Käsmu ekskursioonidega, neid oli hooajal mitu korda päevas. Esimesel aastal jäin suure töötegemise peale lausa haigeks, olin kõvas palavikus ja sonisin. Ehk see oli 14-aastasele liig.

Sel ajal hakkasin huvituma ajaloost ning lugesin kohutavalt palju. Mõnus tunne oli, et sai seda teadmist inimestele edasi anda ja jätta targa

Mariann Raisma

Esimene koolipäev Võsu 8-klassilise kooli es

noore inimese mulje. Kui sain 16, sain passi ning siis tegin terve Lahemaa peal ekskursioone. See töö on mulle vist isegi rohkem meeldinud, kui muuseumitegevus, sest paljud muudatused, mida ma muuseumis algatanud olen, tulenevad paljuski sellest muljest, mida mina kui giid sain

Lahemaalt. Lahemaa oli minu jaoks elav. Seal ma rääkisin konkreetset lugu, lugu kohast ja inimestest – need olid väga personaliseeritud lood, kuigi palju ei näinud. Kui võrrelda, siis muuseumi ekspositsioonis rääkisin ma üldist ümmargust juttu, õpikust võetud väljamõeldud ajalugu. Muuseum ei olnud nõukogude ajal personaalne, ta rääkis üldistatud lugu pärisorjastatud talupoegadest, töölistest, vaestest jne. Siis kui ise n.ö võimule sain, siis hakkasime talusid personaalsemalt uurima. Teadur Hanno Talvingu Sassi-Jaani talu uurimus on üks paremaid näiteid.

Giiditöö kujundas olulisel määral sinu identiteeti – väga noorelt hakkasid suhtlema inimeste ja minevikupärandiga. Läksid pärast keskkooli ajalugu õppima ning 1981 kohe peale ülikooli vabaõhumuuseumisse tööle. Kas ühes muuseumis üksluseks ei lähe?

Tõesti, tänapäeval pole eriti moodne öelda, et oled ühes muuseumis töötanud juba 25 aastat. Samas ülikooli professori väärtus ju tänu teadmistele ja kogemusele aastatega tõuseb ning seda hinnatum ta on. Miks muuseumitöötajate puhul see nii pole? Muuseumitöö on ju ka looming. Just kogemus annab mulle kogu aeg uusi ideid ja direktorikoht annab võimalusi unistada. Minu motivatsiooniks on võimalus unistada ja

selle täideviimist katsetada.

1981. aastal ei planeerinud ma muuseumisse minna. Kuna ülikooli ajal armusin oma kursusekaaslasest praegusesse abikaasasse, kuid kaks ajaloolast oleks olnud Lahemaale liialt palju, siis tegin Keele ja Kirjanduse Instituudi all oma diplomitöö Kirde-Eesti matusekommetest. Töölemääramisel tuli aga vaid üks Teaduste Akadeemia koht ja loovutasin selle oma abikaasale. Olin käinud vabaõhumuuseumis praktilal ja nii käisin muuseumisse kohta küsimas, sest õpetajaks ma ei tahtnud. Tulin fondiosakonda ja minu karjäär oli täita teiste kohuseid, olin peavarahoidja kt, fondiosakonna juhataja kt, ekspositsiooniosakonna juhataja kt, mis andis hea aimduse muuseumisüsteemist. Õppisin tundma nõukogude muuseumi põhimõtteid. Töötasin hästi kiiresti. Nii et üks kolleeg pahan-das minuga, et sa ajad plaanid suureks – kvar-taliplaani järgi oli vaja inventeerida 150 eset kvartalis ja mina tegin need kuu ajaga ära ning läksin tööd juurde küsima.

Kui ma tulin muuseumisse, siis esimesed kolm kuud olin ma nagu haige, sest ülikooli aeg oli olnud väga vaimne – kursusekaaslased-sõbrad olid Ott Sandrak, kadunud Priit Ligi, Airi Ligi, Ülle Kruus – aga muuseumis aeg järsku seisis. Naised rääkisid kassidest ja toidureseptidest. Mina pole koduperenaise tüüpi, seetõttu olid huvitavad kaks inimest – teadusdirektor Elle Vunder ja Juta Saron, kes alati rääkisid tööasju. Pean neid inimesi oma väga tähtsateks õpetaja-teks.

Millised on sinu ambitsioonid 10 aasta pärast?

Nii vanamoodsaks ei saa ka vist minna, et jääda pensionini ühte muuseumisse, järsku on teistel muuseumitöötajatel minust kõrinigi. Eestis on muuseumidirektor administraator, mitte ideoloog ja muuseumipoliitik ning sellest on kahju. Kuid natuke tahaks veel selle muuseumi üle mõelda. See peab arenema ja edasi liikuma. Loodan, et noored saaksid silmad särama ja ei läheks muuseumist ära, vaid oleksid võimelised töö üle võtma. Tean, et vabaõhumuuseum on keerukas muuseum, selle ekspositsioon on muu-tumatu keskkond ning selles keskkonnas pikka aega uuenduslikult tööd teha on raske. Järgnevatel aastatel loodan maa-arhitektuuri programmist palju. Selles said kokku arhitektide kava, kultuuriministeerium ja vabaõhumuuseum – loodame, et sellest tuleb perspektiivikas asi, mis mõjutab ka muuseumi sisulist uuenemist.

Sinu elus on olulisel kohal haridus. Sa õpid kogu aeg, Sul on ambitsioon ennast pidevalt arendada – miks seda Sinu jaoks vaja on?

See on minu kiiks ja see tuleneb lapsepõlvest. Minu isa kontrollis, mida ma õpin, eriti mis puu-dutas ajalugu. Imestas, kuidas saab üks mees olla nii tark ja tekkis samuti tahtmine saada targaks. Teadsin, et kui nõukogude kool ei anna

mulle head haridust, siis tuleb minna ülikooli. Ja nii see läks. Ei saa enam pidama. Arvan, et saan paremini aru noortest, sest tean nüüd Tallinna Ülikooli lõpetamise järel, mida tähendab kaas-aegne ülikool. Ühe aasta käisin Tehnikaülikoolis ärikorralduskursusel, kuna tundsin, et ei suuda suhelda ärimestega ja mõistsin, et mina pean ära õppima nende keele. Majandussõnavara ei tekita minus vastuseisu, kui vaja on, siis räägin tootest ja indikaatorist. Huvitas, mis mentaliteet on selles ringkonnas ja see oli ausalt öeldes ehmatav. Vahendustööd nende kahe valdkonna vahel pean oma väga oluliseks tegevuseks.

Kohusetundliku inimesena tahaks muidugi kirjutada oma Tartu Ülikooli doktoritöö õigel ajal valmis; kuid vaimne koormus selle kirjuta-misel on suur. Seda tuleb teha öötundidel, see väsitab.

Leian, et muuseumitöötajatel on vaja täiend-koolitusi. Ma arvan, et ei pea lõputult kuulama seda, mitu kraadi peab hoidlas olema tempera-tuur, aga laiem haridus, laiem silmapiir on olu-line. See on see, mille põhjal inimene muutub harituks. Oleme püüdnud ka oma kollektiivis juhtimist, projektkirjutamist ja strateegilist mõt-lemist õpetada, see on raske. Mind natuke teeb murelikuks muuseumitöötajate kinnine olek, mis on keskendunud kitsalt ainult oma erialale. See on muuseumitöötajate suurim viga.

Sinu moto tundub olevat – kes teeb, see jõuab. Oled olnud ka muuseuminõukogu esimees. Juhtisid sel ajal ühte olulist projekti – arengukava “Eesti 21. sajandi muuseumid” koostamist. On see vajalik dokument?

Õppisin sel ajal Tallinna Ülikoolis ja rakendasin selles dokumendis saadud teadmisi. Arengukava on suhteliselt ilusõnaline ja tõesti, täht-tähelt arusaamatu. Aga näiteks põhimõte, et muuseum on ühiskonna vajalik osa, siis ühest küljest on see hüüdlause aga teisalt hakkad mõtlema, et kuidas ta siis on vajalik ja mõtled selle asja oma muuseumi kontekstis välja. Sellest lausest tulenes näiteks maa-arhitektuuri programmiga kaasaminek. Miks vabaõhumuuseum on ühis-konnale vajalik – olla kasulik näiteks eksperti-dena. Mõtlemisuskusest tuleneb, kas muuseum saab või ei saa sellest dokumendist midagi.

Mis on Eesti vabaõhumuuseumi olemus ja eksistentsi mõte?

Vabaõhumuuseum toetab identiteeti. Seda ei saa peale suruda, aga loodame, et meie muu-seumist midagi leitakse. Laiemalt tähendab see rahvusliku elustiili kujundamist. Tahaksime rohkem rõhutada eksperttegevuse osa, esindada laiemalt Eestimaad, tuua enam seoseid täna-päeva ja mineviku vahel. Et inimesed tunneksid ennast ära. Muuseum peab saama nn mälu-kohaks. Mälukoht on see, et ta peab äratama inimestes mingeid mälestusi – tähtis pole ese ise, vaid see, et mulle tuleb meelde oma sugupuu, oma kodused, et tekiks personaalne seostumine.

Seetõttu rõhutame muuseumis individuaalsust. Meie töö on mõeldud väikestele gruppidele ja seda ka suurürituste ajal, sest siis tekib oma iden-titeediga isiklik suhe.

Uues ekspositsioonikavas on näiteks koopia-hooned rahvusvähemustele, nt Peipsi-vene maja, setu maja. Vabaõhumuuseum peaks elama, aga kuna originaalhoones ei saa kõike teha, siis selleks on vaja koopiahooneid. Oleks tore, kui Tallinnas elavad peipsivenelased ja setud võtaks need majad omaks – hoonetest võiks kujuneda nende mälu tugi. Idee seostub ka UNESCO vaimse kultuuripärandi konventsiooniga, mis toetab just vaimse kultuuri säilimist, väikseid kogukondi.

Mõtlesime oma uuele ekspositsioonile välja uue pealkirja – “Eesti maa-arhitektuur mälus ja maastikul.” Väljapanek peaks ühendama inimese, kaasaja ja mineviku. Ka olemasolevas ekspositsioonis võib sisse tuua inimest näiteks helilintide kaudu. See annab võimaluse kuulata, seisatuda ning kasvõi korraks süveneda.

Millised on olnud Sind kõige enam mõjutanud, inspireerinud muuseumid?

Mulle meeldib muuseumides käies diskuteerida ja direktorina saan suhelda muuseumide peai-deoloogidega. See on minu jaoks väga oluline. Kõige enam on mind mõjutanud Vestfaali vabaõhumuuseum Detmoldis ja selle direktor professor Stefan Baumeier, Arnhemi vabaõhu-muuseum Hollandis, direktor professor Jan Vaessen ning Weald and Downland Open Air Museum Sussex’is (kadunud direktor Christoph-her Zeuner).

Kaks esimesena mainitud meest on olnud minu õpetajad. Eelkõige S. Baumeier, kes kutsus mind 1994. aastal noore direktorina (direkto-riks sai M. L. 1993. a.) Saksamaale. Baumeieri küsimusele, et mis sind eriti huvitab vastasin, et mind huvitab kõik. Siis ta vaatas mulle otsa ja ütles, et sa oled tüüpiline nõukogudeaegne

Merike Lang
mõisaprouana
2005. aasta
jõulukülas

Annetuste kogu-mine 1989. aasta käsitöölaadal suures vihmasa-jus muhu sinise kirstu sisse

Merike isa Paul Rannikuga 1961. aastal

inimene, kes tuleb välismaale, kel pole ühtegi küsimust, spetsiifilist huvi ja on oma dogmades kinni. Tema stamp oli see, et nõukogude muuseumis pannakse muuseumikontseptsioon paika ja siis täidetakse seda aastakümneid – ja nõukogude ajal see nii ju oligi. Lõpuks ma vihastasin. Ühel õhtul vaidlesime tema raamatukogus kolm tundi. Hakkasin leidma vigu iseendas ja tahtsin jälle targemaks saada. Pärast seda oleme olnud suured sõbrad – kui mul oli probleem, siis helistasin talle nõu saamiseks. Prof Baumeier tuleb ka näiteks uue EVMi külastuskeskuse, Kanuti restaureerimiskeskuse ja Tallinna fondihoidlate eksperdiks, nii et on tänase päevani meie vabaõhumuuseumiga seotud.

Arnhemis on head etnoloogilised ideed. Arnhem pole tervik, nii nagu meie muuseumis valitseb üks suur narratiiv, vaid seal on üksikpildikesed, fragmendid. Lahendus võib mõnelele tunduda kaootiline – see on justkui värviliste piltide kogum, mis teeb ekspositsiooni huvitavaks. Värvilisus meeldib mulle.

Millised olid muutused, mis pärast 1993. aastat toimuma hakkasid?

Põhimõttelisim muutus oli see, et me hakkasime külastajaga suhtlemises aktiivseks. Mart Laar, tollane peaminister, ütles, et kes ennast ise aitab, seda aitab ka riik – kohusetundlikuna hakka-

simegi ennast ise aitama. No nüüd on riik ka aidanud – näitena võiks tuua maa-arhitektuuri programmi käivitamise ning külastuskeskuse projekti alustamise.

Millal külastuskeskus valmis saab?

25. mail peaks välja kuulutatama eskiisprojekti võitja. Kui ka Euroopast raha saada, siis 2011-2013 võiks kogu hoonete kompleks valmis olla, seda saab teha ju etapiliselt.

Eesti Vabaõhumuuseumist saab peagi sihtasutus. Mis on sihtasutuse plussid ja miinused?

Suurimaks plussiks on opereerimisvabadus; muuseumil on oma pangaarve ja raha liigub ilma eelnevate broneeringuteta kiiremini. Investeeringutega on rahulikum meie suurte riigihangete ja vähese tööjõu leidmise tingimustes opereerida, samuti ei saa hetkel eelkõige sihtasutustele mõeldud EAS-i rahadele ligi. Võib-olla on vajalikud ka laenuvõtmised, et muuseumi arendada. Vaja on teha koopiatalusid, külapood, rahvamaja, nõukogudeaegne kolhoosimaja. Viimasesse plaanime erinevate kümnendite interjöörid, alumisele korrusele ka külapood, nii nagu see täna selgi päeval on. Kuigi tuleb tunnistada, et külastajad nõukogude aega vabaõhumuuseumis ette veel ei kujuta. Mis puudutab vastutust, siis riik peab garanteerima museaalide säilimise nagunii, sest need on riigi omandis.

Muutub direktori positsioon. Sihtasutusel on kõige olulisem nõukogu, direktor ehk SA juhataja on vaid nõukogu otsuste täitja, juhatuse tegevus on suurema kontrolli all.

Sa oled väga toimekas juht. On sul veel hobideks aega?

Mulle meeldis jalgrattaga sõita, aga oma uue maja ehituse ajal varastati jalgrattad ära ja veel pole võimalik uuele rattale kulutusi teha. Sellest tunnen tõesti puudust. Ja suusatada meeldib ka. Teatrisse jõuan kahjuks soovitud vähem, küll aga kuulame nii tütre kui pojaga kodus klassikalist muusikat.

Loomulikult meeldib mulle lugeda – meeldivad filosoofilised mõlgutused. Koos mehega uue maja ehitamine ja sisekujundamine oli põnev. Maja kujundasime koos tütre Estriga, kes nagu poeg Pärtelgi on arhitektuuritudeng.

Kui mul on raske, siis lähen mere äärde. Muuseumis ka, kui ma vihastan, siis istun mere ääres. Kui on torm, siis lähen Viimsi Vabaõhumuuseumisse, seal on avameri, mis on palju ilusam. Mulle meeldib, et tunned, kui väikesed on tegelikult sinu mured. Ja kui võimas on õigupoolest meri.

VÄRKSTUBA

VALGUSTUSEST MUUSEUMIDES JA GALERIIDES

— JÜRI KARM —

EESTI RAHVA MUUSEUM

Valguse mõju artefaktide ja kõigi teiste museaalide (looduskogud vms) säilivusele on eesti keeles käsitletud üsna vähe ja sedagi ühe, sageli märkamatuks jääva lõiguna koos teiste säilivust mõjutavate teguritega (materjalid, temperatuur, õhu suhteline niiskus, õhusaaste) või kitsalt spetsiifiliselt.

Nimetada tuleks Kurmo Konsaa¹ ja Kriste Sibula² käsitlusi. Enamik standarditest ja juhtivatest uurijatest toetuvad Garry Thomsoni³ põhjalikule käsitlusele.

Valgus kahjustab pöördumatult kõiki orgaanilise päritoluga (taimseid ja loomseid) ning nendega keemiliselt sarnaseid sünteetilisi aineid ja materjale. Erinevate materjalide kahjustumise kiirus on erinev.

Valgusallikatest (päike, lambid) lähtuv energia tekitab või kiirendab materjalides ja värvainetes kulgevaid keemilisi protsesse, mis põhjustavad värvuste pleekimist ja/või materjalide mehaanilist lagunemist (näiteks tekstiilesemed). Kuna enamik valguse suhtes tundlikest materjalidest on läbipaistmatud, siis avalduvad kahjustused pinnakihtides. Erandiks on pikalaineline infrapunakiirgus, mis tõstab eksponeeritavate esemete temperatuuri. Sel juhul ulatub võimalik kahjustus (mehaaniline

lagunemine) ka sügavamale. Valguse kahjulik mõju on võrdeline valgustuse tugevusega ja kumuleeruv – uus kahjustus liitub eelnevale iga uue eksponeerimisperioodiga ja võib jätkuda ka pärast artefakti paigutamist pimedasse.

Kahjustav toime sõltub valguse lainepikkusest, valgustatusest (valgustustihedusest) ja valgustatuse kestvusest.

Nähtava valgusega (lainepikkus 400...700 nm) võib kaasneda ka inimsilmale nähtamatu lühilaineline ultraviolettkiirgus (UV, alla 400 nm) ja pikalaineline infrapunakiirgus (IP, üle 700 nm). Kahjustav toime on (erineval määral) kõigil valgusspektri osadel. Lühilaineline UV-kiirgus on suurema energiaga ja seega suurema kahjustava toimega.

Valgustatuse mõõtühik on luks (Lx ehk lm/m²) – objekti pinnale langeva valguse hulk, mida mõõdetakse luksmeetriga. Summaarset valgushulka mõõdetakse luks-tundides – luks

Jüri Karm

TUNDLIKKUSE KATEGOORIAD		NÄHTAVAT KAHJUSTUST PÕHJUSTAV VALGUSHULK (MLX.H)	SOOVITATAV EKSPONEERIMISLI-MIIT (NÄDALAT AASTAS VÕI LX.H AASTAS)	AEG NÄHTAVA KAHJUSTUSENI (AASTAT)
Tundlikud	1 (MMFA) ⁵	1,2	4 nädalat või 12 000 Lx.h	100
	1 – 2 – 3 (ISO) ⁶	0,4 – 1,2 – 3,6		
Keskmise tundlikkusega	2 (MMFA)	10	10 nädalat või 42 000 Lx.h	250
	4 – 5 – 6 (ISO)	10 – 32 – 100		
Vastupidavad	3 (MMFA)	300	20 nädalat või 84 000 Lx.h	3500
	7 – 8 – ... (ISO)	300 – 900 – ...		

TABEL 1. Valgustundlikkus ja eksponeerimislimiidid

× tund (Lx.h), kiloluks-tundides (kLx.h) või megaluiks-tundides (MLx.h). UV-kiirguse füüsikaline mõõtühik on mW/m², kuid praktikas kasutatakse selle teisendust µW/lm – UV-kiirguse suhteline osa kogu kiirgusenergiast. UV-kiirguse suhteline osa ei sõltu valgusallika kaugusest. IP-kiirguse mõju saab kaudselt mõõta objekti pinna temperatuuri muutuste kaudu.

Artefaktide valgustundlikkust ei saa määrata ainult tema liigi või ühe välise tunnuse alusel – määrav on kõige tundlikum komponent. Valgustundlikkuse standardid ja skaalad põhinevad peamiselt pigmentide või värvainete ning materjalide uuringutel. Iga värvus võib olla saadud erinevate pigmentide ja/või värvainete segamisega, artefaktid koosnevad enamasti mitmest, sageli visuaalselt mittemääratavast materjalist. Seetõttu on artefaktide detailne klassifitseerimine⁴ komplitseeritud, üsna tinglik ja sageli ka vaieldav. Praktikas on otstarbekas piirduda kolmeastmelise skaalaga: 1 – tundlikud, 2 – keskmise tundlikkusega, 3 – vastupidavad. Vaid väga selgelt identifitseeritava materjali, pigmendi jne puhul võiks kasutada detailsemaid skaalasid.

Artefaktide lubatav valgustatus luksides ja eksponeerimise kestvus aasta kohta lähtub eeldusest, et neid on vaja säilitada nähtavate muutusteta võimalikult pika aja jooksul. See võimaldab määrata eksponeerimiskestvust, roteerumisaega püsiekspositsioonides ja vajalikke eksponeerimispause.

Ühtseid valgustatuse norme ei ole – nii standardid kui muud soovitused erinevad sageli üsna oluliselt, olenevalt sellest, milline „keskmiste omadustega” objekt on normide aluseks.

Tabelis 1 toodud limiidid⁷ on arvestatud valgustatusega 75 Lx – kategooria 1 (MMFA) või 100 LX – kategooriad 2 ja 3 (MMFA) ning eksponeerimisajaga 42 tundi nädalas (ülejäanud ajal valitseb pimedus) ning eeldusel, et UV-kiirgus on elimineeritud. Järjestikust eksponeerimisega võib pikendada, kuid siis tuleb arvestada ka vastavalt pikema pausiga enne järgmist näitust. MMFA kategooriad lähtuvad paberdokumentide

säilitusnõuetest, kuid kõrvutatuna ISO normidega pakuvad orientiire ka esemete kohta.

Kategooriatesse jaotamisel on esemete, maalide, värvainete jne puhul kasutatud (lühendatult) K. M. Colby ja F. Read¹¹ materjale. Fotode puhul ei luba nii Colby kui Read lihtsustatud liigitus täpselt määratleda nende valgustundlikkust. Tabelis on esitatud valik fotode tüüpe, tuginedes H. Wilhelmile¹².

Lisaks valgusenergia kahjustavale toimele tuleb arvestada ka selle spektraalse koostisega nähtava valguse osas ja värviedastusindeksiga. Spektraalset koostist iseloomustab värvustemperatuur, mida mõõdetakse Kelvini kraadides (°K). Hõõglampide (sh halogeenlambid) värvustemperatuur on ~2800...3200 °K, luminesentslampidel (tinglikult) ~2700...6500 °K. Värvusi tajub inimene rahuldavalt kui värvustemperatuur on ~4000...5500 °K. Värviedastusindeks on eriti oluline luminesentslampide puhul – mida kõrgem see on, seda täpsemini tajub inimsilm värvuste erinevusi. Värviedastusindeks peaks CRI (Color Rendering Index) skaalal¹³ olema vähemalt 80, soovitavalt 90...100.

KOKKUVÕTE

Nõuded ekspositsiooni valgustamisel:

- Valgustada ainult siis, kui on külastajaid.
- Hoida valgustatus ja eksponeerimisaeg vastavuses eksponaatide tundlikkusega.
- Vältida või vähendada loomulikku valgust (raskesti kontrollitav ja UV-kiirguse suur ning muutlik osa selles) – kasutada UV-filtreid aken-del ja pimenduskatteid.
- Minimeerida UV-kiirguse osa kunstlikus valguses – kasutada filtreid.
- Vältida eksponaatide soojenemist – jälgida lampide kaugust.
- Luminesentslampide puhul kasutada ühe tootja samatüübilisi lampe.
- Valguskujundus peab olema allutatud eksponaatide valgustundlikkusest tulenevatele valgustusnormidele.
- Ekspositsiooni valgustust tuleb mõõta kalib-

TUNDLIKUD 1 (MMFA) / 1, 2, 3 (ISO)/ 50 ⁽⁸⁾ LX	KESKMISE TUNDLIKKUSEGA 2 (MMFA) / 4, 5, 6 (ISO)/ 50...200 LX	VASTUPIDAVAD 3 (MMFA) / 7, 8, + (ISO)/ 200...300 LX
Tekstiilid Enamik etnograafilisi esemeid ja looduskogusid		Keraamika, klaas, metallid, kivimid Kvaliteetne kaltsupaber
Akvarellid, pastellid, guašid, toonitud trükivärvid Odavad või määramata värvisegud (nt litotömmised, kommertstrükised)	Mööbel, lakitud esemed Värvimata nahk, puit, elevandiluu Õli- ja temperamaalid	Grafiit, süsi Tippkvaliteediga kaasaegsed värvid
Mustvalged albumeen- ja soolapaberfotod Kõik tundmatu kvaliteediga (foto-materjali tootja, tüüp, töötlemine) mustvalged ja värvifotod, polaroidfotod Enamik RC ⁹ -paberil mustvalgetest ja värvifotodest	Kvaliteetselt töödeldud lamineerimata (FB) ¹⁰ paberil mustvalged fotod Kodachrome – diapositiivid Cibachrome – värvifotod	Kuld- või seleentoonijaga toonitud mustvalged fotod Pigmentprotsessidega valmistatud mustvalged (carbrom = carbon + hõbebromiid) ja värvifotod (Fresson-Print, Ataraxia)

reeritud mõõdikutega enne näituste avamist, valguskujunduse muutmisel ja valgustite ning lampide vahetamisel.

Nõuded valgustitele ja lampidele:

- Valgusti konstruktsioon peab võimaldama filtritega vähendada valgustatust, muuta värvustemperatuuri ja elimineerida UV-kiirgust; muuta valguse suunda ning hajumisnurka.
- Lambid peavad olema minimaalse UV-kiirgusega, võimaldama vähendada valgustatust valgusregulaatoritega. Luminesentslambid peavad olema UV-filtritega.

Vajalik info nõuetekohase valguskujunduse loomiseks:

- lampide reguleerimisulatus valgusregulaatoritega,
- filtrite kasutamise võimalus, saadaolevad filtrid,
- filtrite tööiga.

Nagu valguse mõju, nii ei ole ka eksponaate säästva valguskujunduse teemat piisavalt käsitletud. Seegi kokkusurutud vormis artikkel ei ole kindlasti ammendav, kuid pakub ehk mõned pidepunktid muuseumitöötajatele ja näitusekorraldajatele.

- 1 – Kurmo Konsa 1998. Arhivaalide säilitamine. Õppevahend. Eesti Ajalooarhiiv, Tartu Ülikooli arhiivinduse õppetool. Tartu.
- 2 – Kriste Sibul 1994. Valguse lagundavast toimest pigmentidele ja värvainetele. – Eesti Muuseumiühingu infoleht Muuseum, nr 4, detsember.
- 3 – Garry Thomson 1986. The Museum Environment. London: Butterworth-Heinemann.
- 4 – Tim Padfield. The role of standards and guidelines. Conservation Department. The National Museum of Denmark; <http://www.padfield.org/tim/cfys/appx/pubs.php> (vaadatud 15.02.2007).
- 5 – MMFA – Montreal Museum of Fine Art.
- 6 – ISO (International Standard Organisation) skaala aluseks on „Sinise villa standard” (BWS – Blue Wool Standard).
- 7 – Karen M. Colby: A Suggested Exhibition. – Exposure Policy for Works of Art in Paper; <http://www.light-resource.com/policy1.html> (vaadatud 15.02.2007)
- 8 – 50 Lx on valgustatuse lävi, mille puhul inimene veel eristab lähedasi värvusi või heledust ja tumedust.
- 9 – RC (Resin Coated) – kahelt poolt polüetüleenkilega kaetud fotopaber.
- 10 – FB (Fiber Based) – polüetüleeniga katmata (harilik) fotopaber.
- 11 – Fergus Read. Preventive Conservation. East Midlands Museum Service; <http://www.meaco.com/preventa.htm> (vaadatud 15.02.2007).
- 12 – Henry Wilhelm, Carol Brower. The Permanence and Care of Color Photographs: Traditional and Digital Color Prints, Color Negatives, Slides, and Motion Pictures; <http://www.wilhelm-research.com/index.html> (vaadatud 15.02.2007).
- 13 – Lampide tootjad kasutavad värviedastusindeksi määramisel ilmselt erinevat metoodikat, seetõttu ei pruugi numbrid olla võrreldavad.

TABEL 2. Näiteid artefaktide ja materjalide valgustundlikkusest ja soovitatavast valgustatusest

VILDE MUUSEUM MUUTUVAS AJAS

DIREKTORI MÄLESTUSI II

— ELEM TREIER —

Elem Treier

(I osa ilmus ajakirjas Muuseum nr 2, 2006)

Minu teadmisi Vildest täiendasid arvukad vestlused Linda Vildega tema korteris Kõleri tänaval. Seal kasutas tema üht tuba ka Hans Pöögelmanni lesk Julie, tuttav New Yorgi päevilt. Pärast Linda Vilde lahkumist New Yorgi ajalehe Uus Ilm toimetaja kohalt sai Pöögelmannist sealne uus toimetaja. Minu külaskäikude ajal

polnud 1930ndatel hukatud Pöögelmanni kui stalinismi ohvrit veel rehabiliteeritud. Vestluste põhjal valmis pikk kirjutus „Linda Jürmannist ja Eduard Vildest“. Samal ajal oli Tallinna tööliskoorte keskkooli õpetajana töötanud Karl Mihkla kokku pannud oma kogutud mälestused kirjanike kaasaegsetelt. Koostasime kahepeale kõvade kaantega kogumiku „Eduard Vilde kaasaegsete mälestustes“ (1960).

Linda Vilde mälestused olid tõesti unikaalsed – paguluspõlvest mitmes Euroopa riigis ja USA-s ning Vilde Kopenhaageni perioodi loomingust (kolm näidendit, romaanid „Mäeküla piima-mees“ ja „Lunastus“), kus ta oli nende teoste sünni vahetu tunnistaja ja esimene lugeja. Linda Vilde sai 1917. aastal Kopenhaageni tänaval ootamatu kuulmishäire, mis oli tingitud psühholoogilisest vapustusest, kui ajalehepoisid karjusid uut numbrit pakkudes: „Venemaal on tsaar loobunud troonist“. Uudis tähendas, et nüüd on tee kodumaale vaba! Talle mõjus ühtäkki võrstavalt, et Eduard Vilde liigutab ainult suud, aga ei räägi sõnagi. Häire jäi kirjaniku leske saatma elu lõpuni, seda ei aidanud kõrvaldada ka mitmed kuuldeaparaadid.

Vaimselt erksal Linda Vildel oli hea huumorimeel. Kui läksin fotograafia teda pildistama, ütles ta: „Kas Kadriorus ilusaid tüdrukuid enam pole?“ Aadu Hint hüüdis lahkumisel kõva häälega ta korteri välisukel: „Jutustamise eest tuhat tänu!“ Lesk vastas: „Aitab sajastki.“ 1965. aastal avati Rakvere rajooni Vilde-nimelises kolhoosis Linda Vilde osavõtul pidulikult kirjaniku monument. Skulptor Vomm oli teinud oma tööd vaheldumisi esimehega pidutsedes. Kui monument katteriie suure pidulikkusega eemaldati, selgus, et Vilde nägu oli saanud pisut esimehe moodi. Linda Vilde kommenteeris: „Vilde on Vilde, aga nüüd kolhoosnikuna.“

„Eduard Vilde kaasaegsete mälestustes“ käsikirja toimetamine muutus aga ohtlikuks poliitiliseks süüdistuseks minu ja Karl Mihkla vastu. Kirjastuse toimetaja Toomas Huik levitas seoses käsikirjaga Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomiteesse jõudnud poliitilist süüdistust: selles tahetavat Vilde kohta avaldada anonüümsete kodanlike tegelaste kirjutusi. Saatsin kirjastusele kirja, selgitasin, et tõsiasi on moonutatud, saatsime koos Karl Mihklaga kirja Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu juhatusale. Kui mind kutsuti vallandamise eesmärgil Kultuuriministeeriumi, palusin selleks ajaks sinna kutsuda ka toimetaja Toomas Huigi, kellega tahtsin pidada dialoogi ülema juuresolekul. Huik esitas nüüd suuliselt oma poliitilisi süüdistusi, pidi aga pärast nende ümberlükkamist norus lahkuma. Minu isik jäi edaspidi sellegipoolsest musta nimekirja. Muuseumi saadeti kontrollima parteiline ekspert. Mu nimi tõmmati maha žüriide ja raadios esinejate nimekirjast. Kogumik ilmus piinlikult õhukeseks kärbituna, Huik oli omavoliliselt maha kustutanud isegi read: „Olgu ka tänatud Vilde loominguga kauaaegne uurija Friedebert Tuglas, kes lubas kogumikus avaldada oma kirjutusi ja tundis huvi selle esmakordse kirjandusliku ürituse õnnestumise vastu. Ta andis kasutada mitmeid abimaterjale ja tegi parandusettepanekuid.“

Jõudsin alles aastakümneid hiljem oletuseni, et kõrgete instantside huvi kogumiku käsikirja

vastu võiski alguse saada Tuglase isikust. Kord helistas mulle Tuglas ja soovitas enne kogumiku käsikirja viimist kirjastusse välja võtta Karl Asti (pseudonüüm Rumor) järelhüüd Vilde surma puhul, sest Brasiilias elav kirjanik olevat midagi meie riigi vastu kirjutanud. Mul polnud raudse eesriide taga vähematki aimu, et Karl Ast oli Eesti Vabariigi nimel konsul Rio de Janeiros veel 1959. aastal. Tuglase hoiatuse tõttu loobusin sellest kirjutisest õigel ajal. Mulle ei tulnud tookord kordagi pähe, et Tuglase telefonikõnesid kuulati pealt.

Suureks üllatuseks leidsin 1971. aastal postkastist ENSV kultuuriministri Albert Lausi käskkirja E. Vilde muuseumi ja A. H. Tammsaare muuseumi ühendamise kohta. Aga Tammsaare muuseumi polnud tema viimsesse elukohta Koidula tn 12a veel rajatudki?! Minu arvates tuli muuseumile pühendada terve maja, teha seal kapitaalremont ning alles siis tõsta küsimus, milliseid eksponaate koguda ja kuidas nendega täita kaks suurt korrust. Minister Laus ja ENSV muuseumide juht Irene Rosenberg ei kutsunud parteitut direktorit aga enda juurde kabinettigi, et arutada, kas seda ülesannet on kogu senise töö kõrval võimalik täita. Ülemused näisid lootvat, et muuseumi ruumideks piisab ainult Tammsaare perekonna korterist. Kurtsin muret Tallinna RSN Täitevkomitee esimehe asetäitjale Zoja Šiškinale – tema vabastaski muuseumile terve maja. Lubasin talle selle eest püstitada muuseumi värava juurde graniidist monumendi, ta vastas sama naljatledes, et tema puhul kuluks siis liiga palju graniiti.

Avasime Tammsaare muuseumi 30. jaanuaril 1978. aastal, kirjaniku 100. sünniaastapäeval, mida tähistati koguni UNESCO liinis ülemaailmselt. Tööd said õigeks ajaks valmis tänu paljude spetsialistide ja minu kui nüüd juba kahe muuseumi direktori ühistele jõupingutustele. Muuseumi avamisel olid puudu üksnes kirjanduslik-dokumentaalsed väljapanekute etiketid. Tammsaare perekonnast ilmus avamisele ainult poeg Erik Hansen – üle vaatama oma restaureeritud mööbliga kodu.

Vahepealsetel aastatel töid Vilde muuseumisse elevust põhiliselt ekskursioonid. Tallinna turismibaasi marsruut tõi pea iga päev majja 3–4 bussitäit venekeelseid turiste kogu Nõukogude Liidust.

Ent omaenda rahvas külastas muuseumi kasinalt. Seda põhjustas arvatavasti kaks tegurit – kõrvaline asukoht Kadriorus Luigetiigi taga ja kirjaniku kahjustatud maine seoses nõukoguliku sotsiologiseerimisega toonases ametlikus kirjanduskäsitluses. Vilde kivistamise vastu tuli rohtu otsida. Nii koostasime koos karikaturisti Romulus Tiitusega 1976. aastal naljaraamatu „Lõbus Vilde“, mis kujutas kirjaniku elu ja loomingut karikatuurides. Mulle meeldis karikatuur kui žanr, olin ka ise tudengina sel alal kätt proo-

**Rein Veidemann
ja Elem Treier
analüüsivad
Vilde loomingut
ta korter-
muuseumis,
telesaad 1985**

vinud, saržeerides mõnesid õppejõude. Fragmentaarsed ja seeriaviisilised teemad kirjaniku isikuloolistel motiividega põhinesid tõestisündinud koomilistel faktidel ning anekdootlikel juhtumistel, mis pärit dokumenteeritud allikatest. Osad teemad tuletasin ka fantaasiaviljana Vildet puudutavate faktide alusel. Nii sündisid karikatuurid, mille eesmärk oli kõigutada valitsevat ebaõiglast Vilde-interpretatsiooni. 19. sajandil kutsus rahvas oma armastatud kirjanikku ju Nalja-Vildeks (tema naljajuttude põhjal) ja 20. sajandil kirjutas ta menuka komöödia „Pisuhänd“. Vilde huumorimeel oli tuntud läbi kogu ta elu.

Romulus Tiitus ootas minult kui Vilde-uurijalt juhendeid dokumentaalsete teemade ja andmete kohta. Esitasin need joonistuste kujul. Seejärel muutusid mu sehkendused meie suurima karikaturisti sule all meisterlikeks kunstiteosteks. Saatsin oma materjale posti teel Eismale, kus oli Tiituse suvitustalu, või viisin neid kohale oma autoga. Kui kuuekümnest teemast koosnev kogumik oli valmis, kirjutasin 17. oktoobril 1975 kaasautorile, et mul on sehkenduste saatjana piinlik panna oma nime Romulus Tiituse nime kõrvale. Tunnen tema kui kunstniku vastu väga suurt austust. Ta vastas 22. oktoobril 1975: „Mulle jäi mulje nagu olnuks sinu kaasautorlus eessõnas fikseeritud vastavalt tegelikkusele, umbes nii: ...joonised on tehtud E. Treieri kavandite järgi...“. Neid kavandeid säilitatakse teaduslikult inventeerituna muuseumi hoidlas.

1999. aastal koostas karikatuurikogumiku „Lõbus Vilde“ järgi ka samanimelise filmistenaariumi, mille alusel väntas filmi Rein Raamat. Seda on muuseumis näidatud ekskursioonidele.

Ent karikatuurne juhtum leidis aset ka seoses Soome ajakirjaga Parnasso, mille toimetus arvas, et Eduard Vilde veel elab. Sain oma kirjale vastuse ümbrikuga, kus seisis: „Härä Eduard Wilde, E. Treier muuseum“.

Muuseumi fondidele pani aluse Linda Vildelt saadud Vilde isiklik arhiiv, mida on aja jooksul kogudena täiendatud umbes 10 000 säilikuni. Neid on teaduslikult inventeerinud Aino Altmäe, Aet Arman, Signe Mühlberg, Lembi Puusepp jt. Ajaloolised esemed tõendavad, et Vilde armastas härrasmehelikult riietuda: temast on maha jäänud valgeid targeldatud rinnaesisega päevasärke, valge sametvest, tumesinine ševiotülikond, jalutuskepp, Tallinna ühest kallimast Epsteini moearist ostetud must oktoober ja hall pehme borsolino. Saalinurgas seisavad maailmaränduri rihmadega rännukirst ja hiigelsuur kohver tähisega „E.W.“. Fondis on esimesi lehekülgi surma tõttu pooleli jäänud romaanist „Rahva sulased“. Mainitagu materjale tema 33-kõitelise „Kogutud teoste“ trükkitoimetamise kohta: varasemate jutustuste, romaanide ja humoreskide parandamisi, mis näitavad tema

nõudlikkust oma kirjutatu vastu. Muuseumi valduses on unikaalne tõend selle kohta, et kunagi on Eduard Vilde nime kandev isik tõepoolest maapeal elanud – kirjanik on määrinud tušiga oma sõrme ja nüüd on paberil väljaloetavate joontega fantastiline sõrmejalg.

Sovetiajal käisid võitlused klassikute tõlgendamise ümber ja mul ei sobinud kõrvale jääda, kui tuli ka Vilde kaitseks sõna võtta. Muuseumi Vilde-käsitluse usaldusvärsus oli märkimisväärselt kasvanud. Kultuurileht Sirp ja Vasar tellis minult juba 1955. aastal artikli samal aastal väljaantud „Mäeküla piimamehe“ kordustrüki kohta. Käsitlesin romaani järelsõnas ja mitmete sõnavõtjate arvamustes esinenud vulgaarsotsioloogilisi seisukohti („Skeemide ja väärhinnangute vastu E. Vilde loomingu analüüsis“, Sirp ja Vasar, nr 50, 1955), mille kohta sain paljudelt Tartu ja Tallinna kolleegidelt, tuttavatelt ja isegi võõrastelt kiitvat tagasisidet erakordse julguse pärast vahetult pärast Stalini aega. Olles Teatriühingu kriitikasektsiooni liige aastast 1953 kuni tänaseni, olen oma artiklites uurinud kirjaniku vanade teatritükkide „Pisuhänd“, „Tabamata ime“ ja „Side“ hinnangute kaugenemist nende kunstilise ehituse aluspõhjast ja Vildest. Võitlus „Pisuhänna“ ümber toimus aastail 1976 ja 1981, mil avaldasin artikli teatrimõtte stagneerumisest komöödia lavastamisel ENSV-s ja vajadusest leida täisväärtuslik lavastuskontseptsioon. Nendes kontseptsioonide küsimustes konsulteerisin ka Ago-Endrik Kerget, kes tegi „Pisuhännast“ säravalt lõbusa telelavastuse ja videofilmi 1981.–1982. aastal.

Muuseumil oli seoses suure teatrimehe Vildega muidki unustamatuid seiku. Teatriühing lähetas mind 1973. aasta jaanuaris konsultandina Siberisse, abistama Tobolski Draamateatrit „Tabamata ime“ lavastamisel. Kohale jõudmiseks pidin kasutama kolme lennukit, mis viisid mind väljakannatamatusse pakasesse. Oma loengute ja arutlustega tõin sealsete inimesteni Eesti teatri analoogsed kogemused, peatudes põhimõtteliselt vastandliku kontseptsiooniga lavastustel Vanemuises (1952, režissöör Epp Kaidu) ja Eesti Draamateatri (1965, režissöör Voldemar Panso). Mind hämmastas, et Tobolski Draamateatril oli Irtõšil vesiratastega laev, milles oli väike saal ja lava. Kui kevadel läksid Lääne-Siberi jõeveed lahti, kehastus laev ümber teatriks, mille afišiks oli laevavile. Seda kuuldes olevat jõgede kallastel paiknevate asulate elanikud rutanud laevale. Ka „Tabamata imet“ ootasid ees laevasõidud kuni Põhja-Jäämereni. Teatriühing lähetas mind märtsiks taas Tobolski Draamateatrisse, et vaadata esmakordselt Eestist väljaspool lavastatud „Tabamata ime“ esietendust (vt Taigarahva teater, Sirp ja Vasar, nr 8, 9 ja 15, 1973).

Pole sugugi tavaline, et ka Vilde muuseumis hakkas 8. märtsil 1999 tööle teater. Kirjaniku 134. sünniaastapäeval esitas teater Varius Vilde

korteri saalis Heidi Sarapu kirjutatud ja lavastatud näidendi „Tervist, härä Vilde!“. Peategelaseks on oma korteris kõnelev Eduard Vilde, kelle kõrvalt ei puudu ka Linda Vilde. Tegelaseks on maja teisel korrusel elanud koolitüdruk Juta. Vilde polemiseerib oma teoste range kriitiku Tuglasega, kes on kolleegil külas, ning avaldab arvamusi oma aja naeruväärsuste kohta. Lavastuse vastu tekkis ka laiem huvi – 2002. aastal valmis film „Tervist, härä Vilde!“

1959. aastal käisin Krimmis ja Kaukaasias uurimas sealsetel eestlastel leiduvaid materjale „Prohvet Maltsveti“ ning Vilde reisikirjelduse „Krimmi ja Kaukaasia eestlastel külaliseks“ (1904) kohta. Simferopolis leidsin kõrgeelise Emilie Reinsteini. Reinstein oli elanud neiuna Musta mere äärses Beregovoje (Samruki) külas, kus Vilde käis nende peres lõunatamas ja palus tema emal kotlette praadida nii, et nad jäävad „veriseks“. Mulle loovutatud perefotol istus ema tõelise maltsvetlasena, näol püha rangus ja käsi piiblil. Emilie soovitas mul minna Bahtšisarai vanadekodusse, kus elavat maltsvetlaste peretütreid, kuid mu tee viis Beregovojes (Samrukis) Vildele õomaja andnud kooliõpetaja Andres Tuisu juurde, ta elas nüüd lagedas stepikülas Krasnodarkas (Kontši-Šavva). Üle 90 eluaasta jõudnud Andres Tuisk meenutas, kuidas Vilde istus tema kodus laua taga ja kuulas tema juttu Krimmist, kui äkki kukkus toolilt põrandale – ta ei osanud hinnata kaljaks kutsutud koduveini mõju. Matsvetlaste kaugeid järglasi oli ka Kaukaasias. Kirjutasin üles nii mälestusi kui ka andmeid ja kogusin fotosid. Teatud perioodil töötas Tallinnas Vilde muuseumi teisel korrusel Krimmi ja Kaukaasia eestlaste tubamuuseum. Meie fondides leidub Eestis kõige rohkem maltsvetlaste fotosid.

1960. aastal käisin komandeeringus Moskva ja Leningradi arhiivides, et otsida Tsaari-Venemaa tsensuuri andmeid Põhja-Soome piirilinna Tornio kohta, kus Vildelt konfiskeeriti 1917. aastal kirjalikke materjale ja raamatuid, mis lubati pärast tsenseerimist Tallinna saata, kuid seda ei ole toimunud tänaseni. Arhivaarid ei osanud ka nõu anda, kust materjale otsida. Vilde võis tsensorite nõelasilmaks kutsutud Tornios olla tsaaripolitsei vanas mustas nimekirjas – oletuseks andis põhjust NSVL Ajaloo Keskarhiiv Leningradis, kust leidsin tsensori raporti New Yorgis 1909. aastal ilmuma hakanud ajalehe Uus Ilm kohta. Kaastöölisena oli esimesena nimetatud Eduard Vildet, kes olla koos Mihkel Martna ja Hans Pöögelmanniga „ägedad sotsialistid“ (Trükiasjade Peavalitsus, fond 776, IV osakond, arh. No 6/1909). Kirjutasin auväärsele Ilja Ehrenburgile Moskvasse, kes oli välismaalt tulles samuti Tornio läbinud, kuid tema olukord ei olnud analoogne Vilde omaga. Ta mäletas reisilt ainsa eestlasena Aleksander Tassat.

2003. aastal loodi Toomas Raudami eest-

võttel Vilde Klubi (Entsüklopeedia Tallinn I, AM, 2004, lk 211), mille „eesmärk on lugeda ja tõlgendada Vilde loomingut“. Öhtuti on toimunud huviliste kokkutulekuid ka Vildest kaugeimatel teemadel. Klubiruumidena läks kasutusele taastatud Vilde memoriaalmuuseumi kirjanikukorter, milles oli raske vältida teisejärguliseks muutumise ohtu. Saali oli ilmunud Bornhöhele kuulunud pianiino, eurooplase Vilde kirjutustoa seljataha oli pandud Linda Vilde ema kummut, köögis polnud enam algupärast raudvalamut ega vaskkraani, selle asemele oli toodud modernne vannitoa komplekt. Kortermuuseumis tuleb vältida museaalset valet, mida külastaja viib endaga kaasa tõena.

Muuseumi aktiivne tegevus vähenes pärast 1971. aastal väljaantud ENSV kultuuriministri käskkirja, milles anti ülesanne rajada A. H. Tammsaare muuseum. Vilde ja Tammsaare muuseumi ühendamise tulemusena on tulnud rohkem tähelepanu pöörata viimasele, kus töötas algusest peale väga aktiivselt nn Rohelise tiiva näituste osakond ja paljusid üritusi korraldav rahvakultuuriülikool. Aga alates 1994. aastast hakkas taas aktiviseeruma ka Vilde muuseum. Nüüd, mil on toimunud omakorda nende muuseumide lahutamine, võib loota, et mõlemad saavad eraldi paremini funktsioneerida Tallinna linnamuuseumi filiaalidena, kus kummalgi on oma juhataja ja töötajate koosseis.

Jäädvustamist vajaksid ka vahetud mälestused Tammsaare muuseumi rajamise keerdkäikudest, mis kujutavad endast puuduvaid peatükke muuseumide muutavas ajas ning Eesti kultuuriloos.

Kevad 2006 ja 2007

**Elem Treier,
Linda Vilde
ja Julie
Pöögelmann
Mahtra sõja 100.
aastapäeva
pidustustel 1958**

METALL- ANUMAGA KÄRU “APOLLO”

— HELGI PÖLLO —
HIIUMA MUUSEUM

Helgi Põllo

Käru on kogutud Kärkla äärelinnast ühest tühjaksjäänud majapidamisest. Esemeid sellest majapidamisest pakkus maja pärija, kes aga käru kohta, mis õues põõsa all vedeles, midagi öelda ei osanud. Tähelepanu köitsid ilusad metallist valutehnikas jalad, samuti anuma külgedel olevad märgid ning kirjad. Ka põhja all on väike korgiga ava. Arvestades, et Kärklas tegutsenud kalevabrik (1829–1941) kasutas väga erinevaid esemeid, pidasime käru muuseumile huvitavaks.

Eksponeerisime käru muuseumis, et otstarvet teada saada. Pilt oli kohalikus leheski, kuid kindlat vastust ei ole seni tulnud. Otsisime nime Apollo järgi internetist, kuid saadud tulemused ei seostunud samuti käruga.

Võimalik, et keegi on anuma ja käruraami mingil ajal ise ühendanud ning hoopis uue eseme valmistanud. Mil- leks? Kas keegi teab?

KINNISVARAFIRMA “MALEK” ÜLLATAS MUUSEUMI

— TIJU PUKK —
HÄÄDEMEESTE MUUSEUM

Arstiriistad, meditsiinialased raamatud, käsikirjalised märkmed said Häädemeeste muuseumi kogudesse ja annavad ülevaate möödunud sajandi algul siinkandis töötanud doktor Karl Vaba (Rosenberg, 1893–1945) ja tema abikaasa Tamaara Vaba (1908–2005) tegevusest.

Kinnisvarabüroo Malek leidis unikaalsed ajaloolise ja kodu-uurimusliku väärtusega materjalid Pärnust Karja tänavale ostetud vanast puumajast.

Karl Vaba tuli 1922. aastal Häädemeeste jaoskonna ter- vishoiuarstiks, kus ta töötas 23 aastat ja suri tööpostil 53-aasta- selt. Tema naine Tamaara Vaba töötas veel pärast mehe surma veidi aega Häädemeestel ning kolis siis peagi Pärnu. Nende poeg oli läinud 40ndatel tädiga Rootsi ja müüs ema surma järel vana puumaja. Kinnisvara- firma Malek büroo tegevdirek- tor Erik Reinhold nägi majast leitud materjale ja helistas Hää- demeeste muuseumi. Muuseu- mile anti üle kuus kohvri- ja kastitait materjale. Kõik need esemed olid seisnud aastaid kütmata, niiskes ja tolmu- ses ruumis.

Annetuse hulgas on vanim tohtriperle kuulunud raamat „Topograafilise anatoomia õpik”, mille trükiaastaks on märgitud 1898. Meditsiinkir- jandust on vene, saksa ja eesti keeles. 48 meditsiinialast käsi- raamatut on nüüd muuseumi fondides. Lisaks raamatutele on 1923.–1944. aastal arsti vastuvõtul käinud inimeste kae- bused ja ravilood – 18 paksu täiskirjutatud kaustikut. „Igale patsiendile on väga põhjalikult lähenetud, retseptide järgi on näha, kuidas nad on kompo- neeritud igaühe puhul eraldi,” ütles Häädemeeste perearst Harri Looring.

Elevust tekitas ka ämma- emanda nõõriraamat, kus on kirjas Häädemeeste, Tahku- ranna ja Orajõe valla raskejalg- sed naised, kes sünnitamiseks arstiabi kutsusid.

Doktor Karl Vaba sündis Tartumaal 1893. aastal. Teda on autasustatud 1920. aastal Vabadusristi II liigi 3. järgu ordeniga ja 1938. aastal Kaitse- liidu Kotkaristi teenetemärgiga Kuldrist.

16. jaanuaril 2007 kogu- nes hulk kohalikku rahvast Häädemeeste muuseumi

meenutama tohtripaari Karl ja Tamaara Vaba. Lisaks eelpool nimetatud asjadele olid välja pandud fotod muuseumi- ja erakogudest, millel Karl Vaba ise ja tema sõbrad, samuti maja pilt, kus ta Häädemeestel elas ja mida praegugi, hoolimata täielikust ümberehitamisest, Vaba majaks kutsutakse. Näitusel oli ka majateenija kiri 28. novembrist 1945 – nimekiri dr.Vaba seljariietest, mis arstile kuulusid ja tema surma järel alles olid.

Doktor Karl Vaba on maetud Häädemeeste lute- riusu kalmistule. Kahjuks on tema hauakoht tähistamata ja rohtunud. Tamaara Vaba matmiskoht pole muuseumile teada.

Tänu kinnisvarabüroo Malek tegevdirektorile Erik Reinholdile, kes leidis doktor Vaba esemed ja dokumendid, ei viidud neid unikaalseid materjale prügimäele või antiigikauplusse, vaid kingiti Häädemeeste muuseumile.

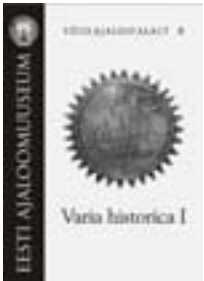
Tiit Pukk

Anne Ruusaaar
VÕSAKLAASIST KRISTALLINI
Eesti klaasitööstused ja disain
1920.–1930. aastatel
Eesti Ajaloomuuseum, 2006

Raamat annab koos rohke pildimaterjaliga ülevaate rahvusliku klaasitööstuse ja –kujunduse ajaloost ning problemaatikast. Raamat sisaldab Eesti Ajaloomuuseumi kogudes asuvate Lorupi vabriku kollektsiooni kuuluvate esemete nimistut koos kommentaaride ja piltidega ning koopiat ühest 1939. aastal väljaantud Johannes Lorupi Klaasivabriku originaalkataloogist. Toimetaja: Anu Lepp, keeleteimetaja: Inna Lusti, konsultant: Maie-Ann Raun, tõlkija: Kirill Lebed, kujundaja: Lea Tammik, koordinaator: Inge Laurik

VARIA HISTORICA I
Eesti Ajaloomuuseum, 2006

Eesti Ajaloomuuseumi perioodiline väljaanne pakub sissevaadet muuseumi teadustöötajate viimaste aastate uurimisteedadesse. Koostajad ja toimetajad: Aivar Pöldvee, Ivar Leimus, korrektuur: Viivi Glass, resümeeide tõlge: Kirill Lebed, kaas: Rein Seppius, Aime Andresson, fotod ja skanneeringud: Tõnis Liibek, Vahur Lõhmus.

Mati Mandel
KURJUSE AASTA LÕUNA-LÄÄNEMAAL 1940–1941
Eesti Ajaloomuuseum, 2007
Suureformaadiline teos annab üle-

vaate kolmes Lõuna-Läänemaa vallas 1940.–1941. aastal toimunud. Raamatus räägitakse Kirbla, Lihula ja Karuse valla sündmustest enne 1940. aastat, Eesti okupeerimisest ja liitmisest Nõukogude Liiduga. Peatähelepanu on aga pööratud arreteerimiste ja juuniküüditamise ohvritele ning nende saatusele. Toimetaja: Ene Hanson, makett: Andres Uueni, kaane-kujundus: Aime Andresson, venekeelne resümee: Jevgeni Kaljundi, ingliskeelne resümee: Martin Jaigma

VIISTEIST
Eesti Arhitektuurimuuseumi
kogumik, Tallinn 2006

Arhitektuurimuuseumi poolt väljaantud kogumik tähistab muuseumi viieteistkümnendat tegevusaastat. Raamatu koostaja on Kristel Valk, kujundaja Irina Tammis.

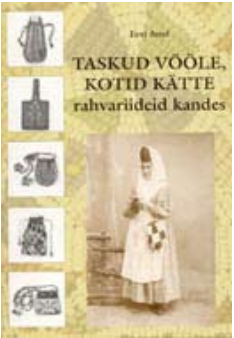
20 AASTAT EHITAMIST EESTIS
1918–1938
Eesti Arhitektuurimuuseum, 2006

1939. aasta alguses ilmunud legendaarne raamat „20. aastat ehitamist Eestis. 1918–1938“ oli Nõukogude ajal keelatud ning suletud erifondidesse. Nüüd on Eesti Arhitektuurimuuseum kogumiku taas välja andnud. Täpsustatud on arhitektide nimesid ja ehitiste andmeid, lisatud infot säilinud hoonete praeguse seisukorra kohta ning isiku- ja kohanimede registrid. Eessõna autor, kommentaaride ja registrite koostaja on Karin Hallas-Murula, kujundaja Tiit Jürna.

ARHITEKT ERIKA NÕVA
mälestusteraamat
Minu töö ja elu
Eesti Arhitektuurimuuseum, 2006

Eesti Arhitektuurimuuseumi väljaandena on ilmunud arhitekt Erika Nõva (1905–1987) mälestusteraamat „Minu töö ja elu“. Tekstiosa on täiendatud Erika Nõva projektide ning ajalooliste fotodega. Raamatu koostaja Anne Lass ning kujundaja Irina Tammis.

EEVI ASTEL.
TASKUD VÕÖLE, KOTID KÄTTE
RAHVARIIDEID KANDES
ERM, 2006.

Eesti Rahva Muuseumi ning Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu koostöös ilmunud raamat annab ülevaate eesti traditsioonilistest taskutest ja kottidest. Raamatu üks eesmärke on anda infot rahvarõivaste juurde sobivate kottide kohta, et kaasaegsed kotid rahvarõivaste üldilmet ei rikuks. Rohke pildimaterjal pärineb Eesti Rahva Muuseumi kogudest.

August Pulst
VANAVARA
KOGUMISRETKEDELT 2.
ERM, 2006.

Raamat tutvustab teeneka muuseumitegelase ja kunstniku August Pulsti tegevust ning toob lugejateni tema välitööpäevikud Tori ja Kadrina kihelkonda aastatest 1911–1915. Koostaja ja järelsõna autor Piret Õunapuu.

MÄLU PABERIL.
EESTI RAHVA MUUSEUMI
KORRESPONDENTIDE VÕRGU
75. AASTAPÄEVAKS.
ERM, 2006.

„Mälu paberil“ annab ülevaate Eesti Rahva Muuseumi korrespondentide võrgu 75-aastasest tegevusest, tutvustab muuseumi teenekamaid kirjasatjaid ning sisaldab võistlustööde loendit aastatest 1959–2005. Koostanud Tiina Tael.

ELAV HÕBE.
EESTI RAHVAPÄRASED EHTED
EESTI RAHVA MUUSEUMI
HÕBEDAKOGUST
Kalender 2007/2008
QUICK SILVER.
ESTONIAN FOLK JEWELRY FROM
THE ESTONIAN NATIONAL
MUSEUM'S SILVER COLLECTION
Kalender 2007/2008.
ERM, 2006

Kahe aasta esinduskalendrisse on valitud 25 hõbehet Eesti Rahva Muuseumi kogust, et tutvustada laiemale avalikkusele muuseumi rikkalikku hõbedakogu. Koostajad: Eevi Astel, Agnes Aljas. Kujundus: Kalle Müller.

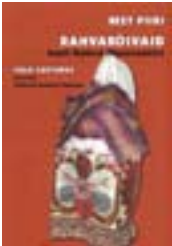
Aleksei Peterson
UDMURDI PÄEVIKUD.
Udmurtjos dorön tšaklam-
gožjamjos.
ERM, 2006.

Raamatus on avaldatud päevikud, mida pidas Eesti Rahva Muuseumi tollane direktor Aleksei Peterson Udmurdimaal toimunud välitöödel aastail 1977–1989. Kõrvuti eestikeelse tekstiga on tõlge udmurdi keelde. Koostaja: Svetlana Karm. Kaanekujundus: Juri Lobanov. Kujundus: Ivi Tammaru.

Mare Joonsalu, Tiit Talvistu ja
Vaino Vahing
JOHANNES SAAL. ELU
METAMORFOOSID
Tartu Kunstimuuseum, 2007

Monograafiline kataloog on 256 leheküljeline, rikkalikult illustreeritud trükis, mis annab ülevaate kunstniku elust ja loomingust. Reprodutseeritud on kõik tööde nimestikus leiduvad 261 maali, joonistust ja akvarelli. Kataloogi keeleteimetajaks on Kristi Metste, tõlked inglise keelde tegi Kersti Unt, kujundus on Peeter Paasmäelt.

Pearu Kuusk
NÕUKOGUDE VÕIMU LAHINGUD
EESTI VASTUPANULIIKUMISEGA.
BANDITISMIVASTASE VÕITLUSE
OSAKOND AASTATEL 1944-1947
Tartu Linnamuuseum, 2007.

Reet Piiri
RAHVARÕIVAID EESTI RAHVA
MUUSEUMIST.
FOLK COSTUMES FROM THE
ESTONIAN NATIONAL MUSEUM
ERM, 2006.

Eesti- ja ingliskeelne raamat annab rikkaliku fotomaterjaliga illustreeritud ülevaate erinevate Eesti piirkondade rahvarõivastest. Eraldi leiavad käsitlemist Põhja-Eesti, Lõuna-Eesti, Lääne-Eesti ja saarte rõivastuse eripärad. Väljaandja: Schenkenberg OÜ. Kujundus: Jana Reidla.

KUMU – KUNST ELAB SIIN /
KUMU – ART LIVES HERE
Eesti Kunstimuuseum, 2006

Eesti Kunstimuuseumi peahoonet – Kumu kunstimuuseumi tutvustav raamat. Tänu rikkalikele illustratsioonidele on tegemist omamoodi väikese Eesti kunsti ajalooga. Raamat on eesti ja inglise keeles. Toimetajad Anu Allas, Sirje Helme, Renita Raudsepp. Kujundaja Tuuli Aule

Mai Levin
ÜHEST SAJANDIST TEISE.
KRISTJAN JA PAUL RAUD
Eesti Kunstimuuseum, 2006

Album-kataloog tutvustab Eesti rahvusliku kunsti alusepanijate Kristjan ja Paul

Raua loomepärandit. Raamat sisaldab arvukalt reproduktsoone, arhiivifotosid ning mõlema kunstniku teoste kataloogi. Resümee inglise keeles. Kujundaja Tiit Jürna

Mai Levin, Aleksandra Murre
VENE VALITSEJAD.
VALITSEJAPORTEED EESTI
KUNSTIKOGUDEST
Eesti Kunstimuuseum, 2006

Ülevaade Vene valitsejaportreedest Eesti muuseumide kogudes, rohkesti reproduktsoone ning põhjalik kataloog. Raamat on eesti, vene ja inglise keeles. Kujundaja Peeter Laurits

AHVENAMAA FENOMEN. NOOR-
EESTI KUNSTNIKE JA KIRJANIKE
LOOMEREISID AHVENAMAAL
1906–1913
Eesti Kunstimuuseum, 2006

Ülevaated Noor-Eesti kunstnike ning Friedebert Tuglase loomereisidest Ahvenamaale, sisaldades rikkalikult reproduktsoone. Raamat on ilmunud ka inglise soome ja rootsi keeles. Koostajad Kersti Koll, Jaan Undusk. Kujundaja Tiit Jürna

EROS JA SURM.
FÉLICIEEN ROPSI LOOMING
Eesti Kunstimuuseum, 2006

Ülevaade ühe tuntuma Belgiast pärit kunstniku Félicien Ropsi (1833–1898) elust ja loomingust ning hulgaliselt reproduktsoone koos selgitustega, samuti Kumu kunstimuuseumis eksponeeritud näituse nimestikku. Resümee inglise keeles. Tekst Véronique Carpiaux, toimetaja Tiina Abel, kujundaja Mari Kaljuste.

ENGLISH RESUME

FROM EDITOR-IN-CHIEF
Piret Õunapuu
Estonian National Museum

The 21st issue of the magazine Museum was published under the hands of a new editorial board. The magazine is meant, first and foremost, for museum workers but also for those who love museums and care about the things that are done there. Our aim is not only to introduce facts but also highlight different opinions, contradictions and opportunities. We strive to look into the future and publish news of coming events both in Estonia and elsewhere in the world. Differently from former times each issue is going to have one recurrent topic. Contrasts at the museum – this is our current issue.

ABOUT MUSEUMS IN THE WORLD
OF CONSUMPTION
Karin Hallas-Murula
Museum of Architecture

Already for decades people have resolutely protested against consumerist mentality and squandering of natural resources. In the 1990s appeals for curbing one of the most vigorously developing branches of economy in the world – tourist industry – started to be worded. As recourse, people see the higher quality of tourism and especially the advancement of more individualized cultural tourism. The author dwells upon the relations of three European museums – the Uffizi Gallery in Florence, the Rotterdam Art Hall and the Schaulager, a prosperous private museum in Switzerland – with their visitors. The famous Uffizi Gallery does not have to make any efforts to attract visitors as the gallery enjoys high popularity anyway – in spite of the fact that a more sensitive art lover might encounter some difficulties when looking for aesthetic experience.

The Rotterdam Art Hall, on the other hand, makes superfluous efforts to attract visitors, staging exhibitions for each and every taste.

Against the background of the Uffizi in Florence and the Rotterdam Art Hall, the Schaulager – a relatively new museum in Basel – emerged as a sharp contrast, paying no attention whatsoever to attendance; just the opposite – not everybody can get into the museum as the latter has set completely different goals. It can be called an “observable depository”, which is neither a real museum nor a depository.

As a rule, it is not very effective to apply common recipes or general standards to museums. Their strength lies in their identity.

PROVOCATIVE PAPER: MUSEOL-
OGY AND HISTORY
Martin R. Schärer
Vice-President of the ICOM,
Switzerland

The article is a summery of the paper delivered by Martin R. Schärer, Vice-President of the ICOM, at the annual convention of the ICOFOM in Argentine in 2006, in which he, philosophising about the ways of exhibiting history, also presents examples from Estonia and Latvia.

NATURAL PARADOXES
Tiina Abel
Art Museum of Estonia

The exposition of the works by Félicien Rops, a Belgium-French decadent and symbolist, at the Art Museum of Estonia, surfaced a much broader and more interesting issue of mental security in museum environment. Considering the content of discussions, we can say that especially journalists were disturbed by the “intrusion” of the shameless naked body into the exhibition hall exhibiting art classics. The invasion of sex, sufferings, physical ugliness, death and prostitution into the museum exhibition hall seemed as if diminishing visitors’ sense of security.

We are eager to raise problems, point at the sore points in society, create synergy. On the other hand, as research has indicated, the audience is most often satisfied with an exhibition that resonates with their former experience and confirms their world view. In this respect museums act as producers of conservative self-affirmation and therefore keepers of social stability.

The museum abounds in contradictions. Museum theoreticians have drawn attention to the fact that it is owing to the complexness of the museum that it has magnificent prerequisites for overcoming contradictions programmed into the institution.

THOUGHTS ABOUT A TRAINING
SEMINAR FOR MUSEUM WORKERS
Helgi Põllo
Hiiumaa Museum

In order to organize a proper training, skilled trainers are needed. But where do you find them for museum workers? The problem gets more and more serious with years. In the sphere of marketing, customer service, management, etc., an educator can be „bought in”. But in the main spheres of museum work? Also, the gap between the wishes of big and very small museums as well as between the workers’ knowledge and real learning opportunities is gradually growing.

At our last training seminar we initiated the topic of travelling exhibitions. Actually the Estonian exhibition market operates at the museum festival in Narva. However, the travelling capacity of exhibitions has not been under discussion in Narva at all. The Narva festival could present a special award to the exposition (or its travelling part) best suited for a travelling exhibition. This would presume a topic arousing interest in a wider audi-

ence, as well as mobility, good packaging, etc.

COULD THE KUMU, THE HERMIT-
AGE AND THE LOUVRE BECOME
ACCESSIBLE TO EACH ESTONIAN
STUDENT?
Ülle Kruus
Adamson-Eric Museum
Estonian Museum Society

Wintertime highlighted idealistic ideas of broadening the horizons of young people in Estonia through activating cooperation contacts between schools and museums as well as by launching new initiatives. The polemical idea of organizing museum visits in Estonia and in neighbouring countries as well as in France was initiated by Mailis Reps, the then Minister of Education, at the round table meeting early this year. Already at the first meeting it became clear that the minister, together with her spokesperson and with the help of pre-election media campaign, had decided to introduce to the public a high-flown idea of the pilot project „Each Child to the Kumu, the Hermitage and the Louvre”. It was a noble idea and the possibility of getting financial support to schools concerning transport, museum tickets and programmes spread widely. Allegedly by the time of the second round-table meeting students’ trips to St. Petersburg and Moscow had already taken place. The first group of students to Paris is supposed to travel in April 2007. Solely during the first quarter of 2007, 7362 schoolchildren participated in the educational work of the Art Museum of Estonia; 2738 of them joined the educational programmes at the Kumu and more than 6000 took part in a hundred and ninety-one excursions. However, teachers have made use of Estonian museums as learning environment to a lesser degree than expected.

It can be argued whether it is namely Paris and the Louvre that should be the first destination, but the crème de la crème of Estonian museums in Tallinn, Tartu and counties as well as in neighbouring countries, with whose history we have been linked one way or the other for centuries, should definitely be considered as objectives for studying purposes.

EXHIBITIONS IN ESTONIAN
MUSEUMS

— From December 2, 2006, to April 1, 2007, an exhibition of the evolution of Estonian national glass industry and Johannes Lorup, the grand man in Estonian glass manufacturing, was opened at Maarjamäe Castle. In addition to the collections of History Museum and Tallinn City Museum rarities from many private collections were also displayed for the first time. Anne Ruusjaar, curator of the exhibition of the Estonian History Museum, writes about the exhibition.

— Maarja Vaino, Director of the writer Anton Hansen Tammsaare Museum, gives a survey of the new permanent exposition entitled „Truth Lies in Man”.

— On June 7, 2006, as an opening event of Rakvere Town Days, an exhibition entitled Rakvere – Power and Spirit throughout Times was opened in Rakvere Exhibition House. Pilvi Põldma, one of the compilers of the exhibition, writes about it.

MUSEUM COUNCIL IN 2003–2006
Sirje Karis
Estonian History Museum,
Estonian Museum Council

The museum council is an advisory body at the Ministry of Culture, which makes proposals and expresses opinions about the issues related to museums. During the past four years the topics under discussion have been the following: delegation of the function of county museums to foundations, accreditation of museums, compilation of museums’ development strategy „Estonian Museums in the 21st Century”, discussions about the issues of professional qualification requirements and the development plan entitled „Country Architecture and Landscapes. Studies and Maintenance. 2007 – 2010”, etc. Also the museum council has initiated the tradition of a colleagues’ prize „Museum Rat”. A new composition of the museum council convenes in April 2007.

MERIKE LANG. DIRECTOR WHO
WANTS TO BECOME CLEVER
Mariann Raisma
Estonian History Museum

Merike Lang, one of the most recognized Estonian museologists, has worked as Director of the Estonian Open Air Museum already for fourteen years. In the interview she speaks about her childhood experience in connection with guide’s work, museums and history as well as her adult years and career together with museums. In the year of the 50th anniversary of the Estonian Open Air Museum the museum’s future plans are also discussed.

VILDE MUSEUM IN CHANGING
TIME. DIRECTOR’S MEMORIES
Elem Treier
former director of
Eduard Vilde Museum

The history rubric publishes a continuation to the story of Eduard Vilde Museum started in the previous issue as seen through the eyes of the former director.

ABOUT LIGHTING IN MUSEUMS
AND GALLERIES
Jüri Karm
Estonian National Museum

A conservation specialist gives a survey of lighting requirements in museums and galleries.

JUUBELDAME!

LEONID GORDEJEV
Majandusajaloo muuseum
07.04.1917

ALEKSANDER KRULL
Muuseumiühingu auliige
Võru muuseumi endine direktor
05.09.1922

ENDEL VALK-FALK
Muuseumiühingu auliige
Kanut endine direktor
12.10.1932

MILVI KULDNA
Eesti Kunstimuuseum
18.08.1937

TIIU RAJU
Kunda Muuseum
07.09.1937

HENNO TIGANE
Kanut
01.02.1942

VAIKE RAUDSEPP
Eesti Meremuuseumi endine
peavarahoidja
02.02.1942

MARKUS SAMMA
Kanut
01.04.1942

URVE MANKIN
Tallinna Linnamuuseum
02.04.1942

MALL PARMAS
Tallinna Linnamuuseum
12.07.1942

KAIE VOOLAI
Eesti Spordimuuseum
24.09.1942

ENN KÄISS
Põlevkivimuuseum
31.01.1947

TIIA SCHMITTE
Mahtra Talurahvamuseum
20.03.1947

HELLE AVILA
Eesti Ajaloomuuseum
02.05.1947

TIIU SAARIST
Järvamaa Muuseum
27.06.1947

ENE HEIMVELL
Tallinna Linnamuuseum
31.12.1947

MALLE HÕBEMÄGI
Järvamaa Muuseum
13.02.1952

VAIKE REEMANN
Eesti Rahva Muuseum
08.05.1952

MARIKE LAHT
Eesti Vabaõhumuuseum
07.03.1957

REET ROOP
Põlva Talurahvamuseum
21.03.1957

AIRI LIGI
Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum
16.04.1957

TIINA JÜRGEN
Viljandi Muuseum
23.04.1957

ELVI NASSAR
Eesti Vabaõhumuuseum
01.07.1957

AIVAR PÕLDVEE
vabakutseline ajaloolane
EMÜ juhatuse liige
05.02.1962

MARGE RENNIT
Eesti Maanteemuuseum
03.10.1962

ANU JÄRS
Eesti Rahva Muuseum
04.02.1967

KAIE JEESER
Eesti Spordimuuseum
08.02.1967

RUTH RISTMÄGI
Eesti Meremuuseum
03.05.1967

ÜLLE VAHAR
Eesti Rahva Muuseum
27.05.1967

KRISTE SIBUL
Kanut
30.07.1967

ANNE NISU
Liivi Muuseum
07.11.1967

ANDO PAJUS
Tallinna Linnamuuseum
06.08.1972

GRISTEL RAMLER
Riigiarhiiv
15.11.1972

RENITA RAUDSEPP
Eesti Kunstimuuseum
19.12.1972

MAIRI LAANETU
Laidoneri Muuseum
14.03.1977

